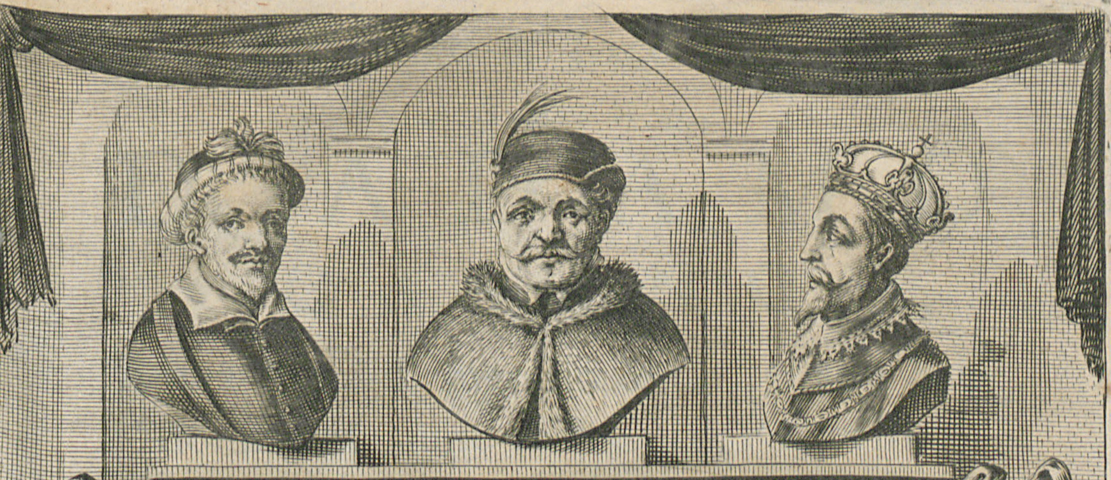
BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII 3775

IOANNIS DEMETRII SVLIKOVII

Archiepiſcopi Leopolienſis

COMMENTARIVS BREVIS RERVM POLONICARVM

A morte

SIGISMVNDI AVGVSTI

Poloniæ Regis,

Anno M D LXXII Menſe Iulio

Kniſini mortui.

INSTYTUT OSSOLIŃSKIEGO.

DANTISCI,

Sumptib. Georgii Főrsteri

Bibliopolæ Regii A°. 1647.

Cum Privilegio S. R. M. Poloniæ et Suec. etc.

ALEXANDER BATOWSKI

46304

XVII-3775-III

Illuſtriſſimo & Excellentiſſimo

DOMINO,

D. ADAMO à CASANOW,

Antea Archi-Camerario & Caſtellano Sandomirienſi; nunc verò Curiæ Regni Mareſchalco, Boryſovienſi, Solecenſi, Bielſcenſi, Koſienenſi, Neoforenſi, Varecenſi Capitaneo; in Czaſniki, Czepielow & Praga ad Viſtulam Domino & Hæredi; Salisfodinarum Wielicenſium ſupremo Adminiſtratori;

Domino meo gratioſiſſimo.

QVæ fuerit Reipublicæ Polonæ facies, poſt exceſſum Divi Auguſti, ultimi Iagellonidum, ſi paternam ſpectes lineam, & quomodo ratis iſthæc in impetuo-

ſiſſimo aliquot Interregnorum mari, fluctibus pluſquam decumanis hinc inde agitata, ac miſere conquaſſata; donec tandem superûm gratia, feliciſſimo Archithalaſſo Sigiſmundo tertio ad ejus gubernacula admoto, uno propè momento tempeſtas deſiit, & dudum optata malacia rediit, claris ſcriptoribus hactenus nondum memoratum eſt. Ploranda etenim magis quam memoranda illa videbantur tempora, quibus varie exagitata Reſpublica, ubi fors aliquandiu reſpiraſſe credebatur, derepente iterum ac ex improviſo, novam, &, ſi fateri fas eſt, ſemper periculoſiorem novo ex Interregno paſſa recidivam, ut etiam

ſagacioribus omnimodam ſui ruinam minari haut vanè autumaretur, nî Atlantes aliqui ſuperfuiſſent, qui propriis humeris, aut verius inſigni ſua prudentia ac fortitudine heroica, labeſcentem Rempublicam ſuſtinuiſſent. Sed ita fert communis mortalium ſors, quod in corporibus probè conſtitutis videmus, quæ ſi morbus invadat vehementior, haut longè ab ipſo abſunt interitu: terra inſuper, quæ omnium mater ac benigna altrix eſt, ſiquando internis flatibus ac ventis agitari quaſſarique cœperit, haut facile, & nonniſi cum magna Vrbium, quandoque etiam Regionum integrarum ſtrage, ad ſuam redit quietem. Quid ergo

mirum, ſi Regnis ac Rebuspublicis optime etiam conſtitutis idem aliquando contingat? Certè quò illæ perfectiores majoreque libertate gaudentes, eò gravioribus expoſitæ mutationibus. At viciſſitudines illæ horrendæ, tum inprimis ſeſe palam exerunt, ſiquando iſta, proh dolor! tempora incidunt, ubi malitia licentioſa caput erigere ac foras prodire audet; ubi, inquam, quod cuivis peſſimo lubet etiam licet; denique, illi ipſi qui paulo ante regebantur, orbati demum capite ſuo, Reges eſſe, aut videri volunt: tùm quippe ambitio maxume dominatur, cum ſub ſpecie libertatis deliteſcere poteſt. Experta hanc ma-

lorum Iliadem Respublica Polona ſæpenumero, imò toties quoties Regibus ſuis naturalibus, deficiente ſtirpe, aliquouſque caruit, & ſi probè Annalium noſtrorum ſcriptores calculum poſuêre, octenis jam ante vicibus. Verum enimverò quantula iſta videbuntur Interregna, ſi ad illa, quæ D. Auguſti mortem excepêre, comparentur? Iſta ſub ipſa quaſi infantia Reipublicæ, aut in juventa; at hæc noſtra in virili ætate contigiſſe palam eſt: exinde etiam majora & aſperiora fuêre. Scilicet ita omninò eſt, quod ſub Sigiſmundi primi Patris, atque Auguſti nati feliciſſimo regimine ipſa etiam Polona Reſpublica ad ſummum

felicitatis humanæ culmen pervenerit, unde majores quoque alterationes timere habuit neceſſe. Nam poſteaquam auguſtum illud maximorum Regum par occubuit, illicò Respublica Interregnis longè quam ante periculoſioribus laborare ac collidi cœpit. Paucos ſanè intra annos, & nondum tribus integrè exactis luſtris, tria majorum ætas vidit Interregna, quæ quanto crebriora, eo ſemper periculoſiora, & cum extremo quandoque Reipublicæ excidio conjuncta, ut jam paſſim apud hæreditarios hujus Regni hoſtes nefanda illa vox audiretur: Ite exequias, quibus commodum eſt, Reipublicæ Polonæ. Sed non ſic Divinum

vinum Numen, cujus nutu ac voluntate cuncta Imperia ſtant caduntque, Regnum hocce, ut Reipublicæ Chriſtianæ fortiſſimum maneret propugnaculum, & antemurale adverſus immaniſſimos nominis Chriſtiani hoſtes, forti brachio tenuit ſuſtinuitque, ac fauſto tandem ſydere affulgens, cælitus dimiſit fortiſſimum ac feliciſſimum Libertatis Polonæ vindicem Sigiſmundum Tertium, in cujus generoſa propagine Vladiſlao Quarto victorioſiſſimo ac juſtiſſimo, gratia Dei hucuſque firmiter ſtat, ſtabitque porrò in ſera poſteritate, quod cuncti boni pariter vovent ſperantque. Cum itaque Hiſtoria illorum temporum, quam Vir

in Republica Polona ſummus, in ordine verò Senatorio ſecundus, tanquam oculatus teſtis literis conſignavit, ad meas perveniſſet manus, haut multum diuque dubitavi pro eo affectu, quo erga dulciſſimam hancce communem Patriam feror, in eruendis, ſicubi extant, domeſticis noſtris Scriptoribus, ac luce donandis publica, ejuſmodi Authorem cedro quovis dignum, in univerſi Orbis Theatrum producere, & ut majorem legentibus pareret gratiam, nitidiore typo deſcribere, atque inſimul Hiſtoriæ domeſticæ defectum, qui hucuſque fuit, reſarcire. Illud verò opus maximi Senatoris ac optimi Civis Patriæ, quò deſideratius

deratius à multis hactenus habitum, ac revera magnum ac deſiderabile eſt, eo ſane majorem illi Patronum adſciſcere, par omnino fuit. Occurriſti Tu præ omnibus unus, Vir Illuſtriſſime & Excellentiſſime, cui illud jure quodam proprio inſcribendum venit; tùm quod ibidem non raro Tuorum gentilium facta præclara, ac divinæ propemodum Virtutes occurrant, ſeſeque clariſſimè conſpiciendas præbeant; quomodo nimirum illi pro hac Republica, eo imprimis tempore, cum jam prope conclamata eſſet, diligenter excubârint, & horrenda pericula, quæ cervicibus ejus imminebant, toties quoties averruncarint: tùm ut hac

quaſi in tabella publicè profiterer, quantum ſcilicet eximiis Tuis in Rempublicam Noſtram etiamnum virentibus ac vigentibus meritis, & eximiis animi dotibus, quibus polles, tribuam. Sane dignus videris, qui in Catalogum magnorum Sarmatiæ Heroum, poſt ſera tua fata relatus, exemplum boni Civis ac integri Senatoris omni poſteritati præbeas. Eam majores Tui virtutis viam ſemper ingreſſi, ut pro ſalute publica mille ſubire mortes, ſeque totos devovere maluerint, quam pati, ut illa vel tantillum periclitaretur. Tu vero, Illuſtriſſime ac Excellentiſſime Domine, Tuis majoribus in omnibus par omnino, ſi non etiam

ſuperior, certè in eo ſummus, quod judicio prudentiſſimi Regum Vladiſlai Quarti, Curiæ Regni Mareſchalcus (qui honor nonniſi probatiſſimis ac integerrimis Viris dari conſuevit) electus, Tibi Aulæ ſupremum regimen conceſſum, jus denique vitæ ac necis datum in eos, quos recta ratio intra officii debiti cancellos continere haut valet. Illud vero Officium, quod in Polona Republica primum eſt ac præcipuum, ſumma innocentia, ſanctitate ac juſtitia ita cum laude adminiſtras, ut non minus amandus ſis bonis, quàm metuendus malis. Accipe ergo, Illuſtriſſime & Excellentiſſime Domine, authorem in Hiſtoria patria ſummum,

Tu qui ipſe es maximus, & cui non niſi ſumma quævis placere poſſunt aut debent, eadem precor fronte vultuque, quo ad magna enitentes ſemper aſſoles, meque in numerum Tuorum Clientum clementer adſcribe, ac contra livorem, qui individuus Virtutis comes eſt & aſſecla, fortiori manu protege. Ita ego ad majora faventibus ſuperioribus indies adnitar, ſtudeboque ſeculum noſtrum Orbemque Sarmaticum optimo quovis ſcriptorum genere exornare, quorum plerique adhuc, (quod dolendum ne magis, an indignandum?) cum blattis ac tineis pugnant, quos ego omni ſtudio ab interitu vindicare conabor. Deus

Tibi

D E D I C A T I O.

Tibi, Illuſtriſſime & Excellentiſſime Domine, longævam precor vitam concedat, detque ut anni tui Neſtoreos ſuperent, quo diu Republicæ Polonæ uſui & ornamento eſſe queas. Ita vovet, qui Tuas Virtutes ſubmiſſe veneratur

Gedani 2 May
Anno 1647.

GEORGIVS FÖRSTERVS.

IOANNIS DEMETRII SVLIKOVII
Archiepiſcopi Leopolienſis

COMMENTARIVS
BREVIS
RERVM POLONICARVM

A morte Sigiſmundi Auguſti Poloniæ Regis, Anno M D LXXII Menſe Iulio Kniſini mortui.

MOrtuo Sigiſmundo Auguſto, Poloniæ Rege, ex ſtirpe Iagiellonica è paterna linea ultimo, res ad Interregnum devenit. Obſtupuit novo aſpectu rerum Reſpublica. Et nemo erat quin regem novum magno Reipublicæ diſcrimine partum iri, putaret. Reſtabat in Regno ſuperſtes Sigiſmundi Primi Filia, Soror Sigiſmundi Auguſti, Virgo *Anna*; provectioris licet ætatis, nuptiis tamen ſperatis, adhuc non in-

Poſt exceſſum Auguſti Interregnum.

Res dubiæ in Polonia.

inepta, nec importuna, ſervando utcunque in concordia Regno. Primas Regni *Iacobus Vchanius* Archiepiſcopus Gneznenſis, homo grandævus, de more præerat rebus, ſed ob varietatem Religionis, hoc Rege in Regno, è vicinis Germaniæ locis, contractam, ſolutiore factâ legum & ordinis politici diſciplinâ, qui tùm inter Sectarios magis eminebat *Ioannes Firleius à Dabrovica* Palatinus Cracovienſis, & Regni Marſchalcus, ab eo primitialis dignitas, quæ penes Archiepiſcopum erat, ita oppugnabatur, ut ea ferè interverti, atquè alio transferri potuerit, niſi *Staniſlai Karnkovii* Epiſcopi Vladiſlaviæ vigilantiâ, conſiliis & dexteritate ſarta tecta Archiepiſcopo conſervata fuiſſet. Deſiderabantur pleraque in Rege mortuo. Igitur ab omnibus uno ferè ſpiritu emendatior Reipublicæ Status præoptabatur. Idem ſtudium & Aulam Regiam invaſerat. In qua *Ioannes Leſniovius*, *Ioannes Thomas Drohoievius*, & *Ioannes Demetrius Solikovius* Aulici & Secretarii Regis, abſentibus iis ad quos res eæ ſpectabant, or-

Regni Primate effeto.

Et ob Religionum diverſitatem.

Invigilante nihilominus Karnkovio.

Et Aulicis quibuſdam.

ordine dato, in rebus omnibus univerſis Aulæ Miniſtris; antequam Senatores ad funus Regis conveniſſent, ita integra omnia Reipublicæ conſervarunt, ut omnibus probis, ac populo univerſo rem gratam fecerint, & factioſis quibuſdam Reipublicæ Civibus ſecus de ſe ſentiendi occaſionem dederint. Res tamen omnis ita Aulicis ſucceſſit, ut & honeſtè Regis defuncti exiſtimationi conſultum, & pecunia diſſolvendis Aulæ ſtipendiis reperta: & Tykocinenſis Arx cum Regni Gazophylacio, à direptione conſervata fuerit. Regno igitur, ut diximus, diſſidio Religionum debilitato, hominum animi in diverſa ſtudia trahebantur, & fruſtra convocante Primate, quæque terræ ſuos Conventus Cracoviam, Cniſinum, Glinianos, & in alia loca agebant; ſed nihil agebant: Deus enim & Regni adhuc Statum conſervabat, & Populus rerum ipſam novitatem omnem ſuſpectam habebat. Et Karnkovius ipſe Epiſcopus (uti dictum eſt) ita rebus Reipublicæ invigilabat, ut & novatorum Con-

Quævis terra ſuos inſtituit Conventus.

ventus debilitaret, & unum legitimum Conventum authoritate Primatis indicendum, indefeſſo ſtudio, procuraret. Quo nomine multa certamina præſertim cum Sectariis ambitioſis habuit. Succeſſum res habuit. Nam poſt varias diſceptationes, & tùm literarum, tùm Nunciorum miſſitationes, tandem Majoris & Minoris Poloniæ Conſiliariis, ad Villam *Kaskos*, cis Varſaviam ſitam, collectis, felix rebus auſpicium datum eſt. Firleius Marſchalcus Primatis ac Senatus juſſu omnia adminiſtranda ſuſcepit, ſic & ſuſpiciones mutuæ ſublatæ, & ſua Primati authoritas confirmata. Convocatio quoque, quæ more recepto Electionem Regis antecedere ſolet, Varſaviam dicta, ſed dum initio, non is ante Caſcenſem congreſſum eſſet in rebus ordo, qui meritò eſſe debuerat, in Regni providendis finibus, aperta ab omni parte Polonia, Externorum Principum literæ, & Nuncii, per omnes Regni partes diſcurſabant, & tanquam in ignotæ Regionis umbra errantes, quos poterant, quibuſvè

In unum tandem locum omnes conveniunt. Kaskos.

arti-

artibus norant, præhenſabant. In iis præcipui fuerunt Auſtriæ principes, & Galli, ut innumerum aliorum Candidatorum ſegetem omittam, quorum quidam timida audacia freti, tantum Regni onus non detrectaſſent, ſi fortunam propitiam habuiſſent. Germani certè per Polonias, Lithvaniam, & Pruſſiam diſcurrentes, & munera in vulgus ſpargentes, magnâ ſe induebant invidiâ. Galli verò, paulò prudentius, nec fines Regni attingere ſe velle, ſine Senatus Regni authoritate præ ſe tulerunt, & finitimo Capitaneo locum ſibi deſignante, Kaszkos tales literas ſubmiſerunt, ut facilem ſibi viam ad reliqua, quæ animo conceperant apud Polonos, gentem laudis cupidam, ſternerent. Ita Varſaviæ Convocatio dicta. Karnkovius Epiſcopus cum Siracovio Palatino Lancicienſi Lomſam ad Reginam miſſi ab ipſa præhenſanda, Nuncios Externos removerunt, & ipſe Karnkovius eam Piaſecinum adduxit, ſe per omnia Senatus authoritati, & fidei permittentem. Quæ Convocatio poſtquam advenit,

Externorum Principum ambitus.

Contra quos Regina Anna munitur.

in ea Reginæ Aulæ Militum negotia ad Electionem dilata, ipſaquè Electio in Aprilem Menſem proximè ſequentem ad amuſſim antiquam & pace publica procurata, rebuſque quoad ejus fieri potuit, Ordine dato, indicta fuit. Comitia Electionis Regis gratia, invocato Spiritus Sancti Numine in *Campo Caminenſi* ad Varſaviam ultra flumen Iſtulam celebrata ſunt: Omnes Palatinatus ſtationes proprias habebant: Proponente Primate, dirigente Karnkovio, res gerebantur. Dux in Pruſſia *Albertus Fridericus* locum in Senatu ad ferendam ſententiam depoſcebat. Lithvani per unionem ſibi adempta repetebant. Pruſſi exequutionis Alexandrini Statuti moderationem expetebant. Ruſſi defenſionem ſui à Turcis & Tartaris exigebant. Milites & Aulici ſtipendia retenta ſibi ſolvi poſtulabant. Et quiſque ferè non ſolùm ex Communitatibus, ſed etiam ex privatis, quod ad ſe ſpectare judicabat, obtinere nitebatur, & majore quidem quiſque animo, quando Rege abſente, ad ſe quiſque

Comitia Electionis in campo Caminenſi.

Dux Pruſſiæ locum in Senatu depoſcit.

Alii alia.

Rem-

Rempublicam, æquali Iure pertinere judicabat. Prudentiâ Senatus omnia & ſingula ſic ponderabantur, & moderabantur, ut in eligendi Regis negotio ſecura navigatio eſſet. Ad Electionis ipſius actum graviſſimum cum eſſet perventum, ordo per omnia æquitati congruens ſervatus eſt: Pax & ſecuritas publica procurata: Palatinatus omnes ſuorum territoriorum Nobiles continebant. Qui ubi ſententias ſuas de Rege creando dixerunt, eas ſcripto comprehenſas ad commune Regni conſilium deſtinabant. Duo fuerunt ii tales communes & univerſales Conſeſſus, unus Senatorum ſub tentorio ampliſſimo, & ſpectatiſſimo: alter ſub dio Deputatorum ex Palatinatibus Regni Nobilium. In hoc articuli Regi futuro, ordine electo, conſcribebantur; In illo ponderabantur. In hoc Confœderatio diſſidentium de Religione proponebatur; in illo, partim reprobabatur, partim diſſimulabatur. Ab omnibus tamen eadem ſalus, & pax Patriæ, ſed non eodem modo, procurabatur. Data hac rebus forma in

Ordo circa Electionem quinam ſervatus.

in communi omnium Ordinum tàm Senatus Conſeſſa, quàm Equeſtris Ordinis aſſiſtentia, auditæ Legationes Externorum Principum, Papæ, Cæſaris, Galliæ, Suecorum, Germanorum. Hiſpanus Gallo nolens poſtponi, ſalutatâ ſolummodò Regina, in diverſorio remanſit. Summi Pontificis Orator fuit, *Ioannes Franciſcus Cardinalis Commendorius*, Cæſaris *Roſembergius*, & *Perenſtainus*; Galliarum Regis, *Ioannes Monlucius Epiſcopus* & Comes Valentiæ, cum *Noiallo*, & *Lanſaco*. Mirati ſunt, & laudarunt omnes ii Copias Equeſtres Polonorum, quas in campis videbant. Auditis legationibus modo præſcripto, per Satrapias ſeu Palatinatus dictæ ſunt Sententiæ. Oratores à loco Electionis excedere juſſi, quin & dum non pauci ex domeſticis nominarentur, Piaſtorum populari nomine, eos unus ex Equeſtri Ordine *Ioannes Zamoſcius* Capitaneus Belzenſis ſi nomenclaturam Nominis Regii acceptarent, etiam ab Electione abeſſe juſſit. Quibus in anguſtum redactis Regni ambitui eos valedicere

Candidati ab Electione juſſi abeſſe.

dicere in conſpectu omnium fecit, qui latius ea ſcribunt, & nomina eorum exprimere poterunt. Excluſis jam Piaſtis de externis dictæ ſunt, & collatæ ſententiæ: & ne in tanti momenti re fraus cuiquam eſſet, & Reipublicæ conſtaret res clarior, cuiquè Candidatorum Regni ſui advocati dati ſunt. Erneſto, Maximiliani Imperatoris Filio, *Petrus Miskovius* Epiſcopus Plocenſis. Henrico Duci Andegavenſi, Regis Galliarum Fratri, *Staniſlaus Karnkovius* Epiſcopus Vladiſlaviæ. Ioanni Tertio Regi Sueciæ, *Nicolaus Mielecius* Palatinus Podoliæ, quiſque cum collegis pluribus. Qui cum pro ſuis Candidatis uberrimè diſſeruiſſent, & tam commoda, quàm incommoda, in medium producta, accuratè excuſſiſſent, omnium hominum non obſcurus favor in *Henricum Gallum* Karnkovii Candidatum enituit. Cumque ſemel ac iterum ſententiæ ſingulorum Palatinatuum exciperentur: omnes ferè Henrico, pauciſſimos aliis nomina ſua dare conſtabat. Quo animadverſo, Ioannes Firleius Cracovienſis, &

Cuivis Candidatorum datus Advocatus.

Vota omnium pro Henrico Andegavenſi.

Nicolaus Mielecius Podoliæ Palatini, unà cum aliis paucis, quos penes erat Confœderatio de Religione, *Grochoviam*, *Seceſſione* facta, aliquoties ad commune conſilium invitati, venire recuſarunt. Eam Confœderationem nemo Epiſcoporum ſubſcripſit, imò & Catholici ſeculares pauciſſimi, præter *Franciſcum Kraſſinium* Epiſcopum Cracovienſem, qui eam, reclamantibus & contra proteſtantibus, tum Spiritualibus, tum ſecularibus omnibus, parum prudenti concordiæ ſtudio, quod ei tamen poſtea ſemper doluiſſe fertur, ſubſcripſit. Hoc diſſidio invaleſcente, commune conſilium Archiepiſcopo inſtitit, ut Regem Henricum renunciaret. Dies autem jam erat pridie Pentecoſtes. Sole jam ferè occumbente, intervenit Mielecius Podoliæ Palatinus, & ut ad diem proximum Lunæ eam renunciationem differret Archiepiſcopus, magnis precibus ab eo contendit, & evicit, præſertim cum indecorum diceret, Regem tam Illuſtrem nocturno ferè jam tempore renunciari, & ſperaret, alterius ſen-

Grochovienſis Seceſſio.

Confœderatio Diſſidentium.

ſententiæ homines, quos jam in perſonam conſentire non ignoraret, renuntiationi adfuturos eſſe. Itaque die Lunæ diſceptationibus denuò extracto, ad veſperam die vergente, nè ſimili modo negotium in craſtinum differretur, inſtantibus omnibus Archiepiſcopo, ut Regem renunciaret, illoquè aſſurgente, *Andreas Comes Gorcanus*, à Grochovienſi parte cum Diplomate Confœderationis in medium ingreſſus, verba facere cœpit. Et cum primum à populo auditus eſt dixiſſe, jam ſuos, à quibus miſſus eſſet, in Henricum pleno animo conſenſiſſe; ita clamore, & gratulationibus obrutus eſt, ut extrema verba ejus non audirentur. Et Archiepiſcopus, maximis vocibus hominum excitatus, ab aſtantibus rogans, *num vellent, juberent Regem Henricum renunciari*, cunctiſque ſucclamantibus, *renunciandum*, Henricum Regem renunciavit. Et profectò tùm ab omnibus prudentibus viris cenſitum eſt, Regem nequè meliorem, neque clariorem, neque rebus & gloriæ Polonorum accommodatiorem eligi po-

Renunciatio Regis Henrici.

potuiſſe. Renunciatione factâ, clangor tubarum inſonuit, machinę diſploſæ, & omnia per campos gratulationis & lætitiæ publicæ ſigna edita: atquè ad Templum majus Sancti Ioannis Laudes Deo cantatæ. Quatriduo poſt accito in Caſtra Monlucio, ac pro Rege renunciato in conditiones Regni jurante, ubi, inter cætera, & Confoederatio diſſidentium de Religione illi à Firleio Marshalco oblata fuit, Rex idem Henricus, ſolenni ritu ex Officio Marshalci Regni declaratus eſt. Re cognitâ, aliorum Principum Oratores, qui per oppida vicina exitum negotii expectabant, agmine ſilenti diſcedebant. Monlucius verò, tanquam re bene geſtâ, & cognitis Oratorum Regni, qui ad novum Regem deſtinabantur, nominibus, per Germaniam, arte, quâ poterat, in Galliam pervaſit. A Regno inde Oratores in Gallias miſſi; octo ex Senatu, *Adamus Konarski* Epiſcopus Poſnanienſis, *Albertus Laſcius* Palatinus Syradienſis; *Ioannes Baptiſta Comes Tencinius* Woynicenſis, *Ioannes Tomicius* Gneznenſis, *Ioannes Her-*

Monlucius Henrici Legatus in conditiones Regni jurat.

Oratores in Galliam quinam miſſi.

Herburtus Sanocenſis, *Andreas Comes Gorcanus* Miedzyrzecenſis, *Staniſlaus Kriſcius* Racianenſis, Caſtellani. *Nicolaus Chriſtophorus Dux Radivilus*, Lithvaniæ Marshalcus. Quinque ex Equeſtri Ordine; *Nicolaus Firleius* Palatinides Cracovienſis, Caſimirienſis. *Ioannes Zamoſcius* Belzenſis, Zavichovienſis, *Ioannes Zborovius* Odolanovienſis, Capitanei. *Nicolaus Tomicius* Caſtellani Filius Gneſnenſis, & *Alexander Dux Prunſcius* Palatinides Kijovienſis. Ii facultate petitâ, nondum tamen impetratâ, per Germaniam itineris faciendi, maturant proficiſci. Laſcius ſenſim iter inſtituerat. Kriſcius cum Lanſaco per Balticum navigans, quod in faucibus Sundicis impeditus eſſet, in Poloniam rediit. Tencynius etiam, cùm Collegas in Germania Lipſiæ impediri videret, domum reverſus eſt. Cæteri omnes, qui juſſu Auguſti Electoris Ducis Saxoniæ, Lipſiæ, ab incepto itinere arcebantur, cum ad Electorem Ioannem Herburtum miſiſſent, liberè iter ſuum proſequuti ſunt, & in Galliam pervenerunt. Nuntio

BIBL. Z. N. IM. OSSOLINSKICH

Henricus ſuæ Electionis ad Rupellam, quam obſidebat, accepto, pace ſupplicibus conceſſâ, Luteciam Pariſiorum venit; ubi à Gregorio XIII Summo Pontifice auream roſam benedictam, ſibi dono miſſam, cum Apoſtolica benedictione accepit. Poloni Oratores Vrbem Pariſiorum XIIII Kalendarum Auguſti ingreſſi; Nomine Regum Franciæ, Henrici, & Navariæ, Ducis Alenconii, ac Reginarum, à Ducibus aliquot ante Vrbem excepti, & inter innumeras gratulantium cohortes, cum Regio equitatu ſalutati, ac in Vrbem introducti ſunt, ſtupentibus Gallis, fœderatæ gentis, bene formata corpora, pileos pellitos, gemmatos enſes, equorum & curruum ordines, ferratas ocreas, pharetras, & arcus, rutilantes barbas, raſa occipitia, quin & linguarum Latinæ, Italicæ, Gallicæ, Germanicæ peritiam tantam, ut multi Gallorum, ab hoſpitibus Latinè compellati, erubeſcere cogerentur. Tertio die poſt Regem Galliarum ſalutant, & Reginam, Catherinam Matrem, & Iſabellam Auſtriam Vxorem

Pariſios ingrediuntur Oratores Poloni.

rem Regis : ſequenti , Regem Henricum. Et poſtquam dies aliquot revidendæ inſtructioni, & mandatis inſpiciendis dediſſent : Atque interea tum Ducem Alenconium tum Regem Navaræ compellaſſent, tandem ad rem ipſam, negotiumque expediendum accedunt , & juxta ſuorum mandata, & voluntatem expediunt. Proferuntur, & acceptantur conditiones de annuis fructibus poſſeſſionum Henrici in Gallia in Poloniam inferendis: de Nominibus deceſſoris Regis , de Academia Cracovienſi, de Privilegiis , de Sacris , de Matrimonio, de Claſſe, de Seminario Iuventutis, de fœdere cum Gallis ineundo ; quibuſdam aut interpretatione commoda enucleatis , aut in Poloniam illatis , præſertim de Matrimonio , & Confœderatione. Quod ubi cum Henrico tranſactum fuit ad v Idus Septembris ; poſtridie ejus diei manè , ad præcipuum Beatæ Mariæ Virginis Pariſiorum Templum , ad Sacra convenere Reges , & Reginæ , Oratoreſque Poloniæ , Summi Pontificis, Hiſpaniæ, Scotiæ, Vene-

Conditiones propoſitæ à Rege acceptæ.

netorum, aliorumque Principum; Cardinales quatuor, Borbonius, Lotharingi duo, Eſtenſis; Epiſcopi, Senatores, & Nobiles, ac Cives innumeri. Illic, Sacris peractis, primum Henricus Poloniæ ante ſummam aram in manu Epiſcopi Pariſienſis Iusjurandum præſtitit, juxta formam ab Oratoribus Poloniæ datam; Tandem & Carolus Galliæ Rex, ad ea omnia præſtanda, quæ pro eo Monlucius cum Collegis in Polonia promiſerat, ſeſe pari juramento obſtrinxit. Iam autem, & ab Imperatore, & ab Ordinibus Imperii, è Comitiis Germaniæ, ſub idem tempus allatæ fuerunt literæ, quibus Henrico Regi Poloniæ, è Gallia in Poloniam iter per Germaniam facere, liberum fore, ſed ut id faceret ſine ullo maleficio, & injuria, declarabatur. Quibus per literas omnibus prolixè ab Henrico gratiæ ſunt actæ. Tandem IV Idus Septembris, paratis omnibus in Summo Parlamenti Pariſienſis Palatio, cui Sacra Capella conjuncta eſt (in quo ſunt Statuæ omnium Franciæ Regum, à Pharamundo uſ-

Et jurejurando confirmantur.

Literæ paſſus per Germaniam Henrico conceſſæ.

uſque ad Franciſcum) quæ ad ſummum & ſplendidiſſimum publicandi Decreti Electionis Poloniæ Regis actum pertinebant. Adſunt Reges, Principes, Reginæ, Cardinales Sacri, & prophani, Ordines, & Officiales, & innumera Spectatorum multitudo, per tabulata cum ſilentio rebus auſcultantes, Cum Oratores Poloni, clangore tubarum præmiſſo, & Muſicis ſonis durantibus, ab Henrico Guiſio, in theatrum deducti ſunt, & Decretum Electionis, argentea thecâ incluſum, ante Reges depoſitum, & poſt præfationem Epiſcopi Poſnanienſis tempori convenientem ad Reges Franciæ, & Poloniæ prolatum, & Henrico Fratri Regis Franciæ, Duci Andegavenſi honorificè oblatum eſt: Tandem lectum audientibus omnibus, & poſt mutuas orationes, Hymnus Deo cantatus, Regibus & omni populo genua flexis. Inde ad oſculandum Poloniæ Regem, Franciæ Rex aſſurrexit, Principes eundem honorarunt, Poloni tanquam ſuum Regem, manu ejus exoſculatâ, venerati ſunt. Quibus

Publicatio Decreti Electionis Pariſiis facta.

magnis cum tripudiis peractis, & aliquot diebus inſignibus conviviis celebratis, & legatis à Rege Carolo torquibus aureis,& vaſis aureis, & argenteis, liberaliſſimè donatis, placuit Regi & legatis in Poloniam præmittere. Quæ Provincia data eſt Ioanni Zborovio, is in Poloniam, & confirmationem pactorum attulit,& de proſperè confectis rebus Senatum edocuit, & tempus adventus in Poloniam Regis Electi deſignatum, & ad Coronationem Regis de more interfuturi convocantur: Tandem IV Kalendarum Octobris Rex Electus, rebus omnibus ad iter comparatis, Lutetiâ diſceſſit. Quem Galliæ Rex ad fines uſque Germaniæ concomitari volebat, ſed adversâ valetudine correptus conſilium mutare fuit coactus. Regem electum, præter Polonos, & Nuntium Sedis Apoſtolicæ Epiſcopum Montis Regalis, in Poloniam ſequuti fuerant Ludovicus Gonzaga Dux Novioduni Heduorum: Carolus Dux Meduariæ Marchio Helbonenſis, Albertus Comes Radoſiarum Marshalcus Fran-

Poſt Zborovius in Poloniam præmittitur cum fauſto nuncio.

Henricus Pariſiis diſcedit.

Comites itineris quinam?

Franciæ; Villoctarus Præfectus Aulæ, Silius Comes Rupifortii; Elius Comes; Ioannes Sanlius Vice Comes, Ludovicus Picus Mirandula, Ceſſacius Cadarcus: Beſigninus Biturix: Gordes Allobrox: Antragii. Fratres Carautes; Cœlius Cadurcus, Belvilius Santo, Belloguardus Epiſcopus Arvernorum: Ægidius Abbas Inſulæ: Bellivarius Legatus Francorum Regis, Faurus Toloſſas Iuriſconſultus: Dominus de Pibiaco, & cæteri multi. Profectus eſt Rex per Lotharingiam, Blancotum, Tabernas Alſaticas, Nemetes, Vangiones; ubique tantus honor eſt ei habitus, quanto & Rex Poloniæ, & Regis Franciæ Frater dignus erat. Immiſit & ipſe Heidelbergæ Fridericum Palatinum Rheni, præter ejus opinionem, à quo & ipſe liberaliter acceptus, omnem viciſſim Regiam liberalitatem, domui ipſius declaravit. Inde Francfordiam ad Mœnum tranſgreſſus Fuldæ Natalis Domini feſta celebravit. Tandem à Philippo Lantgravio, cum tribus millibus equitum, éxceptus. Inde per

Per varias tranſiens Regiones ubique humaniter exceptus.

Saxoniam nomine Auguſti à Caſimiro ejus Genero ſalutatus, & cum bis mille equitibus honorificè deductus. Inde ad Locros, nomine Cæſaris Maximiliani, cum mille & quingentis equitibus cum honore ſuſceptus, fines demum ſui Beneficiarii Marchionis Brandeburgenſis attigit, omni obſequio, & humanitate ſibi declarata. Celebris fuit eâ peregrinatione Henricus ex Galliis Sarmatiam petens: Celebres Poloni, qui tot gentibus, & nationibus Sole ſub occiduo ſuam libertatem oſtenderunt. Celebres & ipſi Germani, apud quos hoſpitalitatis, ac fidei publicæ Iura non ſunt inania vocabula rerum. Medzirecium Rex octavo Calendarum Februarii, anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quarto pervenit, quod oppidum eſt ad ripas fluminis Viadri ſitum, ubi cum ingenti lætitia Polonorum ſuſceptus eſt. Staniſlaus Karnkovius Epiſcopus Vladiſlaviæ & Pomeraniæ, nomine omnium præclaram habuit orationem, quæ inſcribitur Panegyricus, ad quam primum Rex Italicè bre-

In finibus Poloniæ à Karnkovio ſalutatus.

brevibus: Tandem Faurus nomine Regio facundiſſimè, & luculentiſſimè reſpondit. Miedzirecio Poſnaniam eſt itum, ubi magnificentiſſimè à Proceribus & Nobilitate eſt ſuſceptus, & Karnkovius in cœlum ferè laudibus hominum ob Electi Regis virtutes, & laudes ferebatur. Priuſquam Rex Cracoviam advenit, Regis Sigiſmundi Auguſti ſepultura & exequiæ ſplendido apparatu, ut Regum Polonorum mos eſt, XII die menſis Februarii factæ, & celebratæ ſunt. Quibus præter Ordines & Officiales Regni ſepulturis Regum intereſſe ſolitis Externorum Principum Legati, Papæ, Cæſaris, Regum Franciæ, & Electi Poloniæ, Vngariæ, Sueciæ, Ferrariæ, Venetorum, Brandeburgenſium, Pruſſiæ, Pomeraniæ, Brunſvicenſium, & aliorum adfuerunt. Quibus peractis Rex Electus XVIII die menſis Februarii Cracoviam pervenit, qui fuit dies Iovis ante Dominicam Carnis priviorum. Cui obviam proceſſi ſunt, cum omni animorum alacritate, tàm Spirituales, quàm ſeculares Se-

Auguſti Regis ſepultura.

 nato-

natores, Officiales, Nobilitas, Aula denique mortui Regis; nomine omnium verba ad Regem fecit brevi & ſuccincta Oratione, *Petrus Myskovius* Epiſcopus Plocenſis. Equitatum, ſplendorem, magnificentiam gentis Polonæ mirati ſunt externi plerique omnes, ſalutantium infinitæ cohortes, ita Regem Electum die toto per Campos diſtinuerunt, ut in Vrbem atque ipſam Arcem vix hora noctis ſecunda, tota Vrbe ignibus illuſtratâ, ingreſſus ſit. Primum ad Ædem præcipuam Sancti Staniſlai deſcendit, illic Deo Hymnus cantilatus, & à clero Eccleſiæ exceptus Rex, ſalutatum Annam Infantem, rectà è Templo perrexit. Inter multa edita ſpectacula, Emblemata, figuras, unum Vexillum Aquilam pectore lilia aurea continentem habebat, cum his verſibus.

Ingreſſus Regis Cracoviam.

Quem Myskovius ſalutat.

Augurii Mater, volucrum Regina vagarum
Corde enata tuo, quid ſpondent lilia? ſpondent
Sarmatiam Henrico florentem Rege futuram.

XIX Februarii totâ die quievit, aut ſaltem quieſcere debuit Rex; Interea curata ſunt,

quæ

quæ futuræ Coronationi inſerviebant, variis varia in vulgus ſpargentibus. xx. die, qui dies fuit Sabbathi, Senatus in Arce habitus eſt, & Rex Electus ad Senatum ſe velle venire ſignificavit; mittens ad Equeſtris Ordinis Nuncios, & rogans ut & ipſi adeſſe velint. Qua de re etſi nonnihil fuit inter Nuncios diſceptationis: tamen poſteaquam Regem Electum jam in Senatu eſſe, ac eorum adventum præſtolari intellexiſſent, & ipſi nullâ interpoſitâ morâ advenerunt. Salutavit Regem Nunciorum nomine *Staniſlaus Sandivogius Czarnkovius*, Referendarius mortui Regis: interpretabatur Regi Gallicè, Ioannes Zamoſcius Secretarius, Capitaneus Belzenſis. Rex ipſe per ſe Gallicè reſpondebat, quæ ſtatim Faurus eloquentiſſimus Pibracus Latinè ad omnes ita interpretatus eſt, ut prius infantiam ſuam in Regiis verbis & ſententiis graviſſimis, & omnem affectum & benevolentiam erga Polonos redolentibus, explicandis excuſaret. Quam Orationem Regis omnes cum maxima conſolatione &

Rex in Senatum venit.

Salutatur Nuntiorum nomine a Czarnkovio.

Faurus Regis nomine reſpondet.

& lachrymis è gaudio proruentibus, auribus ſuis acceperunt. Ita dubio omni remoto ad Coronationem die craſtinâ futuram, & eodem die Sacris ſupplicationibus inchoandam acceſſum & condeſcenſum eſt. Eodem igitur die, horis veſpertinis, ſupplicationes ad Sancti Staniſlai Ædem in Rupella ſacra celebratæ, & Rex eodem ſe devotionis cauſa conferebat, & rurſus in Arcem reducebatur ſolenni ritu. Sequenti die Coronatio Henrici Regis cum omni ſolennitate cæremoniarum facta eſt, Coronatore Iacobo Vchanio Archiepiſcopo Gneznenſi Regni Primate, & Epiſcopis aſſiſtentibus; In hoc actu celeberrimo, Confœderationem Hæretici jurejurando Regio inſeri, magnis clamoribus urgebant; ſed Archiepiſcopo & Epiſcopis reſiſtentibus, diutius Rex genua flexus diſtinebatur, donec tandem, quodam moderante diſſidium, pacem ſervatam iri, ſalvis juribus partium, conquieſcentes, Sacro negotio perficiendo locum dederunt. Et tandem convivatum eſt cum Externorum

Coronatio Regis Henrici.

rum aliquorum Principum Legatis, & Senatoribus Regni. Coronatione perfectâ, & conviviis, ac obedientia, à Cracovienſi Vrbe Regi ſolenni ritu redditâ, cæteriſque de more ritè peractis, de formulâ confirmationis Iurium à Nunciis Terrarum, quæſtione motâ, hanc cum novo modo, ob Confœderationem Hæreticorum fieri à Rege volebant; Forte fortuna ſcriptum quoddam Typis impreſſum, cum inſcriptione *Rozſadek o Spranach na Electiey VVarſzavvskiey do Koronaciey nalezacych*, in manibus hominum verſari cœpit, quo quatuor hæc capita reprehendebantur, & rationibus certis confutabantur. Primò, de Sedecimviratu. Secundò, de diverſitate Iudiciorum. Tertiò, de abſolutione à Regis obedientia, ſi Rex alicui parti Pactorum non ſatisfecerit. Quarta, de Confœderatione. Quod ſcriptum fuit tam efficax, ut contrariæ partis pro Confœderatione laborantis impetum fregerit omnibus, tàm in Senatu, quam inter Nuntios, ejus veritatem, ac æquitatem pro ſe contra Confœ-

Formula confirmationis Iurium in quæſtionem venit.

Scriptum aliquod non minimas dat turbas.

derationem afferentibus. Cumquè veritas palmam jam obtineret Sybeneicherus typographus à Firleio Marſchalco Regni, ob libellum impreſſum in carcerem conjectus eſt, quem Solikovius, ſe authorem libri profeſſus, liberavit. Quare Solikovius ſumma contentione in Senatu, apud Regem à Nunciis accuſatur, qui cum ſe ad reſpondendum, & juſtificandum ſuum Scriptum paraſſet, quippe quod conſcio, & rogante Rege unà cum Epiſcopo Vladiſlaviæ conſcripſerat: Archiepiſcopus Gneznenſis, nè ſolus in cauſa juſta Solikovius derelinqueretur, productâ proteſtatione, ſe in eadem ſententia eſſe unà cum Epiſcopo Vladiſlaviæ, & univerſo Clero, & Catholicis omnibus, declaravit. Multis igitur utrinque, multorum contentionibus, pro & contra nitentibus, ſilentium accuſatoribus tandem Regis reſponſo impoſitum eſt: Et ſic cauſa juſta vincente, & Solikovius victor manſit, & Rex, uſitatâ Regum anteceſſorum ſuorum formâ, confirmationem Iurium Regni edi

Initia boni Regiminis.

man-

mandavit, & Dignitates ac Officia Regni vacantia diſtribuit, & Iudiciis cauſarum forenſium præſedit, & peregrinas Legationes audivit, & ut ſubſellia Iudiciorum per totum Regnum aperirentur edixit. His initiis infelix caſus interceſſit, qui in hoc uſque tempus Regnum hoc perturbatum tenuit. *Samuel Zborovius* cum in haſtiludio, in conſpectu Regis & Procerum, provocatus à quodam, Ioannis Comitis Tenczynii familiari, Dominum ejus potiùs evocaret, & ſimul inter plures, rixa & tumultu exorto, Tenczynius cum Andrea Vapovio in arcem venirent, ſeu de induſtria, ſeu caſu, Zborovius in *Vapovium* in arcis porta irruens martello, acuminato caput ejus confixit, atquè ex arce deſcendit. Vulneratus Vapovius cum amicis madens ſanguine, ad Regem contendit; cum alii impellerent, alii reprimerent, & cancelli oſtiorum Regiorum ferè perfringerentur; Rex fores aperiri juſſit, ut qui vellent ingrederentur. Non defuit tunc ſibi malignitas quorundam, qui dixiſſe Regem

Vapovius à Zborovio occiſus.

affirmarent: *Pateant fores, & fiat nunc quod fieri oportet*; ſed calumnia fuit hæc. Eò autem fuit progreſſa, ut Nuntii Terrarum Regem in Senatu ea de re admonerent, & Rex ſuſpicionem rei à ſe verbis ſuis amovere neceſſe haberet. Vocatus igitur in Ius Regium Zborovius, & Conſiliariis Regni & Lithvanis, aliis tanquam deliberatum factum aggravantibus: aliis verò ut caſu, & inconſulta ratione commiſſum eluentibus, & mitigantibus, Iudiciumquè cauſæ non paucis diebus magnâ partium contentione ventilaretur. Zborovius Vapovio de vita deſperato Iudicis Sententiam non expectavit, ſed diſceſſit. Et Rex contra eum pro occiſo Vapovio, violato Palatio Regis, & tempore Comitiorum contra fas, & leges Patriæ tumultibus infecto, ſententiam tulit, *ut à Regno Poloniæ perpetuò exularet*. Qui Regium Decretum promulgabat Faurus, hæc tria verba addidit: *Citra tamen infamiam*. Quo appendice major Senatus pars, & amici Vapovii vehementer offenſi paſſim de Rege conqueri cœperunt.

Condemnatur ea propter novo condemnationis modo.

runt. Nunciorum autem complures, præſertim Hæretici vociferationibus ſuis Regi multum invidiæ conflabant, tanquam minus juſtam, & in favorem Zboroviorum apertam ſententiam dixiſſet. Erat inter conditiones, quas Caroli & Henrici Oratores ſuſceperant, etiam hæc: *ut Henricus Reginam Annam, Sororem Sigiſmundi Auguſti, & Filiam Sigiſmundi Primi, Virginem, acciperet Vxorem.* Quod caput in Franciâ Rex in Poloniâ decidendum diſtulerat; Sed nequè de hoc conveniri potuit; vel quia Virgo provectioris ætatis eſſet; vel quia quidam Senatores Regem aliquam aliam Vxorem jam animo ante percepiſſe exiſtimarent; vel quia non diu hîc manſurus ex quibuſdam auguriis diceretur. Non nimis Regem urgebant, jam non ſatis tranquilla Regni ſui initia habentem. Interea *Ioannes Firleius* Palatinus Cracovienſis moritur. Palatinatus à Rege datus *Petro Zborovio*, Palatino Sendomiriæ: Sigillum minus, poſt Franciſci Kraſinii in Epiſcopatum Cracovienſem aſcenſum, quem languente jam

Vnde Regi invidia orta.

Rex conditioni ratione matrimonii non ſatisfacit.

Exinde ſiniſtra auguria.

Mors Firlei Palatini Cracovienſis.

Sigiſmundo Auguſto aſſecutus erat, ceſſit *Petro Dunino Volſcio*: Secretariatus major *Hieronymo Rozdrazevio* Comiti. Cætera Officia, & Dignitates cæteris. Etiam largitiones innumeras Rex Henricus fecit, indignum Rege reputans aliquid petenti denegare. Accidit interea, quod avicula parva, quæ *Regulus* appellatur, allato ſecum filo, ante feneſtras Regias cum ſe ad tectum Palatii alligaſſet, eodem filo collo ſuſpenſa apparuit, multis mirantibus, & rem mali ominis eſſe muſſitantibus: Interea *Vapovius* moritur. De Caroli etiam Franciæ Regis, primum graviore valetudine, poſtea etiam morte, ad Regem literæ à Regina Matre afferuntur. Regno igitur Franciæ ad Poloniæ Regem Henricum devoluto, Polonos major anxietas, quàm voluptas occupare cœpit; nemo tamen id ſuſpicari de eo volebat, quod is poſtea fecit. Nam cum pullatus in camera conſilium ſecretum Senatorum haberet, & res ſuas ac Regni Galliæ fortunam Senatui commendaret, tacitus, quæ cujuſquè ſententia

Volſcius ViceCancellarius Regni.

Regulus ominoſus.

Mors Caroli IX Regis Franciæ.

Henricus Succeſſor.

tia eſſet, obſervabat. Qui cùm dolorem amiſſi Fratris, novi, & quidem hæreditarii, magni & florentis Regni acceſſione mitigarent, & ut utriquè Regno feliciter præeſſet, prompta ſtudia & animorum voluntates deferrent, Rex metuens, nè ſi conſilium profectionis ſuæ illis panderet, ac illi ad Comitia Regni referendum putarent, de Franciæ Regno proprio, & hæreditario periclitaretur, aliquot tamen Gallis conſciis iter adornare cœpit. Igitur qua nocte elabi decreverat, in diem ſequentem præcipuis Senatoribus aliquot, qui poſt illa Coronationis Comitia Cracoviæ remanſerunt, tardam ad ſe veniendi horam aſſignat: & cum omnes quaquaverſum ſeceſſiſſent, & Rex ſe ſomno daturum præ ſe ferret, extinctis luminibus per poſteriorem arcis januam ad ſtabulum pervenit: ubi equo parato conſcenſo cum octo Comitibus tota nocte effuſo equi curſu, Oſwiecimo primâ luce tranſito, ad Pozynam oppidum Sileſiæ pervenit. Fuit is dies XVIII menſis Iunii. Perculſi quotquot erant

Clam omnibus & arte quadam è Polonia profugus.

erant Cracoviæ omnes tàm inopinato Regis diſceſſu. Sed inprimis Karnkovius Epiſcopus Vladiſlaviæ, in cujus conſiliis, & authoritate, quia Rex conquieſcebat, quem favor omnium præſente Rege comitabatur, eundem eo abſente maxima invidia premebat. Ioannes etiam Tencynius Comes, Regii cubiculi Magiſter, quem nihil celebat Rex, præter hoc unicum conſilium ſuum, in eodem erat periculo. Petrus quoquè Zborovius Palatinus Cracovienſis, poſt mortem Firlei nuper inſtitutus, Regis, & arcis non benè cuſtoditæ pœnas dabat, apud omnes malè audiendo, præſertim quod & ipſe inter charos Regis haberetur. Ita ut quenque ſors populo obtulit, qui aliquid apud Regem valuiſſe videretur, ita malè ab omnibus haberet. Epiſcopus ipſe Vladiſlaviæ, tàm gravi Reipublicæ caſu perculſus, non profecturum ſuſcepit laborem, & ad decem milliaria Regem conſequi nititur, Comite Staniſlao Sandivogio Czarnkovio. Comes Tencynius velociſſimis equis cum Nicolao Ze-

Vnde Primates aliquot malè in populo audiunt.

Inſequitur Regem Karnkovius, ſed fruſtra.

At Tencrynius eundem aſſequitur.

Zebrzydovio Regem ultra Pozynam, jam feſſum, feſſus & ipſe aſſequitur. Orat, nè ſe, ſuam fidem, honorem, exiſtimationem, nobile Regnum ita deſerendo prodat; ut ſiſtat, reſpondeat, conſilium maturius ſequatur; licitum fore per Ordines illi cum dignitate abire. Flecti non potuit Rex precibus Tenczynii, ſed, annulo illi è manu ſua dato, pollicetur, ſe non relinquere Regnum hoc, ſed aliter ſe ſuum ſervare non poſſe. Cætera è literis in lecto ſuo relictis, tùm è ſermone Caroli Danzæi, & Alemani plura intellecturos eſſe; confirmaret omnes bona, & certa ſpe reditus ſui, quamprimum res Galliæ compoſuerit. Ita Tenczynius in urbem rediit: Epiſcopus etiam, hoc tanquam lethali cordis vulnere accepto, & curru non valens juvenem aſſequi volucrem, Cracoviam reverſus, ſe Remque publicam Deo commendat. Literæ Regis in lucem proferuntur, & in congregatione Senatus, & Nobilium, apud Reginam, per Solikovium leguntur, qui & ipſe ob Regis gratiam,

Reſponſum à Rege haut fert lætum.

Literæ Regis in Senatu perlectæ.

E multa

multa patiebatur. Et ea ſors eſt rerum humanarum, ut cadente arbore, frangi ramos oporteat. In fine literarum, quia Rex adjecerat, rogans ut Karnkovius ſibi & Regnum & Regiam dignitatem commendatam haberet; ad priora multis gradibus auxit in eum multorum invidiam, vulgatus jam ex literis, ad Senatores Regni perſcribitur Regis abitus. Rex Viennam contendit, & ſe Imperatori fidens, perhumaniter ab eo excipitur, & Regni Poloniæ tanquam ſibi divinitus traditi honeſtiſſimam apud eum mentionem facit. Solikovius etiam in Galliam, bono Patriæ ſtudio, Karnkovio Epiſcopo Vladiſlaviæ, & Archiepiſcopo Gneznenſi, & Tenczynio Comite conſciis, relictâ Reginâ, abiit. Lutetiam ubi perveniſſet Solikovius, Reginam Matrem cum Fratre Regis Franciſco Duce Alenconio, & Henrico Rege Navarræ Lugdunum obviam filio profectam intelligens, eam ſequitur. Tandemque apud Ducem Sabaudiæ, Chamberii Regem choreas ducentem, magno ſuo dolore, invenit. Per occaſionem com-

Rex Viennæ.

Solikovius in Galliam Regem ſequitur.

commodam, talem diſceſſum Regis arguit. Et quæ à Karnkovio Epiſcopo ejus ſtudioſiſſimo acceperat, illi exponit; perque vices varias de bonis, & ſalutaribus conſiliis capiendis Regem admonet, quas illius admonitiones Rex & Regina Mater videbatur animo benevolo audiviſſe. Extat hoc nomine Oratio Baſileæ impreſſa, ſub titulo probi, & Galliæ, ac Poloniæ amantis viri, utilis, plena conſilii. Interea in Polonia congregatio Ordinum Varſaviam ad proximum feſtum Divi Bartholomæi Apoſtoli indicitur, ubi fautores Henrici Regis incuſantur, & literæ ad Regem paulò acerbiores ſcribuntur, cum quibus Hieronymus Rozdrazevius Secretarius Major, & Ioannes Thomas Drohojevius mittuntur. Karnkovius Epiſcopus, cùm ſe minus decere exiſtimaret ab ea congregatione abeſſe, ut is qui ſibi bene conſcius eſſet, & qui ſe nullo dolo malo in Rempublicam peccaſſe ſentiret, quod in Electione huic Regi ſtuduiſſet, in medium Conſilii, benè amicis, & familiaribus ſtipatus, acceſſit, &

Oratio probi Viri, Galliæ & Poloniæ amantis.

Congregatio Varſavienſis.

& quæ ſaluti Reipublicæ conducere cenſebat, libera voce dixit. Adverſarii, qui abſentem carpebant, illo præſente, tanquam vi veritatis & innocentiæ victi, & potentiam ejus quoque reveriti, obmutuerunt. Rex auditis actis Poloniæ, apud ſe Solikovium pro Oratore Regni, licet eo invito habens cum Langadoco Aquinatenſio, & Delphinatibus Lugduni, & tandem Avenioni de iis in gratiam recipiendis, agit, eorumquè obſides per Marchionem Radeſium accipit. Hic unicus prætextus Regni Poloniæ, eum Regem retenturi egregiè Regnum illud Franciæ pacificare cœperat. Sed poſtquam literæ Polonorum allatæ eſſent, & jam etiam aliunde Rex earum exemplum haberet; & Georgius Gedrocius à Lithvanis etiam non diſſimilia, ut niſi Rex in Poloniam ad diem XII menſis Maji in Anno CIↄ Iↄ LXXV ſeſe præſentaret, ſibi de alio Rege cogitandum eſſe, mandata attuliſſet. Galli partium adverſarum, tempus præfixum cernentes, trahendo res, eventus Polonici expectatione

Strategema Henrici in ſedandis motibus Gallicanis.

Lithvani citant Regem in Regnum.

Re-

Regem in dies majoribus difficultatibus innectebant. Avenione igitur Rex,ubi obſides adverſariorum acceperat,rurſus Lugdunum revertitur: Et inde Rhemos, cujus loci Archiepiſcopus Cardinalis Lotharingus,vir præclarus, Avenioni mortuus erat, ad unctionem Regni Franciæ Sacram percipiendam contendit. Quo perveniens non ſolum unctionem Regiam è Sacra ampula, ſed etiam Diadema Regium, præter morem à Sancto Dyoniſio Corona utraquè allata,ipſa Dominica Quinquageſimæ, qua ante annum Polonicum acceperat, ritu ſolenni per manus XII Parium Franciæ, ipſo Coronatore Præſide Cardinali Guiſio ſeniore accepit, & tandem Lutetiam contendit. In Polonia XII Maji *Stezyciæ Conventus* Ordinum habitus eſt. In quo Internuncii à Rege reverſi, literas Regias plenas benevolentiæ exhibuerunt. Tenczynius, Secigniovius Aulæ Regiæ à Rege Præfectus,Aula tota, & Milites,Regis cauſam fovebant, imo & Vchanſcius ipſe Archiepiſcopus: multi pro Auſtriaco labora-

Henricus in Regem Galliæ unctus & coronatus.

Conventus Stezycianus.

 bant,

bant: quorum conatus ut alii reprimerent, Piaſtum urgere cœperunt. Seceſſione igitur facta, & in artificio Piaſti perſiſtentes, tum Auſtrios repulerunt, tum Regis cauſam adhuc ſuſtinuerunt. Atque ſic in varia ſtudia diſtractis omnibus, Conventus ipſe rebus infectis diſſolutus eſt. Domos ſuas quibuſque reverſis, invaleſcentibus odiis & diſſenſionibus, nonnullis etiam, qui Henrici Regis cauſæ, & nomini ſtudebant, paſſim in periculum adductis, nonnullis interfectis, denuo à multis Archiepiſcopus ſollicitatur, ut cum vix aliqua ſpes redituri Regis ſuperſit, Convocationem Regni Ordinum indiceret; pericula oſtentantur; fortaſſe etiam jam pertæſum erat Seni cum his turbis & tumultibus Regni. Ac Cæſar Maximilianus ſuis apud eum non deerat rebus. Ita Archiepiſcopus, hactenus pro Rege fortis ſatis & animoſus, labeſcens Convocationem Varſaviam indixit, ad diem Octobris III. In qua, cum diem tantum unum duraret, & Electionis novi Regis Comitia ad IV diem Novembris edi-

Infectis rebus diſſolvitur.

Electio novi Regis indicta.

edixit. Celeri nuntio in Gallias ejus rei ad Solikovium allato, nimirum ad XV Octobris, monet Regem, ut ſuæ dignitatis rationem duceret, & quantocius in Poloniam Oratores ſuos, cum authoritate aliquâ, & non tàm verbis, quàm rebus inſtructos, deſtinaret, cum Aulæ, & Militibus ſtipendiis non perſolutis, argentum Regii Gazophylacii, ab his poſſeſſiones Regiæ occupatæ teneantur, &, niſi ſatisfactione utrique factâ, de Regis reditu ab omnibus dubitetur. Rex igitur confeſtim, tanquam è ſomno excitatus, Viros magnos, Bellaguardium, & Pibracium Faurum, in Poloniam deſignat. Quorum ille per Italiam, hic per Germaniam iter inſtituere; ille à Pontifice, Venetis, Florentino trecenta aureorum millia Regi jam pacta, & promiſſa, depoſitis apud eos pretioſis monilibus Regis, habiturus erat. hic cum literis, & non vulgari etiam pecuniæ ſumma, properans, ad Soloturnum ab exule Nobili Gallo excipitur, & omnibus rebus ſpoliatur. Verùm collectis utcunquè

Mittuntur ab Henrico Oratores in Poloniam.

lite-

literis, & denuo auro à Bellevrio Soliturum Præfecto adjutus, in Poloniam antequam convocatio inchoaretur pervenit. Cui cùm Archiepiſcopus Zakrocinii expectandum eſſe mandaſſet, eo ad audientiam non vocato, ex improviſo, & Convocationem finivit, & Electionem indixit.

Henrici abdicatio, & Interregni promulgatio.

Zborovio quoquè Palatino Cracovienſi, & Dembinio Cancellario, è Conventu Proſevicenſi Cracoviam reverſis, voce Præconis per forum Interregnum publicatum eſt. Rexque Henricus Regni exors pronunciatus. quæ res Regem maximè Zborovio prius ſibi amico offenſum reddidit, nequè ulli bono Reipublicæ id factum eſſe res oſtendit. Etenim, juſſu Cæſaris Turcarum, menſe exacto, Tartari maximis copiis Ruſſiam & Podoliam & Wolhiniam ingreſſi, eam ferro & flammis graviſſimè divexarunt, & multa hominum captivorum millia abduxerunt. Sic deinceps Pibracius cum Archiepiſcopo, & Proceribus, quod ita ſe excepiſſent gravius locutus, cum mœrore per Majorem Poloniam in Italiam re-

Tartaris Ruſſiam vaſtantibus.

repedavit. Sic & Bellaguardia, dum mora quædam ejus in Italiæ rebus injicitur, iter in Poloniam non ſuſcepit. Rogaverat Regem Solikovius aliquoties, ut ſibi in Poloniam reverti liceret, quando à Gallis res Polonas tam frigidè tractari videret. Sed Rex & Regina de die in diem eum placidis promiſſis trahebant. Perſuaſerunt autem Regi quidam Galli, ut Polonorum liberos, qui in ſtudiis literarum Pariſiis erant, clementer detineret, pactumque ſtipendium illis tribuendo, eos loco obſidum haberet, quò facilius hac arte Regnum in officio retineret. Sed Solikovius, adito Rege, indignum & inconſultum conſilium accuſans, omnes quicunque aut in Patriam reverti, aut in Italiam ire volebant, liberavit. Sic Iaſloviecius, Czarnkovii, & alii Procerum filii, liberi in Italiam, etiam ex theſauro Regis munerati, abierunt. Tum ſanè Solikovium, ſtatim eo nuncio de nova Electione accepto, Rex in Poloniam non ſolum permiſit abire, ſed etiam ut id faceret rogavit. *Is ſe profecturum in Patriam reſpon-*

Solikovius ab Henrico dimiſſus pergit in Poloniam.

Solikovii ultima verba ad Henricum.

reſpondit, ut autem aliquid Regi polliceri poſſit, ita res Polonicas poſthabenti, & Gallicis conſiliis à Polonicarum rerum cogitatione abrepto, ſe non videre. Verum tamen ſi Oratores Regios in Polonia prævenerit, ac ii promiſſa Regia reipſa præſtiterint, adhuc ſe ſemel illius apud ſuos Polonos cauſam eſſe acturum. Contentus illius reſponſo Rex literas illi parari ad Senatores & Ordines Poloniæ & Lithvaniæ mandavit. Quæ dum parantur, biduo pòſt magna rerum perturbatio Regem ac Regnum totum Galliæ invaſit. Etenim poſt amiſſam Dominicam Crucem, quæ in Sacra Capella, magna religione & cuſtodiâ aſſervabatur, & tota Lutetia ob id in luctu & jejuniis verſaretur, XVII die Septembris, Dux Alenconius Frater Regius conſpiratione cum Hugenotis ac eorum fautoribus malè contentis facta, & diu occultiſſimè tecta, cum per ſpeciem ſpaciandi in horto Diaceti Itali potentis eſſet, ac in arcem cœnæ tempore reverſurus ferretur, per pomærii poſteriorem januam egreſſus, equum de induſtria paratum, aliquot conſciis comitibus

Alenconius autor novæ in Galliâ rebellionis.

tibus conſcendit, & per portam Sancti Germani obnubilato vultu, veſpertino crepuſculo excurrens, ad Droeux arcem, XVIII miliaribus Lutetia Pariſiorum diſtantem, eadem nocte pervenit, quo ad eum multa conſciorum Nobilium turba confluxit. Sic ea nocte Pariſiis in Gallia ob Alenconium, ad eundem modum quo anno ſuperiori Cracoviæ ob Henrici Regis diſceſſum tumultuatum fuit, adeo ut Regem cum Regina Matre in Templum arci Luparæ vicinum euntes, in platea lachrymantes populus univerſus videret. Agitabantur conſilia, quibus Frater Regis Alenconius revocari, & ad ſaniora, & meliora conſilia adduci poſſet: & ſtatim Villa-clerus ad eum expeditur, qui etiam in Polonia cum Rege fuerat. Sed hunc Alenconius dum ad ſe mitti intellexiſſet, malè eum ad ſe acceptum iri renunciavit. Reverſo igitur iſto Gonzaga Dux Niverenſis, Princeps magnæ probitatis, qui etiam in Polonia cum Rege fuit, àd eum mittitur. Fuit receptus cum honore, ſed

non rediit: exoratus Alenconius quidem, ſe Regem, ut Dominum agnoſcere, & agniturum ſemper reſpondit; ſed ſe abuſuum Patriæ pertæſum, ad meliorem ordinem, & Majeſtatem Regis, eo loco quo antiquorum Regum fuerit reſtituendum, & jura Regni, ac libertatem Nationis Gallicæ reſtaurandum tendere; orare, ut Comitia Regni qualia olim fuerunt, & quibus Regnum Poloniæ gaudeat, Rex Chriſtianiſſimus indiceret. In his tranſactionibus Gallicanis Solikovius Regem conſolatus, eique valedicto, acceptis ab eo literis, quarto die poſt diſceſſum Alenconii Pariſiis excurrens per Poſtam, per Exercitum Regium, & vix vitatis Caſimiri Rhenani Principis, qui in Galliam tendebat, militibus, Cracoviam peracta Convocatione Regni pervenit. Vbi Zborovio Palatino, Dembinio Cancellario, & aliis, qui tum ibi aderant, fruſtra nomine Regis Henrici tentatis, & culpam tamen publicati Interregni, Regiſque proclamati, tanquam certiſſimæ ejus rei cauſæ, Tartarorum incurſionis,

Solikovius in Poloniam redux Henrici cauſam fovet.

ſionis, altero in alterum rejiciente. Neque tamen contra vim univerſorum diutius certandum erat. Ad Karnkovium igitur Epiſcopum Vladiſlaviæ Volborium ſe contulit. Quem cum longa expectatione, de Regis melioribus, & maturioribus conſiliis feſſum, inque orationibus ad Deum fixum, & ſeſe adhuc Reipublicæ ſaluti ſervantem, & ad omnia ſalutaria Regni conſilia armantem inveniſſet, ejus conſilio non nimis ferventer Regias ulterius partes fovebat. Inciderat prius Solikovius, & in Comitia Palatinatus Siradienſis, quæ devitanda ſibi, dum non putaret, ac non pauci in eum ejuſque ſocios, Regiarum partium fautores, invectivas Orationes facerent, & profectionis ſuæ in Galliam cauſas, Regis bonum animum, & adventum ſuum ſub hoc tempus in Patriam, ità omnibus probavit, ut loco Comitiorum gratiæ illi ab omni Nobilitate agerentur, & mirificum in animis omnium erga Regem Henricum deſiderium denuo excitatum eſſet: Lachrymis etiam & lamentationibus

Ac in Conventu Siradienſi multum efficit.

Archiepiſcopum alieniorem ab Henrico invenit.

multorum comprobatum, Epiſcopo Vladiſlaviæ non renuente, Archiepiſcopum etiam adiit,ſed hunc jam die ſequenti Varſaviam iter ingreſſurum, & à Rege Henrico alienum ſatis invenit. Agnovit Solikovius eum jam alio ſpectare, & cum parato ferè Rege ad Electionem proficiſci, quem tamen, eo ipſo volente comitatus eſt, de omnibus rebus Epiſcopum Vladiſlaviæ ſemper certiorem reddens. Multoties Archiepiſcopus ad Secretum colloquium Staniſlaum Czarnkovium Referendarium, Ioannem Sienicium Tarnogovium,& hunc ipſum Solikovium accerſebat, &, propoſita de Rege quæſtione, eos audiebat. Czarnkovius Cæſarem Maximilianum eligendum, Sienicius Piaſtum, Solikovius Henricum retinendum cenſebat. Quod cum aliquoties, non ſine rationum collatione, fortius & ardentius actum eſſet; ambo ii Solikovium tempore quodam aggreſſi, & ſeriò multis ſermonibus de ſententia deducere volentes, ipſi tamen in ſuo quiſque ſenſu ferè à ſe invicem diſcre-

pan-

pantes, ita rationibus ejus vincebantur, ut Sienicius, adjurato eo per Deum vivum, dextraque ejus apprehenſa, rogaret: *Num pollicetur Solikovius certò Henricum Regem in Poloniam poſt annum reverſurum. ſe certo affirmare adhuc à Nobilitate impetrari poſſe, ut hunc unum annum illius adventum, & de rebus omnibus compoſitionem patienter expectarent.* Hic Solikovius, videns Sienicium in ejus aſſeveratione conquieſcere velle, veritus nè ea polliceretur, quæ effectum non ſint ſortitura, *ſe polliceri certo non poſſe*, dixit. *Verùm ſe hoc poſſe prædicere, Rege Henrico abdicato & relicto, hac novi Regis Electione duos Reges Poloniam habituram eſſe.* Obmuteſcente utroque diſceptationum illarum finis factus eſt. Conſpectu Solikovii è Galliâ reverſi Hæretici in eum conſpirationem fecerunt, & Kraſſinium Epiſcopum Cracovienſem adierunt, quo Archiepiſcopum ab eo abalienarent: Epiſcopus fecit, ſeu quod Solikovio metueret, nè quid is ab Hæreticis per vim pateretur, ſeu quod illis ſatisfacere vellet. Et cum ambo Pontifices eum de peri-

Solikovii judicium de reditu Henrici.

periculo admonuiſſent, ipſeque eodem ferè veſperi, ad lumen candelæ ex hoſpitiis, in quibus conventicula Hæreticorum habebantur, per feneſtram bombardis diſploſis, non multum à periculo abfuiſſet, nè cum larvis certaret, ad Epiſcopum Vladiſlaviæ, qui & ipſe, paratis rebus omnibus in omnem uſum Reipublicæ, Volborii conſilio amicorum ſubſiſtebat, abeundum ſibi putavit. Sed nè vel metu, vel periculo, vel improbitate hoſtium à benefaciendo, ſerviendoque Patriæ deſiſteret, poſtquam de probitate, prudentia, & dotibus animi & corporis Ducis Ferrariæ multa à viris fide dignis, dici audiviſſet, ad vindicandos inimicos ſuos, & Patriæ commodum, & honorem, in ejus perſonæ commendationem populare ſcriptum confecit. Quod cum Oratores illius Senatui & Ordinibus exhibuiſſent, ac publicè lectum eſſet, plurimorum animos Alphonſo benevolos effecerat. Quod & Pontifici Maximo, & Imperatori, & Regi Galliæ ejus Electionem non invidioſam fore de-

Alphonſus II, Dux Ferrariæ, à Solikovio laudatus.

cla-

clararetur. Acuerat Karnkovium *Martini Gerſtmani* Epiſcopi Vratiſlavienſis, qui ab Imperatore ad ea Comitia erat Legationis Princeps factus, qui vadens Varſaviam, vel per imprudentiam, vel quodam ſuo Conſilio, vel etiam ſua infelicitate fatali, eum Volborii præterierat. Vnde partes Cæſarianorum magis Karnkovio fuerunt ſuſpectæ, quod & eos ubi poterant, ſe ſua eum conſilia celare animadverteret. Et tanto quidem magis, quod non jam filium aliquem Imperatoris, ſed ipſum Imperatorem pro Candidato Regni proponi intelligeret. Erat tempus anni alienum, & tractandis conſiliis ſub dio & papilionibus ineptum. Multa in animis hominum acerbitas, qualibet ex re ſuboriebatur, neque ſibi ut fratres Ioſeph mutuo quiſque alteri pacifice loquebatur. Præterea nequè modus, aut ordinis aliqua ſpecies in rebus agendis par Electioni Henricanæ, in qua ferè Karnkovius clavum tenuerat, habebatur. Itaquè tanquam ſibi, fortunæque ſuæ irati omnes, celebratiſſimæ, & clariſ-

Novi Regis Electio.

G ſimæ

ſimæ Electionis ſuæ prioris fructu ſe defraudatos eſſe, alii quidem in omnem occaſionem intenti fuerunt, quo pacto, jure vel injuria, Imperatorem Maximilianum Regem renunciarent. Alii verò ad eum excludendum, popularem ſententiam ſequuti, domeſtico Regi ſtudebant, & Regnum jam ipſum ad *Ioannem Koſtkam* Palatinum Sandomirienſem, & *Andream Comitem Tenczynium* Palatinum Belzenſem deferebant. Quo propoſito utrorumquè moderationem nullam admittente; Cæſariani, ſimulato pauliſper Syncretiſmo, intra Vrbem ſe recipere conſultandi cauſa præ ſe ferentes, prope muros Civitatis in campo, ut id legitimè feciſſe viderentur, cum Archiepiſcopo ſubſtiterunt: Miſſiſque à ſe quibuſdam, hoc eſt Epiſcopo Cracovienſi *Kraſinio*, & Palatino Podoliæ *Mielecio*, atque aliis cum Nobilitate, quæ ſuum locum, in loco privilegiato tenebat tractandi cauſa, XII Decembris *Cæſarem Maximilianum Regem Poloniæ renunciarunt.* Et ſtatim ad Templum Civitatis præcipuum, ubi Regina fuit,

Ioannes Koſtka & Andreas Tenczynius Candidati Regni.

Cæſar Maximilianus ab una factione Rex Poloniæ declaratur.

fuit, ad canendum Deo Hymnum profecti ſunt, Czarnkovio & Chriſtophoro Zborovio aſſiduo Archiepiſcopum cuſtodientibus. Quod ubi ad Nobilitatis Caſtra relatum eſt, fremere omnes, ac frendere, quod altera pars non fraternè ſecum egiſſet. Et cum ſemel atquè iterum aliquos ex ſuis ad eos qui Cæſarem renunciaverant miſiſſent, rogantes ne vim Reipublicæ ac libertati communi inferrent, & ſui liberorumque misererentur, nihilque operæpretii ac nè commodi quidem reſponſi tuliſſent, proteſtati de injuria ſibi facta, *Annam Reginam* Virginem ſibi Principem legitimam, per *Ioannem Sienicium* poſtridie inaugurarunt, eidemque Maritum *Stephanum Bathory* Palatinum Tranſylvaniæ, ac futurum Regem deſignarunt. Et mox eidem Reginæ per Ioannem Koſtkam Palatinum Sandomirienſem, & multos alios, Regnum, ſe, ſuaſquè libertates, vitam & fortunas deferunt. Indoluit illa primo Regni Schiſmate, tàm periculoſo, lachrymiſque fatalem Reipublicæ converſionem

Proteſtantibus aliis contra,

Et Stephanum Bathoreum nominantibus.

proſequuta: Sed poſtea, ubi Ordines in ſententia perſtare videret, aſſenſum ad ea omnia quæ ex uſu Reipublicæ eſſent præbuit, ſeque eorum fidei conſiliis & fidelibus ſtudiis permittit, omnia ſua pro ſalute eorum, ac Reipublicæ devovens. Karnkovius Epiſcopus, ut tàm periculoſum Schiſma ſanaret, Varſaviam accurrere voluit, ſed Solikovio, & aliis rogantibus, ut pauliſper ſe adhuc domi contineret, non dubius ab utraque parte ejus conſilium imploratum iri, & jam hanc illam à Deo occaſionem præparatam eſſe, qua omnis illa invidiæ flamma, quâ Regis Henrici cauſa apud omnes flagrabat, ſuâ ſponte ſit collapſura. Vix profectionis ſuæ ſententiam cohibebat, cum ecce primum à Batorianis, deinde à Cæſarianis compellatur. Cupiebat is maximopere, & rogabat, ut ii Oratores ad ſuos Candidatos mitterent, & potius in unum Candidatum quempiam, præteritis hiſce ambobus, convenirent: eaque de cauſa Lovicium ad Archiepiſcopum accurrit, ſed is jam ita animum ob-

Karnkovius iſtud diſſidium componere nititur.

Sed fruſtra.

obfirmaverat, ut de ſua ſententia nulla ratione deduci potuerit. Abierunt igitur utriuſque partis nomine Oratores ad ſuos quiſque Electos. Ad Cæſarem Albertus Laſcius Palatinus Siradienſis, Staniſlaus Sandivogius Czarnkovius, Goſtomſcius Caſtellanus Sochacovienſis, Chriſtophorus Zborovius cum Collegis. Ad Batorium verò, Ioannes Tarlo Palatinus Lublinenſis, Georgius Mniſzek Inciſor Regius, Albertus Starzechowski. Nicolaus Iazlowieczki, Ioannes Oſtrorog, Martinus Lwowski, Ioannes Plaza, Georgius Niemſta, Adam Gorayski, Staniſlaus Laſcz, Staniſlaus Pſtrokonski, Ioannes Beldowski, Ioannes Radzieiowski: ad quem etiam Archiepiſcopus Iacobum Woronecium nepotem ſuum miſit, monens ne ſe decipi à quopiam pateretur. Regnum ne alteri Electo & prius nominato Principi intervertere præſumeret. Atque eodem propè tempore *Staniſlaum Sandivogium Czarnkovium*, quondam conſenſum Regis Henrici producentem Coadjutorem Archiepiſco-

Oratores ad utrumque Electum miſſi.

Czarnkovius Coadjutor Archiepiſcop.

patus Gneznenſis cum Capitulo inſtituit, & Clavem Zninenſem illi concedit. Batorianis inde meliorem telam fortuna texere cœpit, quod ad judicium totius Reipublicæ provocarant, & Comitia particularia paſſim; poſtremo Generalem Conventum Andreoviam indixerant. Ad quem cum certatim Karnkovius, tanquam vindex Patriæ libertatis oppreſſæ, evocaretur, illuc profectus eſt. Et in eo confirmata Stephani Electione, ac Imperatoris reprobata, (idquè in anno CIↃ IↃ LXXV) nam & Oratores illius illuc advenerant, poſtquam per *Philopponium* à Stephano & Regni conditiones ſuſceptæ, & jurejurando firmatæ, allatæ eſſent, & celer illius in Regnum adventus promitteretur, jam à partibus Bathorianorum apertè ſtetit, ipſoque authore, & dies Coronationis dictus, & ad eum ipſum Stephanum variæ adquè fœderatos Regni Principes literæ, & legationes decretæ, & expeditæ fuerunt, ubi cum mentio fieret in ſcriptis Confœderationis de religione abunde Epiſcopus Iuribus

Andreovienſis Conventus.

Ec-

Eccleſiaſticis cavit. Miſſi etiam fuerunt ex hoc Andreovienſi Conventu Oratores ad Cæſarem Lanczkoronski, ſeu Wodziſlawski, Caſtellanus Zavichoſtenſis, & Martinus Bialobrzeski Abbas Mogilæ, qui Cæſarem mitigarent, & juſtæ Electionis Stephani rationes oſtenderent, quibus à Cæſare omne humanitatis genus oſtenſum eſt. Sub hoc idem etiam tempus Vchanſejus Archiepiſcopus Conventum, ad diem ultimam Februarii, Conventui Andreovienſi contrarium edixit, qui tamen admodum infrequens fuit. Vnus ferè Epiſcoporum fuit Karnkovius qui ſe his partibus primus adjunxit, quod ab eo magno rei Eccleſiaſticæ emolumento factum fuiſſe tempus, & res ipſa poſtea comprobavit. Etenim cum Stephanus Hæreticorum ut plurimum ſtudiis Rex eſſet nominatus, tanquam is, qui aut Hæreticus, aut Hæreticorum fautor ab illis exiſtimaretur; & confirmaret hanc eorum opinionem *Blandrata*, homo hæreticus, ab eo ad Electionem miſſus; timens Epiſco-

Cui à Cæſarianis Conventus Lovicenſis oppoſitus.

copus nè eum, vel totum, vel medium haberent Hæretici, in hoc nervos ſuos intendit, ut antequam Stephanus in Regnum ingrederetur, de ejus fide ac religione edoctus, vel eum ſibi ulterius fovendum, aut verò, ſi quid ſecus de eo intelligerent, Regio faſtigio ac Throno excludendum curaret. Coronationis Regis & Reginæ dies Dominicus Quinquageſimæ dictus eſt, quo cum Regis in Regnum adventus deſperaretur, longo enim terrarum circuitu, ut Vngariam Imperatori ſubjectam devitaret, per Valachiam & Moldaviam iter inſtituerat, gliſcentibus Cæſarianorum artibus, rumoribuſque variis; hinc inde animos Bathorianorum in diverſa trahentibus. Karnkovius, licet adhuc de Regis adventu nihil certi haberet, tamen Cracoviam ad diem dictum ſe contulit, Reginæque ut eò proficiſceretur perſuaſit. Et quoniam à Cæſarianis præveniri timebat, ne Rempublicam in incerto ſtatu relinqueret, ſi vel Stephanus tardius adeſſet, vel aliquis gravior caſus, ut ſunt huma-

Dies Coronationis Stephani indicta.

Interea ad omnia intento Karnkovio.

humanæ res, curſum ſui cœpti turbaret, coacto Conſilio Senatus, de Regina coronanda ad Senatum & Ordines retulit. Et quoniam in Republica tuenda maximè Statum Eccleſiaſticum, ne quid detrimenti acciperet, attendebat, cum Clero in primis Cracovienſi ſua conſilia communicat. Vtrobique variantibus Sententiis res tandem in ulteriorem deliberationem dilata fuit. Interea tamen, ne diu expectatus Rex, rebus Eccleſiæ Dei non proviſis, Regni fines intraret, arrepta hac occaſione, quod Rex eum, ut ſibi ad fines Regni occurreret, literis ſuis invitabat, ipſe ſe rebus omnibus ſervans, & invidiam hominum declinans, ad eum non ivit, ſed Solikovium ad ſe domo literis evocatum, & ne Reipublicæ & cauſæ divinæ in tam periculoſo tempore & ipſe deeſſet, ſuo loco, ad eum mittit. Magnum à Cæſarianis videbatur imminere periculum, ſed multo majus ſi Rex in poteſtate Hæreticorum totus eſſet: Solikovius igitur de omni re, quam cum Rege ageret, Epiſcopi ſententiâ in-

Karnkovius Stephano obviam ire renuit.

Solikovius à Karnkovio novo Regi obviam miſſus.

intellectâ, & plenè de omnibus inſtructus in ulteriorem Ruſſiam profectus, Regi Electo Stephano ad *Sniatinium* occurrit. Eum Prutum amnem, Moldaviam à Podolia diſterminantem, tranſvectum, Hieronymus Ruſſiæ Palatinus, & Nicolaus Caſtellanus Camenecenſis Sieniavii Fratres, cum non contemnendo exercitu exceperunt, & per Martinum Mæzænium Iuriſconſultum ſalutarunt. Invulgato Solikovii adventu apud Oratores, qui Regem Electum adducebant, qui, uno tantum excepto, Hæretici omnes fuerunt. Omnes, ne Solikovius à Rege niſi præſentibus illis admitteretur, vel audiretur, decreverunt; quod vererentur, ne is per eum in Eccleſiaſticorum poteſtatem deveniret. Quod Solikovius, ex iis qui Epiſcopo Karnkovio favebant, ubi ſubolevit, ipſe ad Oratores miſit, rogans, ut ſibi acceſſum nomine Epiſcopi ad Regem compararent, qui in periculo maximo Reipublicæ, & illis omnibus & Regi huic Electo adeſſet. Et cum etiam quicquid ejus nomine apud Regem

gem acturus eſſet, ipſos Oratores præſentes adeſſe, audire, & intelligere cuperet. Quo intellecto Oratores exhilarati, jam in Solikovium, atque in ejus perſona in Epiſcopum Coricæi eſſe nolebant, ſed Plazæ tantum & Niemſtæ id negotii dederunt, ut Solikovium ad Regem concomitati ei cum illo colloquenti adeſſent. Sed, ut mos noſtrorum fert, ſolus tantum Plaza adfuit, & ſalutationem tantum ac benedictionem Epiſcopi audivit, atque ad ſuos retulit. Cæteroquin de hora ſecretioris colloquii ſubmiſſius loquuti; tandem hora veſpertina ejuſdem diei, & in profundam noctem ſecum Rex & Solikovius, Philipponio fores obſervante (qui dies fuit Sabbathi) fuerunt. *Illic Regem de omnibus rebus, quæ fundamentum eſſent Regni feliciter inchoandi, pleniſſimè, nomine Epiſcopi, edocet. Quid agere, quæ conſilia ſequi, quæ vitare, in quas partes oculos & animum advertere oporteat, quo animo deniquè eſſe, quàm perſpicaci, & quæ ſibi ferenda & exantlanda ſint, quàm animo forti, jamquè ad ipſum Regni limen prævidenda & ponderanda, &*

Solikovii colloquium cum Rege ſecretius.

animo bene ad omnia munito ſuſtinenda, deſcriptis illis omnibus, & Statibus hominum, & forma Reipublicæ, & actionibus, ac rebus univerſis, prout tùm illo Colloquio brevi fieri poterat, illum inſtruit, & ad cætera audienda benevolum, attentum, & docilem efficit. Hic tandem de gratitudine Deo reddenda, de fide ei præſtanda, & fide quidem Catholica, quâ ſint, & ſine cujus vera & ſyncera profeſſione & obſervatione, non ſolum Diademate Regio ſe non eſſe potiturum, ſed nec Cracoviam quidem, Sedem Coronandorum ac conſervandorum Regum laudatiſſimam, & Catholiciſſimam ſemper, hactenus Principum eſſe conſpecturum. Firmamentum eſſe Regni Catholicam fidem, & Catholicos Viros, ipſumquè Sacrum Ordinem Spiritualem eſſe primam & præcipuam Reipublicæ partem, & Senatus caput, & Regis animam, lucernam ac Spiritum vitalem. Profitendam igitur eſſe fidem, verè & ſyncerè cum Deo agendum, qui eum ad tanti regni gubernacula vocarit, qui jam ad fines adduxerit: cætera ſecutura, & adjectum iri gratis, modo is intra limen & oſtium Regni pedem ſuum in veſtigia priorum Regum Poloniæ ponat, & figat, Miſſam ſingulis diebus audiat, Epiſcopos ut

Pa-

Patres veneretur, & illis obediat. Romanum Pontificem Summum Ieſu Chriſti Vicarium recognoſcat. Iura Eccleſiarum ſarta tecta conſervet, Senatum diligat, Ordini Equeſtri fidat. Hæreticorum conſilia, tanquam Regno & ſibi pernicioſa ſuſpecta habeat. Non deeſſe adhuc ingentem vim rerum difficilium. Lithvanos adhuc in alterius eſſe Electi fide; item Pruſſos, Poloniæ magnam partem; teneri multas arces in fide Auſtriaci, Imperatorem competitorem eſſe magnum & potentem, ſed iſta omnia ceſſura, & tanquam vanas nubes præteritura, & Regno pacem, & tranquillitatem relictura, ſi Deus cum eo, ille cum Deo fuerit. Iam Epiſcopo Karnkovio fautore Clerum ferè omnem ac CoEpiſcopos omnes in partes Stephani concedere: Iam Reginam, Aulam, Milites, Palatinum Cracovienſem Zborovium, & Comitia plena ejus adventum feliciter expectare. Modò ut is non diſſimilis eſſe prioribus Regibus Poloniæ, pietate, & conſtantia intelligatur. Audivit Rex Electus Solikovium non ſine ſuſpiriis, & cum ſingulari conſolatione ſua. Et non ſolùm ad omnia verbis fuſiſſimis reſpondit, ſed etiam fidei ſuæ Catholicæ profeſſione gene- *Reſponſum Regis.*

 rali

rali factâ, rebus ſtatim ipſis, ita Solikovio ſatisfecit, ut is de eo omnia præclarè, & ſentiret, & ad Epiſcopum perſcriberet. Et quoniam ante aliquot annos Sniatinium à Moldavis exuſtum, nec dum reſtitutam Eccleſiam Catholicam habebat, in qua die Dominico craſtino Sacroſanctum Miſſæ Sacrificium audiret, Solikovio locum ubi id fieri poſſet demonſtrante, ſequenti die ſummo manè illud ſe auditurum, & illud idem ſingulis diebus facturum lubentiſſimo animo ſpopondit. Habebat autem jam ſecum ab Epiſcopo Solikovius & Sacerdotem, & omnem Altaris apparatum, quem penes Regem cum pueris amanuenſibus reliquit. Multi ſermones fuerunt de Tranſylvaniæ Religionibus impiis, de paucitate Catholicorum, de Societatis Ieſu Patribus, quos per Fabium Dalmatam jam petierit. Religionem quidem Catholicam ſe ſemper ob Proceres Hungariæ, & populos omnes Hæreticos integram ſervaſſe occultè, & Monacho cuidam Albæ Iuliæ, Seni, per ſpeciem vena-

nationis ad eum excurrens, confiteri, & ab eo communicari ſolitum fuiſſe. Et ſe quidem militari modo in penitioribus articulis Catholicæ fidei verſatum, ſed animo prompto omnia auditurum, & ſuſcepturum quæcunquè in ſalutem animæ ſuæ, & Reipublicæ, præſertim Eccleſiæ Statum tuendum, & ornandum pertinere edoctus ab Epiſcopo fuerit. Multa dehinc de rebus aliis, politia Regni hujus, moribus Sigiſmundi Auguſti, Henrici, itemque Officiis Regni, & forma Reipublicæ interrogabat. Sequenti igitur die feſto Dominico ſummo mane Sacrum Miſſæ Sacrificium audivit cum lachrymis: etiam librum Euangelii ſibi oblatum exoſculatus eſt, & per totum Sacrum genibus flexis orans. Oratores durante Miſſæ Sacrificio ante fores erant, & cum Miſſam apud Regem haberi intellexiſſent, *Iam iſti Sacerdotes* inquiunt, *ſe in poſſeſſionem Regis intruſerunt.* Dum hæc apud Regem aguntur ii qui ad Cæſarem miſſi fuerant redeunt; & cùm Senatui & Ordinibus Regni à Cæſare literas

Rex Miſſæ ſacrificio intereſt.

Id quod Oratores ad Regem malè habet.

teras exhibuiſſent, quibus Cæſar eos fideles, dilectos, compellavit, malam gratiam apud omnes inierunt, tanquam ii qui Ius Cæſareæ Electionis, allatis talibus literis, non obſcurè confirmaſſent. De Rege autem Electo magna fuit Cracoviæ expectatio apud omnes, ſed maximè apud Epiſcopum Karnkovium, quem fructum allatura eſſet hæc ad eum Solikovii profectio. Igitur cum literas Solikovii accepiſſet, quibus is Regem Electum, ac præclaras illius animi dotes ac corporis, item prudentiam, facundiam, maturitatem, induſtriam, rerum uſum, ejus deſcribebat, Epiſcopus ejus literis ſparſis, mirifica erga eum ſtudia omnium excitavit. Rex Electus ante Feſta Paſchæ Vrbem ingredi debuit; ſed adverſa valetudine impeditus, ad Mogilæ Monaſterium, uno ab urbe milliario, ſubſtitit. Quem Epiſcopus etſi primo quoquè tempore videre cupiebat, tamen ne linguis hominum incurreret, ſeſe domi continuit; & ad eum Martinum Pilſnenſem, Staniſlaum Solikovium, & Cloda-

Rex electus ad S. Tumbam æger.

davienſem Regis Sigiſmundi Auguſti Concionatorem, Theologos ex Academia Cracovienſi, ut operam eorum, aut unius eorum, qui ei magis placeret, in rebus fidei uteretur, deſtinavit. Rex ſibi *Solikovium* delegit, eumque penes ſe retinuit. Quo poſtea, quia linguâ Latinâ Rex utebatur, & alios dicentes audiebat, per annos quinque continuos Concionatore grato, & felici uſus eſt. Peractis feſtis Paſchæ Rex Electus XVIII Aprilis adveniens à Senatoribus & Nuntiis Equeſtribus, ante portam Sancti Floriani, in Campo patente, die ſereno, & favente aura exceptus eſt, & per Epiſcopum Karnkovium omnium nomine ſalutatus. Ad cujus orationem ipſe ore ſuo reſpondit. Et tandem urbem & Arcem, ſolenni quidem, ſed Henricanæ nihil ſimili, pompa ingreſſus eſt. Et tandem, poſt diem octavam Paſchæ, cum Archiepiſcopus Vchanſcius venire nollet, die Martis profeſto, & in Templo Sancti Staniſlai Cracoviæ in Arce, de more, ab Epiſcopo Karnkovio, una cum Anna Re-

Solikovius Theologus Regius.

Ingreſſus Regis Cracoviam.

Poſt, Coronatio à Karnkovio peracta.

gina coronatus eſt, cautione adhibita: Ne ea res Archiepiſcopo Gneznenſi, tanquam Primati, ac Regum Coronatori præjudicaret, & in jurejurando Regio, de ſalvo Iure Ordinis Eccleſiaſtici in ſervanda pace inter diſſidentes de Religione conditione adjecta, quam cum Hæretici nollent, tandem in hanc formam conventum eſt, ut enunciaretur ſalvum Ius partium.

Anna Regina juri maternæ renuntiare cogitur.

Regina priuſquam coronaretur, & Vxor Regis eſſe declararetur, Iuribus ſuæ Matris Bonæ, in quibuſdam Regni Poloniæ, Lithvaniæ, & Mazoviæ fundis renunciavit, & novam fundi inſcriptionem in terris Mazoviæ accepit. Non deerant qui Regem aliam Vxorem ducere conſulerent;

Annæ cum Rege conjugium.

ſed Karnkovius, unà cum aliis mitioris ſententiæ Senatoribus, Reginæ authoritatem, quæ etiam in Electione priore loco nominata fuit, defendit, & incommodum potius aliquod ob ætatem domeſtica patientia ferendum, quàm ut & Reginæ ſtirpis Polonæ contumelia fieret, & in rebus novis & imperfectis Rex & Regina peregrini

ambo

ambo Regno præeſſent. Coronatione perfectâ, & variis quibuſdam fabellis de Rege à Regina alieniore, atque ob id bellum prius cum Regni hoſtibus quàm fœdera Conjugii perfecturo diſcuſſis, & metu compreſſo: ea quæ ad gubernacula Regni feliciter inchoanda pertinebant, agi, & tractari cœperunt. Rex in foro Vrbis, de more in Throno reſidens, à Cracovienſibus Iusjurandum fidelitatis recepit. A Principibus Vaſallis Internuncii, temporis deſignationem, quo fidem ſuam præſtarent, etiam nonnulli adfuerunt. Ex Lithvanis nemo Coronationi adfuit. Tandem quod Ioannes Chodkievicius, Capitaneus Samogitiæ, & Marſchalcus Lithvaniæ jam in Electione in partes Stephani, operâ Petri Zborovii Palatini Cracovienſis, cujus Sororem ante annos complures Conjugem habebat, conceſſerat; & cæteros Lithvanos Polonis ſe adjuncturos, bona ſpes erat. Quod & factum eſt. Nam Ioannes Chlebovicius, Caſtellanus Minſcenſis cum aliquot aliis Lithvanis ad Regem

Lithvani novi Regis electionem approbant.

venit, eumque Regem tantum Poloniæ conſalutans, de injuria à Polonis accepta, quod eum Regem, Lithvanis excluſis, contra unionis præſcriptum, renunciaſſent, multis verbis egit: qui privatim cum Rege collocuti, & prudentiam ipſius meliore nota conſpicati; præterea & toti illi Provinciæ Ius ſuum fore ſalvum, defenſioque contra Moſchum promiſſa eſſet, non difficulter & ipſi Regi ſe adjunxerunt, & ſuos omnes idem facturos eſſe polliciti ſunt. Erat inter Nobiles Viros Regni & Secretarios Regis Sigiſmundi Auguſti juvenis præclarus, & doctus, *Ioannes Zamoſcius* Capitaneus Belzenſis & Zamechenſis, cui etiam Rex Henricus Kniſinum dederat. Is in Electione Stephani cum Ioanne Sienicio Tarnogovio ſenſit, & multis eum conſiliis, ad negotium pro Stephano conficiendum, juvit. In eum Rex, ſtatim initio ſui Regni, oculos & animum conjecit, ſeu quod ſuæ Electioni faviſſet, ſive quod præterea magnam in eo eruditionem, & modeſtiam morum animadverteret. Quod

Iohannes Zamoſcius Regis gratiam adeptus.

non

non ſolum ab æqualibus ejus, ſed etiam à Senatoribus multis notabatur. Qui poſtea in quanta Regis gratia fuerit, & ad quantas fortunas pervenerit, ea quæ ſequuntur abundè demonſtrant. Nunc cœpta proſequamur. Imminebat Regno Cæſar, & fretus ſuorum favore, quos in Polonia habebat, tum verò Oratorum Polonorum precibus excitatus, Comitia Imperii Ratisbonam ad proximum menſem Iunium indixerat. Conſilia igitur, tùm de Cæſarianis ad concordiam adducendis, tum de Cæſare à cogitatione Regni Poloniæ deducendo acta ſunt. Cum autem Regi non placeret, nomine ſuo quenquam ad Cæſarem mitti, ne jam in Regni poſſeſſione poſitus, & Rex coronatus, & Reginam Vxorem habens, ſua cum illo diſceptatione ſuam dignitatem in dubium revocare videretur. Sed ut Senatores, ac Ordines Regni potius aliquos mitterent, ſive ex medio ſui, ſeu ex Secretariis Nobilibus, qui non ſolum Cæſarem adirent, & cum eo, ne Regnum jam quietum turbaret, agerent:

Legati à Senatu ad Cæſarem miſſi.

Sed etiam Ordines Imperii compellarent, ut pacifica conſilia Imperatori, ad mutuam pacem, & tranquillitatem conſervandam, & temerè orbem Chriſtianum bellis non implicandum, darent. Eam ad rem delecti ſunt, Ioannes Crotoſius Palatinides Inovladiſlavienſis, & Ioannes Demetrius Solikovius, ambo Secretarii: Hi literis Senatus & Ordinum ad Cæſarem & Principes acceptis, ſine magno apparatu, (ita enim juſſerat Rex) Regis ipſius literis tantum paſſus muniti, iter arripuerunt. Pluribus per Sileſiam locis impediebantur, ſed fortuna animos eorum juvante, & patientia durum ſuperante, ita progrediebantur, ut Pragam incolumes pervenerint: ubi, quoniam ſub id tempus etiam Polonici Regni cauſa, Præſide Rudolpho Rege Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ, ac præſente Archiduce Erneſto, Comitia Bohemiæ agebantur, ad quæ nullas literas nec mandata ſuorum habebant. Patefacto eorum adventu, nec tamen eis qui eſſent, apud eos quorum intererat, celantibus, à Rege per

per Scolowrocium Valſtinum Vatembergium & Wehinſcium ſalutati, & in media Comitia ingreſſi, Regem Romanorum, & Erneſtum de ſuis perſonis ſalutarunt: & iis, quæ tum res poſtulabat, ore rotundo, dictis, ſuâ ſuorumque exiſtimatione ſervatâ, invidioſiſſimæ Legationis non infauſtum expediendæ bona initia dederunt. Rex enim Romanorum, ubi eos ad Cæſarem ſuum Parentem proficiſci comperit, ſatagebat, ut non Ratiſponam, ubi nondum Cæſar aderat; ſed Viennam ad ipſum Cæſarem, ubi is adhuc eſſe ferebatur, irent. Sed illis rectà Ratiſponam ſe malle reſpondentibus, ut maturæ Cæſareæ Majeſtati adventanti occurrerent, nevè ab eo in itinere exerrarent, ad diem ſedecimum, donec Cæſari de eorum adventu perſcriberetur, ſic volente, & rogante Rege Rudolpho (qui mos eſt Principum, ut rogent, quod habere volunt) Pragæ manſerunt. Multoties à Proceribus illius Regni compellati, tandem dimiſſi Ratiſponam venerunt. Et Cæſar die ſequenti, menſe Iunio me-

medio advenit. Rex Stephanus in Polonia res ſuas agebat, & quia Lanczkorona Arx Cracoviæ vicina, quæ recipere poterat ex Hungaria aliquot præſidium, quam Albertus Laſcius Palatinus Siradiæ, præſidio in ea relicto, tenebat, eam Rex aliquantâ oppugnatione cœpit. Pruſcovium primò, deinde Francendorffium audientiam Polonici Nuntii apud Cæſarem petebant, ſed ea tàm diu trahebatur, donec Moſchorum Legati advenirent. Altero igitur die Nuncii Polonici ad Cæſarem accerſuntur, A Pruſcovio veteri ſuo amico Solikovius intelligere cupiebat, num publicam, vel privatam audientiam apud Cæſaream Majeſtatem eſſent habituri. Sed id etſi minus obtinuiſſent, nihilominus animo præſenti, inter Germanorum & Polonorum greges ſibi adverſos incedentes, voculis etiam ſuorum diſſimulatis, ad Cæſarem intrarunt. Ingreſſi, & ſalutato per Crotoſium Imperatore, literiſque illi datis, Solikovius rem ipſam aggreſſus, totum Electionis negotium, uti res erat, longâ oratione

Cæ-

Cæſari expoſuit. Circumſtabant Imperatorem, Wilhelmus Dux Bavariæ, & Albertus Laski cum Chriſtophoro Zborovio, ac Principum Germaniæ Legati, dum is verba faceret. Erant, qui, antequam diceret, gratius fore Imperatori ſuggerebant, ſi, quæ dicturi eſſent, potiùs in ſcripto exhiberent. Sed illi maluerunt verba facere, quæ aliter accipi non poterant, & plus efficaciæ apud varios auditores habitura illis viſa ſunt, quàm ſcriptum, quod à multis ignoraretur, tradere. *Igitur primum de tardiore audientia conqueſti ſunt: inde, quod ad videndum prius Imperatorem privatim admiſſi non ſint: inde, quod publicamnè an privatam audientiam eſſent habituri non præmoniti fuerint. Cæterum ita excepti, tanquam hoſtium legati, qui tamen alibi mitius tractentur, adveniſſent. Sed tamen ea omnia tempori condonare, &, ſua privata illa ſit, ſeu publica audientia, ita ſe verba facturos, & accommodaturos, ut & dignitatem Majeſtatis Cæſareæ, quàm maximè obſervare, & ad eum omnia vera, certa, & explorata, ſecus quàm alios, qui ad eum Regnum detulerint, retuliſſe, omnibus*

Oratio Solikovii Legati ad Imperatorem Maximilianum.

K *appa-*

apparere poſſit. Inde, diſceſſu Regis Henrici, ac ejus retinendi ſtudio, & periculis Regni, quibus eo abſente, tùm foris, tùm domi, diſtinebatur, & neceſſario inſtitutæ novæ Electionis rationibus commemoratis, ipſum initium, progreſſum, tractationem, ac finem diſcordiæ Electionis expoſuerunt: Ita ut qui illi Electioni aderant, ita ſe verè habere fateri, & qui non aderant, ſed tamen audiebant, omnia probabilia apud ſe habere, & agnoſcere planè cogerentur. Cum tamen Ius Electionis Regis in Regno libero ad omnes Ordines pertineat, excluſo Equeſtri Ordine, & Senatorum multo majore parte, nec Archiepiſcopum Regem nominare, nec Marſchalcum promulgare potuiſſe. Qua in utraque re, præter alia innumera quæ ad probationem veræ ac legitimæ Electionis requirebantur prætermiſſa, aut ſecus quàm libertas & Status Reipublicæ expoſceret acta, multum à ſcopo aberratum fuiſſe; & Nominationem ſeceſſu facto, præter opinionem, & demum promulgationem, in ipſa Arce concluſa, non in Electionis loco peractam fuiſſe. Et cum cætera pars Senatus ac Nobilitas Regni, cavendo libertati ſuæ, ita à paucis Fratribus oppreſſæ, ac in diſcrimen adductæ, Reginam Annam Infantem, Regum

Poloniæ

Poloniæ Neptem, Filiam, & Sororem, cum Stephano Bathorii Palatino Tranſylvaniæ pari ætate copulandam Reginam ſuam dixiſſent, ac contraria multo majoris partis Electione, quam legitimam in tali caſu eſſe ſtatuerent, libertatibus ſuis in poſterum caviſſent, tamen ad res concludendas, & Schiſma confirmandum, eos non properaſſe, verùm Cæſarianos ad omne genus concordiæ tractandæ, & medii alicujus amplectendi, aliquoties invitaſſe. Cæſarianiſque ad nullas concordiæ rationes condeſcendere volentibus, ſed magis in ſententia perſiſtentibus, etiam eos ab Electa Infante Regina, ac Electo Rege ſuo reſilire non potuiſſe. Ex qua colliſione ſtudentium ſuis partibus utriſque, ad univerſæ Reipublicæ judicium provocatum eſſe, & Conventus contrarios duos, Andreoviam, & Lovitium, indictos, facilè judicium & ſententiam tuliſſe, & finem controverſiæ feciſſe. Nam Andreoviam ex omnibus Regni partibus frequentem Senatum & Equeſtrem Ordinem coiviſſe. Lovicium verò pauciſſimos, idque ejus Schiſmatis pertæſos. Cæterum & planum omnibus in Polonia & Germania fuiſſe, & Majeſtatem Cæſaream diu & multum, an Regnum in hoc Schiſmate acceptaret

deliberaſſe, & non accepturum paſſim ab omnibus affirmatum eſſe. Quod ipſa tarditas, & ſuſcepti Regni, & Iurisjurandi præſtiti, abunde confirmare videretur. Et interea alterum Electum & ad Regnum veniſſe, & Regno potitum, & Reginam Regni Infantem Vxorem duxiſſe, certum argumentum eſſe, & divinæ voluntatis, & concordis utriuſque partis in hoc ſententiæ, ut qui prior in Regnum veniet, pro Rege ſuſciperetur. Quod Stephanus & jam venerit, & Diademate Regio inſignitus ſit, & Cæſarea Majeſtas ſuis rebus ipſa per ſe, quaſi volens, & prudens, defuerit. Qua de re ipſa etiam, ipſos Cæſarianos cum Cæſarea Majeſtate expoſtulaſſe, & ſi Stephanus ante quartam diem Aprilis prior Imperatore venerit, ſe unà cum aliis ejus Majeſtatem agnituros, Fratribus contrariæ partis ſcripſiſſe. Vnde manifeſtè conſtaret ſuæ Cæſareæ Majeſtati Polonos nihil malitiosè, nihil inſidiosè contra ſuam Majeſtatem feciſſe: Sed hac ratione ſibi, ſuæque libertati conſulendum putaviſſe. Quod autem aliqui dicerent Stephanum Turcæ obnoxium eſſe, & aliquid ex eo incommodi Reipublicæ Chriſtianæ acceſſurum, ſcirent, in Tranſylvaniam non ipſum hoc Ius primum intuliſſe, ſed

ita

ita à Majoribus accepiſſe. In Polonia verò cum Turca non alio modo, quàm antiquo Regum Polonorum more fœdera pacis ſervaturum eſſe. Orant igitur, jam ſua Majeſtas Regno Poloniæ, quod in finibus Europæ, quod adverſus Chriſtiani nominis hæreditarios hoſtes poſitum, ſemperque in procinctu ac excubiis ſitum eſt, & ſuam hanc mediocrem felicitatem faveret, faverent & cæteri Ordines ſibi ac Orbi Chriſtiano tranquillitatem & pacem, non inviderent libertatem omnibus liberis Nationibus peculiarem. Quod ſi qui eſſent, qui prudentiſſimum Imperatorem Conſiliis ſuis minus oportunis in medios tumultus & apertiſſima Reipublicæ Chriſtianæ pericula conjicere nihil penſi haberent; Vtetur potius ſapientiſſimus Imperator ſuâ prudentiâ & Iudicio, quo ſemper fuit maximo, & memor ſe in Summo rerum Chriſtianarum apice, Patrem omnium eſſe; ſeipſum audiret, ſibi ſimilis eſſet, & privatam cauſam ſuam non tanti duceret, quanti ſalutem totius Orbis Chriſtiani. Non enim, ſi ſecus fieret, non poſſent Poloni, niſi pacem ſuam, & Statum præſentem Patriæ ſuæ, ſuaſque libertates, vitâ etiam ipſâ chariores, modis omnibus tueri, ac defendere. Conqueſti etiam ſunt nomine publico de

captivitate Andreæ Comitis Gorcani in Sileſia à Corozbachio,& nece Gnojevii ab Humienio Hungaro factâ, rogantes jus reddi injuriam paſſis. His & multò pluribus verbis cum ſermonem ſuum Nuncii Polonici, attento & nihil mutante vultum Imperatore, peregiſſent, per Cancellarium Cæſar reſpondit, ſe multò diverſa ab aliis, qui Cæſaream Majeſtatem Regem Poloniæ renunciarunt, accepiſſe, & ſe ſuam Electionem legitimè, etſi non ab omnibus, certè à majore parte Ordinum Regni factam eſſe, ducere. Verùm in re tanti momenti ſe deliberare, & reſponſum clemens polliceri, De Gorcano, & Gnojevio Ius ſe dicturum via ſua querentibus eſſe. Diſcedentibus à Cæſare Nuntiis Chriſtophorus Zborovius petere à Cæſare audientiam cœpit; quo ad verba Nuntiorum illorum minus veritati conſona reſpondere poſſet. Converſi ambo, & Crotoſius quidem ſe vera dixiſſe, & dicere reſpondit. Solikovius ſe non diſputandi, aut litigandi cauſa cum privatis veniſſe, ſed ad ſolam Majeſtatem Cæſaream, dixit.

Reſponſum Imperatoris.

Zborovius apud Cæſarem ſeſe Legatis opponit.

dixit. Igitur Cæſar, etiam cum quadam vultus aſperitate, quæ tamen illi rariſſima fuit, Zborovinm tacere juſſit. In diverſorium reverſis ipſis, Zborovius Crotoſium, miſſis ad eum tribus Nobilibus Polonis, ante Vrbem evocat, quod intellexerit eum ſibi minari, habere ſe quid cum eo loquatur. Quibus ille, ſe ubique gentium Zborovio ad omnia paratum eſſe, modo prius Legationem quâ fungitur abſolvat. Quæ res cum eſſet ad Imperatorem perlata, invidiam Zborovio conflavit, & Nuntiis ut eſſet pax in omnibus cautum eſt. Venerat à Summo Pontifice Gregorio XIII Legatus Vir magnæ authoritatis & prudentiæ *Cardinalis Moronus*. Hunc Nuntii adierunt, ſalutarunt, & cum eo egerunt, ut nomine Summi Pontificis paci communi conſuleret; Cæſarem à Polonia armis petenda avocaret, & Regem jam coronatum Regno libero relinqueret. Cardinalis cum eos audiret, & multa præfatus de Summi Pontificis, ac ſua in Poloniæ Regnum Nobile, benevolentia, & ſtudio, deque

Et Crotoſium ad duellum provocat.

Cardinalis Moronus mediator Polonorum apud Imperatorem.

deque Imperatoris bonitate, humanitate, prudentia, ac ſingularibus virtutibus, ob quas quodcunque Regnum præſtantiſſimum eum potiùs ſibi appetere Regem, quàm repudiare deberet. Tandem demiratus tàm crebras Regum mutationes, poſtremò de Rege Stephano, ejuſque moribus, ac in primis Religione inquirere cœpit. Quem cùm Catholicum eſſe intellexiſſet, ac jam & animum per quoſdam ſuos Nobiles, ac Medicum, qui Solikovium ægrotum ſæpius adibat, præparatum habuiſſet; bono animo eos eſſe jubet, & ad omnia Regni Poloniæ commoda, & ſalutem procurandam, ac nationem totam complectendam, & fovendam, operam ſuam offert. Hinc alios adeunt, præſertim Cæſaris Conſiliarios. Fortè fortunà orando apud Cæſarem Ordinum Imperii mentionem fecerunt, ſe nimirum ad eos etiam mandata ſuorum habere. Sed cum apud eos vel præſente Cæſare orandum eſſe intelligerent, illud magna cum injuria Imperatoris fore prævidebant: vel abſente,

&

& tum ſe, ſi non Germanorum, certè Polonorum ipſorum alterius partis, altercationi, & contumeliis expoſitum iri putabant. Ideo ad Imperatorem dixerunt, ſe eo libentius Ordines Imperii non eſſe adituros, quo majorem ſpem habeant, ejus Majeſtatem ſuâ prudentiâ nixam, hoc tale negotium, non in cujuſquam voluntate aut judicio, ſed in ipſius arbitrio ſitam, optato & ſalutari exitu terminaturam eſſe. Quæ res ut Imperatori placebat, ita Polonis fuit utilis. Quid enim attinebat cum Ordinibus agere, quando in dies ſingulos, non cum aliis tantum extra Germaniam, ſed etiam ipſis Germanorum Principum Oratoribus multa etiam ſecretiora conſiliorum illorum arcana communicabat: Ex quibus hoc illis abunde conſtabat, Imperatorem quidem à Regno hoc aggrediendo haud illibenter ſuperſedere poſſe: ſed à Germanis Principibus, nè dignitatem ſuam Cæſaream poſthaberet illi perſuaderi, ſe omnibus auxiliis & opibus præſto illi futuros. Satis diu illum, & multa

Prudentèr verò Ordines Imperii præteriti.

ſuſtinuiſſe, tempus eſſe ignaviæ excutiendæ, & patientiæ tantæ aliquando imponendum finem. Cui ſententiæ etſi minus adſtipularentur Brandeburgenſes & Saxones: tamen quia in eo & dignitatem Cæſaream, & gloriam totius Germaniæ ac ſalutem verti putarent, quo fortunam inclinare videbant, eo & favorem ſuum dirigebant. Vilcopius Gallicus Orator, & Legatus Apoſtolicus Orationem habitam, imò omnium Italicorum Principum Oratores, habere à Nunciis voluerunt. Sed uni tantum eam deſcriptam dederunt, ita tamen, ut eam legi ab omnibus vellent. Cum Moſchis igitur Imperator fœdere facto, iiſquè per Lubecam dimiſſis, de vectigali & à Principibus ac Civitatibus comparando tractabant. Vbi Cæſarem Cardinalis compellaſſet, & bellum illi diſſuadere vellet, ſuſpectum ſe illicò Imperatori reddidit. Nuncii Poloni vocati ad Imperatorem, expediti ſunt, reſponſum illis ſcripto comprehenſum datum eſt, quod illi acceperunt eâ lege, ſi quid in eo contra

men-

mentem Ordinum Regni, à quibus advenerant, invenerint, nè ea res Cæſaream Majeſtatem offenderet, quod tale reſponſum ad ſuos referre non poſſent. Quoniam autem indicio quodam ſecreto cognoverant, ſe non ſatis tutum iter in Patriam redeuntes habituros eſſe, literas paſſus ab Imperatore petebant. Sed Imperator ore ſuo reſpondit: Nihil periculi in ſuis ditionibus eis fore. Quod & factum eſt. Nam poſtea, eodem quo diſceſſerant die, in pago Ducis Bavariæ, tribus milliaribus à Ratiſpona, dicto Vatter, cum è navi ad noctem, nam per Danubium navi vehebantur, in Hoſpitium ſe recepiſſent, noctu coacta ingenti agreſtium multitudine mandato Cæſaris capti, & Lincium deducti, ibique in Arcis habitatione una per quatuor menſes concluſi fuerant, ſparſo rumore eos Turcas eſſe, qui nomine Bathory Imperatoris vitæ inſidias ſtruxerunt. Condolentibus hominibus qui eos videbant, neque autem, licet linguam Germanicam noſſent, licebat illis quenquam alloqui.

Dimiſſio Legatorum Polonorum ab Imperatore.

Capiuntur & incarcerantur.

loqui. Cum Nobilibus tamen Cæſareis Aulicis, qui eos cum armatis deducebant, graviter de violato in perſonis Legatorum Iure gentium expoſtulabant. Hujus rei initium à Polonis eſſe datum, cum Henricus Curczbachius, Orator Cæſareus ad Prutenos, ab Erneſto Vejero multis vulneribus affectus, captus, & ſpoliatus ſit, de cujus etiam vita deſperaretur. Quod ſi ille obierit, & ipſos non extra periculum eſſe, tradendos enim eſſe ſine dubio in manus Braineri, ac totius familiæ Curczbachanæ. Quas eorum minas, etſi Poloni non multi faciebant, tamen dixerunt; Si quid Vejerus peccavit, habere eum ſuum Principem, qui de eo jus dicturus eſſet: Si verò pro Vejero pati innoxios; idque Oratores publico nomine, non ad alium quenquam privatim quàm ad Imperatorem ipſum miſſos, & longe in hoc Curczbachio ſuperiores, qui ad Gedanenſes in rebellione confirmandos, non autem ad Regem Poloniæ, vel ad Senatum aut Ordines Regni miſſus abiiſſet, ſibi igitur impu-

Excuſant factum Aulici.

At abſque ulla juſta ratione.

putaret, aut aliquis alius ejus injuriæ, ſi quæ injuriæ, eſſet author quærendus; non ipſi, qui optima fide in negotio publico totius Reipublicæ Chriſtianæ verſati eſſent. Erat tum Lincii Præfectus Loſenſteinus, vir ſenex, & probus, & non lubenter in ſuâ cuſtodiâ Polonos habebat. Frater etiam Solikovii Sigiſmundus Viennæ, Laski Samuel Glocy cum literis ad Regem, Gorgovius Pragæ, Familiares Solikovii quos variis itineribus terra præmiſerat capti fuerunt. Ordines Superioris Auſtriæ, quæ eſt ſupra Anaſum, qui ſingulis menſibus judiciorum cauſa Lincium conveniebant, & in arce epulum ſumebant, Polonos viſerunt, & cum eis collocuti ad Imperatorem bis literas dederunt, rogantes ut dimitterentur. Bonam enim ſibi vicinitatem cum Regno Poloniæ neceſſariam; diſſidium autem & bellum, quod abſit, valde periculoſum eſſe. Captivi in Poloniam Regi Stephano & Senatui ſcripſerunt, quæ tamen prius ad manus Imperatoris literæ eorum miſſæ fuerunt; ſe Ratiſpona

Auſtriæ Ordines pro Legatis Polonorum intercedunt.

à Cæſare benignè dimiſſos, ſed in itinere captos; Lincii in Arce captivos detineri: nullâ aliâ de cauſâ, quàm, uti fertur, ob Curczbachium captum, aut potius donec eorum conſilia de Regno matureſcerent. Se quidem è captivitate liberari ocius cupere; verùm quicquid Rex cum Senatu in rem, uſum, & ſalutem Reipublicæ faciendum decreverit, ſe omnia pro Rege & Republica pati, & fortiter ferre paratos eſſe. Interea Imperator languere cœpit,& res quidem, ac conſilia procedebant. Sed Vxor Imperatoris, fœmina prudens, omnes undequaque literas ad Imperatorem miſſas ad ſe recipiebat; neque, nè Imperatori malè valenti animi dolorem afferrent, eas ipſi præſentari aut legi volebat. Ergo accerſitus Rudolphus Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Rex, ad Parentem, nomine ejus ſemel atque iterum, in conſilium cum Ordinibus Imperii deſcendit. Vbi cum eſſet iterum ingreſſus nuntius illi de morte Imperatoris Patris allatus, ab Ordinibus, & conſolationis & Imperato-

riæ

riæ dignitatis gratulationis occaſionem dedit. Itaque è curia Imperator ſalutatus deſcendit. Iam & in Polonia vivente adhuc Imperatore Archiepiſcopus Vchanſchius, authore & ſollicitatore aſſiduo Karnkovio Epiſcopo Vladiſlaviæ, cùm à Maximiliano tardiſſimè res explicarentur, ut ſolet fieri in re cujus auſpicium non eſt à Divina voluntate, profectus ſe Regi ſubdidit, & ad eum Varſaviam venit. Quod ei peroportunè cecidit; Rex enim jamjam Bolemonio Lovitium pedites ſuos Hungaros mittebat. Cum Karnkovius Epiſcopus, qui tum cum Rege Varſaviam proficiſcebatur, miſſo ad Archiepiſcopum Alberto Solikovio, qui tum Archiepiſcopi familiaris erat, eum de præſenti periculo admonet, & melius etiam, quod in hac animi obſtinatione mortem Imperatoris non expectavit. Nepoti tamen ejus Paulo Vchanſcio non ſatis placida fuerunt initia Regis agnoſcendi; Etenim cum pluribus comitatus peditibus armatis Varſaviam veniſſet, nequè Regem longo

Archiepiſcopus Gneſnenſis ad partes Regias accedit.

go tempore vidiſſet, & non pauca de eo à Rege alieniora ad Regem perferrentur, aliquot ejus pedites comprehenſi, & in vincula conjecti ſunt. Quos ut herus liberaret ad Regem acceſſit, & de injuria ſibi illata vehementer conqueſtus, vehementer etiam reprehenſus; poſt correctionem ſuam implevit, & fecit reverenter, quod alii fecere libenter. Interea etiam & Kurczbachius captus Regi ſiſtitur, & data ſcripta ſponſione de liberandis Regni Nunciis, & Gorecio Palatino Siradienſi Lanckoronenſi Vicecapitaneo qui in Arce quadam captus tenebatur, Erneſto Vejero ad Imperialem Cameram non evocando. Quod ſi non perfeciſſet, ſe rurſum Regi Stephano ad Feſtum Sancti Martini ſiſtere debuit. miſſus æger animo & corpore, Ratiſponam reverſus ad Imperatorem Rudolphum, literas dimiſſionis Nunciorum Lincio obtinuit, quas per ſuos amicos miſit, ipſique Nuncii XXIX Octobris ex Arce in Civitatem dimiſſi, & tandem in Poloniam, inde Torunium ad Regem

Legati Polonorum ex carcere dimiſſi.

gem Comitia celebrantem pervenerunt. Maximiliano Imperatore morte ex hac vita ſublato, Rex Stephanus indubitatus Rex omnia pro voto, jure optimo habere debebat. Sed licet ventus conquieverat, tamen fluctus nondum reſederant. Etenim Gedanenſes partes Imperatoris ſecuti, licet jam neceſſitas ipſa eos Regem Stephanum agnoſcere cogeret, tamen quia aliquas conditiones à Rege obtinere cupiebant, non tàm facilè ejus Imperium agnoſcere volebant. Vnde velut inviti ad obſequium adducerentur, quando ſponte nollent, & temerè rebelles pacem Regni turbarent, hæc Regni Comitia Torunium fuerunt indicta, quæ tamen bonum ſucceſſum non habuerunt. Nuntii enim Terrarum, ſeu quod Rex quibuſdam pactis conventis non fecerit ſatis, ſive novis quibuſdam moribus & peregrina facie rerum, præſertim in præſidio pedeſtri ex Hungaris conflato, quod rapacitate ſua omnibus moleſtum erat, & Hungaris compluribus plurimum gratia ejus valentibus offenſi, ita

Gedanum Regem agnoſcere recuſat.

Comitia Thorunenſia abſque effectu.

Comitiorum tractatus de die in diem traxerunt, & nunc hoc, nunc illud cauſantes, nunc cum Eccleſiaſtico ſtatu litigantes, ut elapſo Comitiorum præſcripto ſex hebdomadarum tempore rebus prorſus omnibus infectis, ex Comitiis primis, poſt Regis Coronationem, cum magno dolore & verecundia Regis diſceſſum ſit. Cujus indicium fuit Oratio nomine Regis ad Senatum & Ordines cum lachrymis à Ioanne Zamoyſcio, Regni jam tum Vicecancellario, facta. Crotoſius etiam & Solikovius, cum viderent non omnia adhuc integra Regi cum populo & ſubditis eſſe, brevibus legationis ſuæ, & ſine omni offenſione Cæſarianorum, finem fecerunt: & ut juxta ſuam pactionem Henrico Kurczbachio relictam, res, literæ, pecunia, & monilia ejus ipſi remitterentur, orarunt. Deo & Regi ſuam captivitatem, & pericula pro Patria ſuſcepta commendantes. Hoc tempore Franciſcus Kraſſinius Epiſcopus Cracovienſis, miſſis ducentis ad Regem cum Staniſlao Pekoſlavio

lavio peditibus ex hac vita migravit, Optando ut aut nunquam Epiſcopus fuiſſet, aut nunquam confœderationi Hæreticorum ſubſcripſiſſet. Qua de cauſa etiam ſuum funus non Cracoviam deduci, ſed Bozecinii ſepulturæ mandari voluit. Epiſcopatus datus eſt Petro Myskovio Epiſcopo Plocenſi, præterito Karnkovio Wladiſlavienſi, qui eum Epiſcopatum bono zelo, juvandæ Eccleſiæ atque Academiæ reſtaurandæ, deſiderabat. Quod ſtudium ſuum, cùm per Solikovium Regi aperuiſſet, Rex ſe eum Archiepiſcopum eſſe malle reſpondit, tum Eccleſiæ, & Reipublicæ, tum ſuæ dignitatis cauſa. Æquum enim eſſe, ut qui Regi Coronam impoſuiſſet Epiſcopus, demum Archiepiſcopus eſſet, & ſua dignitate Regiam etiam ſtabiliorem efficeret. Epiſcopatus autem Plocenſis Petro Volſcio Cancellario Regni ceſſit. Ibidem, Karnkovio Epiſcopo authore, cum Rex à Clero ſubſidium propter inſtantes neceſſitates aliquot peteret, concordi Epiſcoporum & Cleri tunc

Quare Rex Karnkovium in Epiſcopatu Cracovienſi præterierit.

præſentis voluntate Synodus Provincialis decernitur. Ad Vchanski Archiepiſcopum Gneznenſem Solikovius mittitur, idque ut ab eo confirmaretur nomine Epiſcoporum & Regis obtinet. Quem etiam Epiſcopus Vladiſlaviæ ulteriorum conſiliorum cauſa adiit; in ſpem ſubſidii Eccleſiaſtici. Rex cum fruſtra cum Internunciis Gedanenſium Thorunii tractaſſet, bellum Gedanenſibus indicit, & tum ſuis tum Polonis militibus collectis, etiam voluntariorum aliqua manu collecta, ad oppugnandum Gedanum ſe comparat, & tandem comparatis omnibus, quæ ſatis eſſe putabantur, ad Vrbem accedit, & caſtra in Stolzembergo ponit. Interea menſe Aprili Petricoviæ Synodus Provincialis celebratur, & feliciter abſolvitur, Ex qua ſubſidii Regi promiſſi colligendi Epiſcopo Vladiſlaviæ cura committitur. Donativum ab Archiepiſcopo, Wladiſlvienſi, Plocenſi Epiſcopis Solikovius, & Hieronymus Povodovius iſtic idem Regi jam Caſtra ad Gedanum habenti adferunt. De gravaminibus

Bellum Gedanenſe.

nibus & injuriis Eccleſiaſticarum & Cleri Regem edocent. In quibus tollendis Rex ſuam opem & operam prolixè Ordini Eccleſiaſtico defert, & tandem oppugnationem Gedani, ſpe uberioris ſubſidii ex ipſa contributione, continuat. Sed cum Gedanenſes, Salvos Conductus toties ac toties peterent, ac Rex precibus concederet, illi vallum in dies erigere, ſeſeque munire, & navibus etiam novis præſidiiſque ſibi ex Germania comparatis in animos & audaciam erecti vim vi repellere, ſeſeque defendere non deſtiterunt. Quæ res cum Regi non procederet, communicato cum Conſiliariis qui tum aderant Conſilio, præſertim Petro Zborovio Cracovienſe, Ioanne Koſtka Sendomirienſe, Ioanne à Stuzevo Breſtenſe Palatinis. Inprimis autem Epiſcopi Vladiſlaviæ conſilio Convocationem anno CIↃ IↃ LXXVII Vladiſlaviam edixit, licet ipſo Epiſcopo ægre ferente, & oppreſſionem Colonorum, quæ tamen non erat evitatâ, prævidente. In qua Convocatione decreta fuit Contributio Regni ex ſingulis

laneis vicenum groſſorum, indictis eam in rem in ſingulis terris & Palatinatibus particularibus de more conventibus. Reliquerat in Polonia Rex Henricus argentum menſæ ſuæ, & Aulæ pretioſa, parietum papiliones, lectos, veſtes, eorum bona pars Ioanni Comiti Tenczynio Cameræ Regis Præfecto, à quo hæc tota ſupellex aſſervabatur, ab Henrico Rege fuit donata. Altera pars argenti Guidoni Fauro Pibiaco Conſiliario in ſatisfactionem damni ad Soluturnum accepti aſſignata ab illo Rege cum eſſet, ejus repetundi cauſa ejus Secretarius in Poloniam venerat, cum literis Regis Henrici, & Reginæ Matris, ad Proceres quoſdam, & ad Regem ipſum, amicè, licet ſine titulo compellatum. Quod argentum Rex Stephanus, Tenczynio ſcribens, unà cum rebus aliis mandavit Regi Henrico reddi. Reginæ Epiſtola ad Solikovium continebat verba hæc: Si Regem vobis Filium noſtrum retinuiſſetis, & veſtræ & noſtræ res loco meliore eſſent. Secretarius Gallus cum in Galliam ſupellecti-

Supellex Regis Henrici extrahitur.

ctilem auferret, metuens nè Creditores in eum involarent, noctu eam Cracoviâ evexit, & cum in Gallias perveniſſet, malam Regis gratiam, quod occultè diſceſſiſſet, inivit: Supellex etiam ipſa, ut tapetia, & veſtes, tota pluviis & aquis corrupta periit, & nulli uſui remanſit. Dum hæc aguntur, & Rex obſidionem continuat ad Derſoviam, aliquot Gedanenſes militum millia cæſa à Regiis nunciantur. Quin & ſecunda ad Lubiſſow magna victoria Duce Ioanne Zborovio ſecuta eſt: ita ut duodecim millia Germanorum cæſa ſub Duce Colnovio, ipſeque ferè portis Vrbis Gedanenſis turpiter excluſus: plurimi vivi capti ſunt. Sed hanc mediocrem felicitatem major triſtitia conturbavit. Etenim occupato Rege bello Gedanenſi, Moſchus cum ingenti exercitu in Livoniam ferè inopinato advenit, & Magno Holſatiæ Duce, Regis Daniæ Fratre Arcibus, quæ is Regis Livoniæ titulo, & appellatione uſurpata invito Rege Poloniæ, & ipſo Duce Moſchoviæ, cujus Sororem in Matrimonio habe-

Prælium ad Derſoviam & Lubiſzow.

Moſcus interea Livoniam occupat.

habebat, & cujus nomine id facere ſe Moſcho profitebatur, excluſo; omnes ferè Arces Livoniæ, excepta Riga Vrbe, & Ducatu Curlandiæ intra ſex hebdomadas occupavit. Et eodem ferè tempore Tartari Volhiniam vaſtarunt. Quo nuntio accepto Varſaviam Comitia indicta fuerunt.

Et Tartari Volhiniam vaſtant.

Res nefanda & miſeranda Vendæ, tum cum Moſchus eam oppugnaret, accidit. Concurrerat magna pars Nobilitatis cum Vxoribus & liberis Vendam, & cum in Arce viri conſilium haberent, Vxores etiam eorum Virorum conſilia accuſarent, quod Regi Poloniæ fidem non ſervarint, & Regem ſibi novum Danum Generum Moſchi, hominem imbellem & conſilii inopem, ſtulte & temerè creaverint; Et quoniam, inquit una earum Nobilior & Generoſior, jam cervicibus & pudori noſtro trux & impurus hoſtis imminet, cum nulla ſpes ſalutis, nulla honeſtatis ſuperſit, præſtat honeſtè mori, quàm turpiter aliquantum vivere, & tandem tamen mori: Sic pugionem pectori adegit, Altera vero

Clades Vendenſis.

verò currens, ſubjecto pulveri tormentario, qui ſub Palatio fuit igne, totum illud ædificium cum omnibus, quotquot intus erant fæminis, virginibus, pueris, evertit, & in altum ejecit, una earum Virgo flammis illis ſurſum ejecta medio ab Arce milliari trans fluvium aquæ, Gavia dicitur, incolumis & illæſa inventa eſt. Sic potitus Venda Moſchus in Viris earum omne genus crudelitatis exercuit. Similiter & Wolmariæ in cujus Arce Dux Polubienski ſenex erat, & jam Moſcho jubente eum ad ſe educi ardente porta per feneſtram ſporta dimiſſus ipſi præſentatur. Omnes Nobiles Livones ex oppido & Arce educti ipſo in campo in tentorio ſedente, tale inter eos judicium, & cambium fecit. Qui, inquit, fuerint Regis Poloniæ partium, eant in hanc partem. Qui Ducis Magni Dani partes ſecuti ſunt, eant in alteram. Ita illi dubii in utraque parte ſalus vel mitior pœna eſſet futura, ut cuique in mentem venit ad eam partem concedebat. Cum ſeparati ad invicem eſſent, eos

Moſchi crudele ſtratagema.

N om-

omnes qui ſe Magno Dano addixerant in oculis ſuis decollari juſſit. Qui verò Poloniæ Regi adhærere ſe profitebantur, omnes in Moſchoviam abduxit. Quorum tamen multi alii per Kijoviam, alii eodem itinere in Livoniam poſtea reverſi fuerunt. Non diſſimili crudelitatis & Stratagematum genere & in aliis locis uſus eſt. Habebat Ioannes Chotkievicius Caſtellanus Vilnenſis in Livonia Adminiſtratores, quos poſtea Leopoli depoſuit Mathiam Dæbinski, Ioannem Beringum, Suchodolſcium, Mlodaſium, Ruciatam, Viros militares, qui poſtquam Chotkievicium certiorem reddidiſſent, à Magno Duce & Moſcho occupari arces Livoniæ, ſe non eſſe tanti qui reſiſterent, celeritate & ſubſidio magno opus eſſe, atque ea de re Chodkievicius Regi perſcripſit. Ipſi prima nocte Vendam ſcalis admotis ſilentio ingreſſi; Moſchicum præſidium inde ejecerunt, & ipſi eam melius, quàm antea muniverunt. Sic & Biringius ipſe ſeptem arces, intra quas ſunt præcipuæ Troidena, Burt-

Poloni Arces Livonicas intercipiunt.

Burtnicum & cætera intercœpit. Moſchus cùm dejecta ſua ex Arcibus ferè undecim præſidia cognoviſſet ad earum præcipuam Vendam numeroſum exercitum miſit : qui cum prope mœnia Civitatis Venden caſtra locaſſet, milites Poloni, Lithvani & Germani cum Andrea Sapiha, qui locum tenebat Alexandri Chodkievicii Campiductoris Lithvaniæ in Livonia. Is autem tum morbo correptus, extinctus fuerat, vocatis etiam ad ſe Suecis, qui non procul cum aliqua militum manu fuerunt ab oppugnatione Vendæ, Moſchos anteverterunt, & ita feliciter in eos impreſſionem fecerunt, ut iis terga vertentibus caſtra etiam ſua prætervectis, victoria noſtris indubitata ceſſerit. Illi paſſim per agros fuſi, cæſi, victi ſunt, ut etiam hodie ex coſtis & craniis eorum albicantibus *albus campus* dicatur. Caſtra eorum direpta, tormenta omnia ablata, quæ in magno numero, & ſpectabilia quidem ad Arcem Vilnenſem, advecta ſunt. Andreæ Sapihæ, cujus auſpicio res geſta fuit, gratiæ à Rege actæ, ſed *Victoria Andreæ Sapihæ de Moſcis.*

non evaſit tamen quorundam invidiam, cui poſtea cedens Staniſlai Dembinii Chencinenſis Capitanei filiam Vxorem in Polonia duxit, & non paucis annis relicta Lithvania in ea manſit. Iaſienius Secretarius ejus gener fuit. Interea verò è Germania, Saxonia, & Brandeburgenſes Oratores ad Regem Mariæburgum veniunt, & de pace Gedanenſibus concedenda agunt. neque ſuam rem interea negligunt. Auguſtus enim Saxoniæ Dux ac Imperii Elector pro conſobrino ſuo Georgio Friderico Duce ab Anſpach & Carnovio ad Regem interceſſit, ut illi in Alberti Friderici Brandeburgici in Pruſſia Ducis, læſa valetudine Gubernatori pro ſuo communi cum ipſo Feudo eſſe liceret. Quod utrumquè negotium ita conjunctim tractatum eſt, ut & Rex Gedanenſibus reconciliaretur, & Duci Anſpachio gubernatio Pruſſiæ eſſet promiſſa. Quæ ut ad effectum commodè perduceretur: Andreas Firlejus Lublinenſis, Petrus Potilicius Premetenſis Caſtellani, & Ioannes Demetrius Solikovius

Gedanum Regi reconciliatum.

Et Ansbachio gubernatio Pruſſiæ conceſſa.

kovius Vladiſlaviæ & Lanciciæ Scholaſticus in Ducalem Pruſſiam ad Ducem, Duciſſam, Conſiliarios & Ordines Terræ illius à Rege miſſi ſunt, ut cum iis de Anſpacho ſuſcipiendo agerent. In qua re perdifficiles Prutenos invenerunt, neque erat quiſpiam ex eis, qui non potius Polonum quempiam è Senatu à Rege dari ſibi gubernatorem mallet, quam Anſpachum ipſum, quem propter avaritiam, & aliorum in Franconia ſubditorum oppreſſionem inviſum habebant. Quo ut carerent offerebant in theſaurum Regni ſingulis annis centum millia aureorum Hungaricalium. Cernentes igitur eorum lachrymas, & preces Poloni præſertim Duciſſæ Filiæ Ducis Clivenſis, Vxoris Ducis Alberti Friderici, declarata quidem Regis voluntate, de Gubernatore Anſpacho ad Comitia Regni, petentibus Pruſſis negotium diſtulerunt. In quibus tandem Comitiis omnibus modis & Regi & Senatui perſuadere conati ſunt, ſed fruſtra, ut Pruſſiam ſibi, gentique Polonæ gubernandam ſer-

Invitis licet Pruſſis.

varet, nec in manus alienas traderet. In his Comitiis anni CIↃ IↃ LXXVIII Regni Tribunal Iudiciorum generalium Petricoviæ & Lublini ſemper futurum inſtitutum eſt, & ad cauſas Spiritualium Seni viri deſignati. Nuncii Ducis Alberti, in Pruſſia & Ordinum Internuntii cum ad Comitia veniſſent, non ſolùm majore Senatus parte factum non probante, & Nunciis proteſtantibus, ſed & ipſis Pruſſis cum lachrymis deprecantibus Rex tamen Anſpacho inveſtituram dedit: Vexilloque Pruſſiæ illi tradito non ſolum Gubernatorem, ſed etiam Ducem Pruſſiæ (cum hactenus Rex ſolus Dux Pruſſiæ, Dux autem, Dux in Pruſſia vocaretur) creavit, & fecit. Cujus rei fructum quem poſtea Reſpublica tulerit clarum eſt. In his Comitiis Sigillum Regni majus à Petro Wolſcio Plocenſi Epiſcopo depoſitum. Ioanni Zamoiſcio. Minus verò poſt Zamoiſcium Ioanni Borukovio Præpoſito Lancicienſi, & multis annis Secretario; ægre id ferente Secretario majore Hieronymo Rozdrazovio,

Iudicia Regni Tribunalitia inſtituta.

Iohannes Zamoiſcius ſupremus Regni Cancellarius.

vio, datum eſt. Paulus etiam Vchanius nomine Regis & Regni ad Summum Pontificem Gregorium XIII cum obedientia Orator deſignatur, qui Romam ſecundo anno pervenit. Et cum id Rex & Pontifex ægrius ferrent, Petrus Duninus Wolſcius Epiſcopus Plocenſis ei ſubmiſſus fuit, Vchanius tamen obedientiæ Ceremoniam abſolvit. Wolſcius de aliis rebus cum Pontifice agebat. Miſerat quoque ad Moſchoviæ Ducem Rex Oratores Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithvaniæ Staniſlaum Kriſcium Palatinum Mazoviæ, Michaelem Araburdam, & Scuminum, qui à barbaro inhumaniter accepti fuerunt, à quibus vi, & minis fuit extortum, ut in triennales inducias conſentirent, quod Moſchus eo conſilio faciebat, quod diſtractis ſuis ad Arcium in Livonia occupatarum præſidia militibus ad gerendum aut depellendum bellum minus virium ſe habere ſentiret. Quietem igitur aliquam nactus durantibus induciis, & ſeſe colligere, & armare, & ſibi vires comparare velle

Orator ad S.S. Pontificem Vchanius.

Oratores ad Moſchum malè habiti.

vi-

videbatur. Quo facto Rex vehementer offendebatur. In Comitiis igitur illis de bello Moſchis inferendo ac Livonia recuperanda decretum eſt, ex Laneis contributio biennalis in uſum belli Moſchici ſingulorum florenorum impetrata eſt. Ex Civitatibus etiam ac oppidis, item mercibus domeſticis & peregrinis vectigal inſtitutum. Advectus erat Varſaviam *Ivvan* quidam *Podkovva* Moldavus, qui Petrum Palatinum Moldaviæ, collectâ militum Niſoviorum manu Principatu deturbaverat, & occupatâ Moldaviâ, eam ultra menſem non diutius obtinuit. Nam cum milites ab eo recedere vellent, quod pecunia quam illis daret deſtitutus eſſet, maluit relicta Moldavia cum illis iterum reverti: qui poſtea à Iohanne Zbaraski Palatino Braſlaviæ interceptus, ad Regem fuit miſſus. Cæſar Turcarum Petrum pulſum videns loco illius Ianculam quendam Saxonem, uti ferebatur, qui ducta Cyprea Vxore, opibus plurimum valebat & Baſſas muneribus corruperat, Moldaviæ Palati-

Iwan Podkowa.

latinatui præfecit. Rex triplici moleſtia fuit affectus. Primum quod contra pacem Tyranno promiſſam Podkowa ex Podolia egreſſus ejus ditiones laceſſiverit: inde quod Petrum Amicum, & ſibi bonum & fidelem vicinum pulſum, & mutatum intelligeret: poſtremò quod Ianculam hominem ſibi infeſtum, & inimicum in Moldavia Principem eſſe factum audiret. Itaque iis rebus iratus Podkowam ſupplicio afficiendum decrevit. Quod cum in Comitiis facere non poſſet, propter crebras & vehementes Nuntiorum Equeſtris Ordinis pro illo interceſſiones, quæ tamen apud eum locum non habuerunt, denuo illum Leopolim vinctum remiſit, ubi poſtea juſſu ejus capite plexus eſt, omnium ferè hominum dolore & non exiguo apud exteros exiſtimationis Regiæ detrimento, erat enim Vir procerus, bene formato corpore, & tantis viribus corporis præditus, ut inter digitos equorum ferreas ſoleas frangeret. Peractis Comitiis Rex Leopolim profectus eſt, ut antequam bellum *Capitis ſupplicium ſubiit.*

cum Moſcho ſuſciperet ſecuritati, & paci illarum partium conſuleretur. In Turciam miſſus Ioannes Thomas Drohojevius, in Tartariam Martinus Broniovius. Et quoniam de Contributione ſciſcenda in Comitiis Regni duo Palatinatus Sendomirienſis, & Siradienſis non aſſenſerant, quod ſibi eam ad rem mandata defuiſſe dicerent (vel quod veriùs in rebus aliquibus voto potiti non eſſent) Rex Sandomiria ad utrumque Palatinatum Nuntios ſuos miſerat, per quos in Conventibus eorum particularibus Nobilitatem ad uniformem conſenſum cum toto Regno adduxit. & tum primum Leopolim ingreſſo Rege univerſales literæ contributionis ad Regni Capitaneos miſſæ fuerunt. Miſerat etiam Leopolim Commiſſarios Ioannem Tarlonem Palatinum Lublinenſem cum aliis ad Milites Niſovios, adjunctis etiam Inſtigatore & Miniſteriali, qui eos citaret, præſertim qui patroni eorum eſſent, ut illic in re præſenti, de pacis turbatæ, & Moldaviæ occupatæ authoribus, & adminiſtris

ſup-

ſupplicio capitali animadverterent, ſed illi re infecta, nulla mora interjecta redierunt. Fuit & Czauſius apud Regem, qui de Palatino Braſlavienſe, & Philone Kmita viro militari conquerebatur, quod in eorum Oppidis finitimis ingens multitudo talium Kozakorum, qui ditiones Turcicas vexent latibula, & receptacula ſua habeant. Qui ſi eos non foverent, vel defenderent, ac patrocinium ſuum illis præberent ſine dubio pacem in finibus haberent. Qua de cauſa ad Iudicium Regis Leopolim citati fuerunt. Qui ad tales accuſationes, quæ per Inſtigatorem contra eos proponebantur; reſpondebant quidem, ſed magis per exceptionem, quàm judicium approbando ſe ſibi bene conſcios eſſe, verùm tamen ut magis ſuam Regi innocentiam probarent ſe non repugnare, quo minus omnibus modis in eorum oppidis de ejuſmodi hominibus juridica ſeu injuridica fiat inquiſitio. Quæ cum eſſet quidem à Commiſſariis facta, vix unus & alter homuncio inventus eſt, qui

Czauſius Turcicus apud Regem.

Rex Leopoli Iudicia exercet.

qui reus eſſe convinceretur. Habebant quoque Armeni Leopolienſes cum Civibus coram Rege litem quod non par eorum haberetur ratio, & Cives id antiquis Regum Privilegiis ſibi licitum eſſe, & prærogativa hac licere uti, quod Armenis Schiſmaticis in foro domos habere, minutim pocillamenta vendere, ſed preciis merces ſuas diſtrahere tantum non permittant. Quæ res à ſuperioribus Regibus caute conſiderata fuiſſe videbatur propter nimias Armenorum opes, quas ob linguæ cum Turcis communionem aſſiduâ negotiatione ſibi comparantes, totam brevi Civitatem exequatis eorum cum Civibus Catholicis Iuribus, è Catholica Schiſmaticam magno Regni periculo efficere & occupare poſſent. Sed Armenis fortuna arriſit, atque Civibus Armeni decreto Regio exæquati ſunt: Peregrino Rege, uti multi muſſitabant, non ita curæ habente indigenarum Iura, quantum fortaſſe, vel propriam utilitatem, vel eorum qui Armenorum cauſæ patrocinabantur favores.

Armeni exequantur Civibus Leopolienſibus.

Man-

ManſitLeopoli Rex à Feſto Corporis Domini uſque ad finem Septembris jus dicens. In qua verſatus erat univerſim, ſed ſæpius in dicenda ſententia æqualitatem peregrinam inducebat. Et in quadam cauſa cum ſe Capitaneus Leopolienſis Herburtus à Iudæo ad Regem citatus ad forum proprium exciperet, aſperius reſpondit, & Capitaneum & Iudæum ſuum eſſe, reſpondeat igitur hîc. Quod tamen à multis juſtitiæ ſtudio aſcribebatur. Infra octavas Corporis Domini rumor de Tartaris Podoliam vaſtantibus allatus eſt, qui damnis aliquibus factis retroceſſerunt, & Rex ſtipendia militibus dari ac Braſlaviam, Chmielnicum, & Vinniciam cum Nicolao Sieniavio Campiductore eos miſit, ut eſt noſtri moris, non niſi poſt tempus. Non minima jam ſe indicia amoris Regii erga Zamoiſcium Cancellarium prodebant, cum cæteris Conſiliariis ſenſim, & ſenſim neglectis ei ſe in omnibus aperire, & ſententiam ejus per omnia ſequi apertè oſtenderet. Quam ille fortunam ſuam etſi

Zamoiſcius intimus Regis Conſiliarius.

moderatius ferre videbatur, tamen quò magis illa creſcebat, eo magis invidia contra eum vires ſumebat: Cui ut non cederet cum magnis viris & Senatoribus, ut Ioanne Koſtka Sandomirienſi, Petro Zborovio Cracovienſi, Nicolao Mielecio Podoliæ, Palatinis non diſſimulanter inimicitias geſſit. Proviſa igitur utcunque cum Turca & Tartaris pace & licentia hominum finitimorum quos Koſacos appellant nonnihil compreſſa, illiſque Orzyſovio Præfecto aſſignato ubi eorum uſus major appareret. Rex Leopoli Cracoviam, quo Senatores Regni convocarat, ſe contulit. Quo Karnkovius Epiſcopus & non pauci Senatorum convenerunt. Eo ad Regem Nuncii Ducis Moſchoviæ venerunt, cujus inhumanitate Nunciis ſuis exhibita Stephanus Rex offenſus, eos quidem apud ſe legatione fungi permittit, ſed cum paulò ſuperbius Regem ſalutare ipſi Regi viderentur neque tamen quicquam præter morem facerent. Rex relicto more Regum Polonorum, qui aſſurgentes è ſella pro-

propria ; quomodo valeret Magnus Dux frater ſuus quærere ſolebant: id non fecit: ſed tantum Wolovicio Lithvano Vice-Cancellario mandavit, ut ex eis de valetudine Magni Ducis quæreret. Offenſi Moſchi de non honorato ſuo Principe & more non ſervato legationem bis tervè admoniti proſequi noluerunt. Itaquè in hoſpitium remiſſi, tandemque etiam Breſtæ ſub cuſtodia habiti ſunt. Et Rex nova ſuperbia hoſtium iratus jam acrius de bello cum Moſcho gerendo cogitare cœpit. *Occaſio ſuſcepti belli contra Moſchos.* Et quoniam uno anno illud finiri poſſe dubitabant præſertim in tanta vaſtitate provinciarum in quibus bellum gerendum eſſet. Communicato cum Regni Conſiliariis conſilio etſi multis id conſilium non probantibus ad omnes Palatinatus literas miſit, quibus ſignificabat belli hujus à ſe jam ſuſcepti, & neceſſitatem & durationem, & magnitudinem, petens ut de augendo ſtipendio cogitarent priuſquam ſe ad ipſum bellum conferret. Sed omnibus res viſa eſt maxime ſuſpecta, & ingrata,

pro-

propterea quod in biennium jam jam ſcita in Comitiis fuiſſet contributio. Igitur Rex coactus eſt, eſſe jam conceſſa contributione contentus, eo quod fuit in manibus ſubſidio aggrediendum Moſchum ſibi, animo infracto decrevit. Et per Natalem Domini negotiis Regni, & Iudiciis vacans. Cum etiam *Czecotka* Civis potens, & invidioſus apud eum peculatus accuſaretur, ſed tamen non probaretur, condemnatis ejus licet juſtis, tamen imparatis excuſationibus. Argentum Regium quod militibus à Senatu miſſum, diſceſſu Regis Henrici aulici interceperant, & uſque ad illud tempus in manibus fuit Ioannis Thomæ Drohojevii Capitanei Præmyſliæ primum Cracoviæ Regi fuit datum, hoc errore Aulæ, quod antiquus eſſet diſſimulato. Fuit etiam ibidem gravis controverſia coram Rege Hæreticorum Cracovienſium, quorum capita fuerunt Przyleski, & Strzala cum Rectore Academiæ Cracovienſis; qui tunc fuit Iacobus Gorſcius, & Profeſſoribus omnibus de direpta domo eorum,

Czecotka.

Actio diſſidentium contra Academicos Cracovienſes.

eorum, quæ *Acervus* appellatur, quam Concionum cauſa frequentabant, cujus rei culpam in ſcholares rejiciebant, Oratione inſtructa Kneſſius Lukomski adoleſcens Lithvanus diſcipulus præceptores ſuos incuſabat, ac reos tumultuum agebat. Qui tamen quod bono ingenio eſſet, & virtute ſingulari factus eſt poſtea Catholicus. Qui tumultus quia interregno declarato acciderat, & jam etiam de aliquibus miſeris perſonis ſumptum erat, fortaſsè innoxiis, ſupplicium, non ſine miraculi cujusdam ſingularis ſpecie omnibus è foro nemine perſequente fugientibus, res viſa eſt omnibus injuſta, bis eam judicari, & Scholares antea immunes inventos nunc denuo tanquam reos agi. Ordinatio tamen Cracoviæ pacis publicæ causâ fuit à Rege inſtituta & relicta, nè dum bellum foris geritur, domeſtica pax diſſidiis perturbaretur. Rex Cracoviâ Varſaviam ad feſtum Purificationis, & tandem in Lithvaniam venit, Grodnæ Conventu Conſiliariorum facto omnia illi apud eos pro voto ſucceſ- *Grodnenſis Conventus.*

ſerunt, præter enim Contributionem in Comitiis Regni decretam, etiam Nobiles univerſi & voluntarii Principes plurimi ſuis copiis, ſe Regi ad bellum ſuam operam detulerunt. Et cum variæ variorum eſſent ſententiæ: num Wielkolukum aut Pleskovia, aut Polocia armis primò petenda eſſet. Zamoiſcius Cancellarius poſt omnium ſententias cenſuit proxima petenda eſſe juxta vetus dictum in Civilitate morum, proxima te cape, nimirum Prolociam, quæ ante annos decem & ſeptem Sigiſmundo Auguſto Regi, ſurrepta à Moſcho fuerat. Hujus belli exercituum ſupremus Dux fuit à Rege datus, *Nicolaus Mielecius* Palatinus Podoliæ, qui munus ad ſe delatum ſuſcepit quidem: ſed cum poteſtatem ſuam quæ in bellis apud Polonos eſt Summi exercituum Præfecti ſumma, partitam cum aliis, ac ea de cauſa debiliorem eſſe factam intelligeret. Nicolaus enim Radivilus Palatinus Vilnenſis Lithvanis. Gaſpar Bekeſius Hungaris, qui paulò ante reconciliatus ad Regem venerat Præ-

In quod Bellum Moſchoviticum decretum.

Nicolaus Mielecius Dux belli.

Præfectus erat. Non ſatis æquo animo cum functionem poſtea ſuſtinebat, quod ex varietate Ducum exercitus diſciplinam militarem & omnem ordinem adminiſtrandi belli laxiorem, & turbatiorem fore prævideret, quod & poſtea ita factum eſt. Rebus igitur omnibus ad bellum comparatis, & dimiſſis Moſchicis Nunciis, miſſiſque ad Moſchum literis quibus ablata ab eo repetebantur, & pacis tractationem nullam ob ejus Nunciorum moroſitatem factam eſſe ſignificabatur. Rex Vilna mediis Iunii diebus ad Suirum pervenit, ubi exercitus, qui illic aderant præſertim Lithvanorum luſtrat, Recenſitoquè milite Lithvano Radivilum Polociam verſus cum eo tendere jubet, adjuncto illi Bekeſſio. Et Mielecium cum exercitu Polonico eos ſubſequi mandat. Ipſe etiam ita commodè eos ſequitur, ut de proximo, quem eorum aut etiam omnes accerſere vellet, id quàm facile poſſet. Et jam Dziſnam pervenerat, quam amiſſa Polocia Sigiſmundus Auguſtus Rex in loco dicto

Kopiec ad flumen Dunam & confluentem Diſnam extemporaneo opere vallo tamen bene munitam extruxerat, ubi omnes copias denuo recenſuit, & in caſtris poſuit. Quo tempore ad Regem venit *Gottardus* Curlandiæ & Semigalliæ Dux, & Ducatus Inveſtituram præſtito fidelitatis Homagio genu flexo ſuſcepit. Illuc primus auſpitii boni nuntius allatus ad Regem eſt, Craſnam, Grodecam, & Sitnam, & alias arces Moſchicæ poteſtatis captas, & Palatinos aliquot unà cum multis earum præfectis captivos in manibus noſtrorum eſſe. Igitur in fine menſis Iulii Dunam tranſivit, & per Sylvam quam Moſchus loco ſepti occupata Polocia denſiſſimam creſcere fecerat præmiſſis peditibus Hungaris cum ſecuribus per eam exercitui ſuo & ſibi viam amplam aperuit, & patefecit, & tandem ad conſpectum Pollociæ venit: ad cujus portas jam Hungari cum Lithvanis ad ripam Dunæ factis ſibi munitionibus conſederant. Ipſe autem Rex ad levam partem cum Polonorum copiis Arcem per

Gothardus primus Curlandiæ Dux.

Polocia obſeſſa.

per Sylvæ extremam partem circumvectus, à Septemtrione Caſtra locanda præcepit & ſtatim Polociam oppugnare cœpit xx die menſis Auguſti. In tribus locis ſemper Sacra Polonica fiebant, apud Regem, apud Mielecium, & Solikovium, cum Rege Solikovius erat, cum Mielecio Martinus Laterna Societatis Ieſu verbi Dei præcones omnibus Mielecius providebat. Hungari cum ſuo Bekieſſo propius cuniculis actis Arci in alto imminenti ſucceſſerunt, plurimæ pluviæ oppugnationem valde difficilem efficiebant. Et cum aliquoties Civitas ſub Arce poſita ex injectis ignibus flammas concepiſſet vi imbrium multoties compreſſæ & extinctæ fuerunt, & noſtrorum labores & ſudores fruſtraverunt. Diebus ac noctibus tormenta ex arce explodebantur, caſtra non attingebant. Strenuè ad omnes partes Arcis Moſchi nocte diequè advigilabant, ſubſidium à Seremeto Magni Ducis exercitus Præfecto, qui cum quinque millibus armatis ac ferè univerſo flore Aulæ Moſchicæ in arce

Sokolo omnem occaſionem opis Polociæ ferendæ intentus erat, expectantes nullam animi fractioris ſignificationem dabant. Imo cum igne à noſtris Civitatem ſæpius tentari, ac in ea minus fiduciæ collocatum haberent, ipſi uno momento eam pluribus locis ſubjectis flammis exuſſerunt, & in arcem ampliſſimam, omnem populi multitudinem receperunt, ſed neque eo modo ſe diu ſuſtinere potuerunt, multoties in Germanos pedites, qui ſuas munitiones ab oriente habebant excurſione facta in eis ſtragem edebant, & ut vires noſtrorum diſtraherent eodem momento in Hungaros & Lithvanos frequentes globos ejaculabantur. Cum ecce XXVIII Auguſti nonnihil reſtituta Serenitate aëris jam circa mœnia noſtris cum facibus verſantibus, Moſchis contra repellentibus flammas turres quædam conceperunt, & Moſchi deſperatâ ſalute de deditione agere cœperunt. Exercitu Sokolenſi ob diligentem & Mielecii & Regis obſervationem opem nullam eis ferente. Graſſante igi-

Et tandem expugnata.

igitur flammâ, & hoſte fugam ſi quaqua verſum fieri poſſet adornante in dies ex Arce decurrunt, & jam arcem inferiorem ſe ſubdere ſignificant, item alii, & ſuperiorem eos ſequi. Ita Rex cum Mielecio, proviſis rebus omnibus arcem capit, multitudini parcitur. Palatini, & Duces cum Vxoribus & liberis Vilnam miſſi, multitudini, quo vellet ire permiſſum. Multi in ditiones Stephani Regis ſponte abierunt, multi in Moſchoviam ſe contulerunt. Quos cum ſine maleficio abire Rex permiſiſſet, aliqui Lithvani in eos irruerunt, eoſque deſpoliaverunt. Quod Rex ita indignanter tulit, ut graviſſimè cum Lithvanorum Proceribus expoſtulaverit, ac in authores ſpolii ſeverè animadverti voluerit. Arce in poteſtatem Regis deductâ, Deo gratiæ actæ ſunt, & inter ea Hungari Arcem deſpoliarunt, & fruſtra prohibentibus Niſcicio Pækoslavio, Niemſta, Kraſicio, & aliis quibus Arcis cuſtodia fuit mandata prædam ex ea non vulgarem egerunt: Et licet hoc negaretur, & apud Hun-

Sokolum Arx di hinc occupata.

Hungaros in Polonos rejiceretur, publicè poſtea eæ res vendebantur, quæ *Chocivici* appellabantur. Quaſi Coſſæveciæ, quas jam Rex Hungaris condonaverat. Polonos autem pedites, dato pecuniario donario placavit. Reſtabat *Arx Sokolum* in qua ut dixi robur & flos fuit, Moſchorum Ducis, & cum Seremeto plures Duces ac viri belli periti fuerunt, ad eam oppugnandam Rex Mielecium ire jubet. Qui acceptis tantum Polonis & Germanis profectus, nullâ aut minimâ ferè ſuorum jacturâ idque Germanorum tantum qui ad Polociam ignaviæ notam ſuſceptam, abolitam cupientes, ſub Sokolo ſtrenue pugnando ac in Moſchos jam ſe ferè dedentes ſæviendo ſeſe temerè in pericula ferri & ignis dejiciebant, Arcem evertit, Seremetum & Palatinos omnes ac quoſvis præclariores cœpit, multitudini pepercit, & in poteſtatem Regis omnia redegit. Equites non movens. Palatino tantum Braſlaviæ ad poſteriorem Arcis portam qui fugientes caperet cum ſua militum ma-

manu collocato, & captivis nobilioribus die altero epulo dato peditibus ſingulis donatis, captivorum honeſtate proviſa ad Regem die quarto poſt venit, & fortunam hanc gratiæ Divinæ & felicitati Regiæ adſcribens, ſibi nihil niſi ſtudium, & conatum ſuum ſervandæ Arcis, quod tamen Deum noluiſſe appareret, reliquit. Hungari gloriæ Mielecii, & præclaro illius facto, quod arrogantius in ſua abſentia nullum fore incitaverant, non obſcurè invidebant. Et Rex quidem ipſe gratias egit, ſed quod ſui Hungari abſuiſſent, non ſatis alacri animo. Quin & ipſe Zamoiſcius licet Sorores germanas Radivilas ambo ſibi matrimonio junxerant, ob nullam gratulationem adhibitam vel ob ſtudium ſuum in Regem nimium, vel aliqua alia de cauſa animi à Mielecio alieniores eſſe à pleriſque notabatur. Captivi in Lithvaniam miſſi. Arx Polocia octavo die poſtquam erat capta Doroſtaiſcio Palatino Plocenſi à Rege fuit commiſſa, & data. Et ut gratitudinem Deo pro collata victo-

Mielecii virtus comitem habet invidiam.

victoria referret, Templum, locum, areas & fundos, tam in Arce quam in Civitate Polocenſi Societatis Ieſu Patribus ad Pubem Lithvanam & Ruthenam Albæ Ruſſiæ, pietate inſtruendam, & literis excolendam attribuit. Cum Bekieſſius in Mielecium in dies plus animorum ſumeret; non latebant illa Mielecium cui ut magis ægre fieret, Lithvani Proceres in Senatu ipſo pro Bekieſſio Regem rogarunt, ejus geſta, fidem virtutem ut pro indigena Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithvaniæ haberetur commendantes. Cui rei non obſcurè & Zamoiſcius Cancellarius faviſſe viſus eſt, quippe quod id & Regem ipſum cupere intelligeret. Quod non difficulter à Rege impetratum eſt. Itaquè re perfecta Bekieſſius inter Conſiliarios aſſidere ſolitus, rixari coram Rege aliquando cum Mielecio cœpit, quem Mielecius rei indignitate commotus, non ſine aculeis neque tamen ſine lachrymis à ſe excuſſit & amovit. Rege neſcio quid ſemper in Mielecio deſiderante, & cuivis po-

Collegium Societatis Ieſu Polociæ inſtitutum.

Biekieſſius Indigena Regni.

potius alteri, quàm ipſi favente. Rex igitur Lithvanis domum dimiſſis tandem Vilnam ſine omni triumpho rediit, triumphum ſuum Divinas laudes, & Scholæ Vilnenſis ſalutationes pueriles arbitratus. Hunc primum ferens fructum præclari Privilegii ſui, & Academiæ fundatæ, priuſquam ſe ad bellum Polocenſe contuliſſet. Adduxerat exemplo Staniſlai Hoſii Cardinalis Varmienſis Valerianus Vilnæ Epiſcopus Vilnam Profeſſores Societatis Ieſu ad ſcholas aperiendas, eiſque areas & domos & fundos quoſdam attribuerat, iis ad Eccleſiam Parochialem Sancti Ioannis Baptiſtæ datis. Decano & Sacerdotibus Secularibus Sacramentorum adminiſtrandorum cauſa. Eæ Scholæ hactenus Regiam confirmationem aut titulum Academiæ non habebant. Itaquè ſollicitante Regem per Solikovium Epiſcopo, ipſe enim aliquot annis è podagra & Chiragra & Senio, morbo ſenum decumbebat, & Ioanne Chodkievicio Caſtellano Vilnenſi, Capitaneoque Samogitiæ, viro poſt ſuam ab

Academiæ Vilnenſis fundatio.

ab Hæreſi Lutherana converſionem Vehementi Catholico, Collegioque Patrum apprimè favente Rex Privilegia Academiæ Solikovio commendat, conſcribenda & paranda. Quæ dum eſſent parata cum Rex aſtante & commendante Chodkievicio ſubſcripſiſſet eundem Solikovium ad tentandum animum Nicolai Badivili Palatini Vilnenſis, num is Sigillum Magni Ducatus ejuſmodi Privilegiis, quæ in ipſorum Lithvanorum uſum, & laudem deſeruitura eſſent, apponere vellet, miſit. Quod cùm is cum ſuis aliis Collegis Lithvanis Conſiliariis communicare ſe velle reſpondiſſet, re ad eos delata non minimum impedimenti habere cœperat. Multi enim ex iis dicebant, ſe erectionem & fundationem Collegii & Academiæ Ieſuitarum contra libertates & privilegia ſua facere, multi oppreſſionem religionis reformatæ appellare. Quare Regem adeunt, & rogant, ut nè in ſuis libertatibus aliquod detrimentum paterentur; Irriſi ſunt, & valdè vexati cum ſuis poſtulationibus

à

à Chotkievicio Caſtellano Vilnenſi, & Rex inſtituti ſui boni, & pii rationem illis abunde probabat. Et cum receſſiſſent tacentes ſed non aſſentientes, miſit denuo Rex Iaſienium Secretarium Lithvanum Catholicum, qui Palatino Vilnenſi diceret, mirari ſe eam libertatem, quæ nunquam diſcere & doceri velit, mirari; unde habeant ea Privilegia per quæ liceat eis ſemper in barbarie & ignorantia Dei, pietatis, & bonorum morum verſari, & nunquam nec Dei religionem, nec literas bonas amplecti, & cum Iaſienius non ſignatis adhuc Privilegiis rediiſſet, miſit Rex, qui vocaret Euſtachium Volovicium Caſtellanum Trocenſem ViceCancellarium Lithvanum. Qui cùm veniſſet, & linguæ Latinæ ignarus eſſet, dixit illi Rex per Iaſienium ut Privilegia à ſe Academiæ Vilnenſi data, ſigillaret, ipſo hærente, ac ambigente, & quaſi ad alios provocante, *Rex*, inquit, *aut obſignet ſi vult, aut ſi non vult det Sigillum, ſe ipſum obſignaturum eſſe, ſed Sigillum jam eum amplius non recepturum eſſe*, Vice-

Cancellarius perterritus & pudefactus, fecit, quod Rex voluit, & Privilegia Vilnenſi Academiæ ritè obſignavit. Hanc igitur primam gratiam è bello revertenti & victori Regi retulit Academia, quod eum elegantibus puerorum verſibus, encomiis ac concentibus in Eccleſia Sancti Ioannis exceperit. Inde in Poloniam ad Comitia Regni, quæ proſequendi belli cauſa indixerat Varſaviam iter ſuſcepit. Grodnæ ad eum Nuncii Civitatis Rigenſis venerunt, qui & ante bellum Plocenſe Vilnam venerant; ſed cum rebus infectis & imperfectis dimiſſi erant. Quibus cum juſſu Regio & Senatus Solikovius & Venceſlaus Agrippa Lithvanus Secretarii Regis de modo & conditionibus ſubjectionis tractarent intra biduum rem fere omnem cum eis tranſegerunt, & tandem ad Zamoiſcium Cancellarium quo iis Privilegia conſcriberentur cum Solikovio Cniſinum à Rege remiſſi fuerunt. Drohicini reliqua finita ſunt. Tandem in oppido Podlachiæ Sokolovio pro Civitate ſua jusjurandum

Rex Varſaviam ad Comitia proficiſcitur.

in

in ea, quæ à Rege collata illis fuerunt Privilegia, ac in eorum conditiones præſtiterunt. Linum Albertus Laſcius Palatinus Siradienſis ex oris externis ad Regem venit, qui ex quo Cæſar Rex Poloniæ fuit renunciatus, tantiſper adhuc Poloniam non viderat. Poſt Staniſlaum Sandivogium Czarnkovium Referendarium Regium in Polonia ob diuturnam abſentiam, ut alia aliis, ita Referendaria Nicolao Firleio Caſtellano Biecenſi ceſſit, Altera verò Staniſlao Olſovio mortuo, Ioanni Tarnovio à Rege data eſt. Comitia inde Varſaviæ habita anno CIↃ IↃ LXXIX, in quibus nova Contributio unius floreni ex ſingulis laneis impetrata eſt. Et Rigam ad Homagium à Civitate recipiendi cauſa miſſi Solikovius cum Agrippa Lithvano; qui Rigæ magna alacritate recepti, rebuſque, quæ tunc ab ipſis confici, & peragi poterant, cum Magiſtratu & Populo compoſitis, die certo ſub dio in ſublimi throno pro Rege ſedentes jusjurandum Ordinum Vrbis, præeunte Agrippa, Regno, Regi, &

Riga Civitas incorporatur.

Comitia Varſavienſia 1579.

& Magno Ducatui Lithvaniæ præſtitum ſuſceperunt. Fuerunt adhuc Rigæ quatuor Moniales Virgines Catholicæ, quæ jam quadraginta annis non ſumpſerant Sacram Euchariſtiam. Cum illis Solikovius locutus, eas in fide confirmavit, & Eccleſiam illis liberam ut ante promiſit. Tandem apud Ducem *Curlandiæ Gottardum* recepti multas ejus querelas de jure proprio hac tam longa Privilegiorum collatione Rigenſibus facta plurimum labefactato, audierunt. Sed Nuncii Regii non nimium diſceptantes, rem totam ad Regem relaturos ſe receperunt. Rex confectis è ſententia Comitiis, neque etiam belli ipſius tractatio aliis negotiis multum loci relinquebat, in Lithvaniam redibat. Ecce autem ab Imperatore Rudolpho Kochciczki, ad Regem tum ad Senatum cum literis & mandatis venit, Cæſarem ab Ordinibus Bohemiæ, Moraviæ, & Sileſiæ monitum eſſe, ut quæ ſibi amicitia aut vicinitas à Rege ſperanda eſſet, cognoſceret. Cui cum daretur literis reſponſum, mentio facta

Gothardus Curlandiæ Dux conqueritur de Rigenſium Privilegiis.

Literæ Imperatoris Rudolphi ad Regem & Senatum.

facta eſt captivorum nunciorum Regni, & cæterarum moleſtiarum, verùm tamen amicitia promiſſa, & fœderum antiquorum integritas, modò ut Imperator quoque uti Chriſtianum Principem decet, idem faciat; Lepel poſſeſſio Capituli Vilnenſis, quia opportuna fuit ad Polociam; Capitulo verò propter longinquitatem incommoda: eam Rex recepit, & Capitulo Poſwoliam conceſſit, quam æquivalere Lepelio Commiſſarii Regii recognoverunt. A quo jam tempore Capitulum Vilnenſe Poſwoliam obtinet: Rege ad Wielikolukosz proficiſcente adfertur à Pontifice Gregorio XIII *Pileus & Enſis conſecrati* per Paulum Vchanium, qui in Eccleſia Cathedrali Vilnenſi ab Epiſcopo Samogitiæ Gedrocis, Legato Apoſtolico Ioanne Andrea Caligario aſtante, ſolenniter Regi traditus eſt. Ad hoc bellum cum Moſcho ſecundum Rex ipſe ſibi partem exercitus unam ducendam deſumpſit; alteram Zamoiſcio Cancellario commiſit, quam ipſe ex ſuis familiaribus conſcripſerat, & pullo

Commutatio bonorum Capituli Vilnenſis cum Regalibus.

Pileus & enſis conſecratus S.S. Pontifex Regi mittit.

Zamoiſcius Campiductor.

colore, ob mortem Vxoris ſuæ Chriſtinæ Radivilæ veſtiverat, quas vocabat *atratas copias*. Mielecius etiam non amplius attigit bellum; Imo nec multum ſupervixit. Gaſpar Bekeſius ejus æmulus, qui in monte quodam ſupra Vilnam Vrbem more exotico ſub Turre rotunda ſepultus jacet. Moſchus Vilnam ad Regem Nuncium miſit Naſeskinum cum mandatis, ut Rex literis Salvi Conductus datis, ejus cum plenis mandatis Oratores Vilnæ expectaret. Datæ literæ Paſſus, ſed Rex tamen progrediebatur. Hoc tempore Societas S. Annæ Lomzæ primum, deinde Vilnæ inchoata eſt, poſtea per omnem Poloniam, Lithvaniam, Ruſſiam, diſſeminata. Quæ etiam Varſaviæ planè ſub id tempus cum Hæretici Nuncii Terrarum S. Thomæ Societatem munuſcula aurea, notatam, quam Fratres è collo penſilem portabant, publicè in Senatu, apud Regem accuſabant, in ipſis Comitiis inſtituta eſt. Recuperata Polocia, viſum eſt Regi, & iis quibus loca illa nota fuerunt ad oppugnandam Arcem

Atratæ copiæ.

Bekeſius moritur.

Societas S. Annæ.

Wie-

Wielikolukum exercitum ducere, quæ ad ulteriorem Moſchoviam peropportuna videretur. Eam arcem cum aliquantiſper Auguſto Menſe oppugnaret, ac in ea re, pro more ſuo fortiter Moſchi reſiſterent, eam cuniculis primò labefactatam, deinde ſuperjectis ignibus æſtuantem, ſed ne hoc quidem modo Moſchis ſe dedentibus, poſtremò vi, ac cæſis plurimis funditus evertit, ac delevit. Nevella, & Oſtrovia expugnata & in poteſtatem Regis, operâ Ioannis Zamoiſcii Cancellarii redacta eſt. Ad Turopeciam præliis aliquot & quidem feliciter dimicatum eſt, nec unquam præterea campeſtribus præliis Moſchis ſuccedebat quicquam. Ad Zawolociam, quod ad eam non niſi per aquam acceſſus pateret, varia fortuna certatum eſt, ſub qua Petrus Klocevius Caſtellanus Zawichoſtenſis periit: Itemque Chriſtophorus Rozdrazevius Capitaneus Lancicienſis, Vir militaris in Francia, & Germania educatus. Poſtremò tamen Zawolocia capta in Regis poteſtatem venit.

Wielikolukum expugnatum.

Nevella item & Oſtrovia.

Zawolocia capta.

Variis literis & Internunciis, animum Stephani Moſchus diſtrahere, & à bello avertere nitebatur. Sed cum ſe nihil proficere animadverteret, ad Summum Pontificem legationem mittit, rogans, ut is tanquam Pater, & Paſtor omnium Supremus Stephanum ab effuſione ſanguinis Chriſtiani authoritate ſuâ coërceret, & pacis arbiter eſſet. Quare Pontifex Antonio Poſſevino id dat negotii, ut ad Moſchum iret, voluntatem ejus, & omnia exploraret, & ſi tractabilis eſſet, à negotio divino, & ſalute animæ ſuæ propriæ, & unitate Sanctæ Religionis amplectendæ ſermones ſuos cum eo ordiretur, & tandem bonâ ſpe pacis conſolaretur. Sed hæc res non niſi uno anno circumacto fiebant, permittente omnia, & ipſis Moſchitis ad Papam Nunciis liberum tranſitum concedente Stephano. Poſſevinus cum apud Moſchum eſſet Nicolaus Radivilus Caſtellanus Trocenſis Palatini Vilnenſis filius, cum magna Lithvanorum manu in profundiorem Moſchoviam ingreſſus, ferro & igne ejus ditio-

Moſchus S.S. Pontificem ſollicitat, ut pacis velit eſſe arbiter.

Nicolai Radivili progreſſus in interiorem Moſchoviam.

tiones vaſtabat, & eo uſque quidem, ut etiam veſpertino tempore Moſchorum ipſe Princeps è feneſtris flammis collucentes nubes conſpiceret, & cum lachrymis diceret. Iam ſe in Regis Stephani manum datum, & concluſum divinitus eſſe. Et niſi à Poſſevino animo bono juſſus fuiſſet, jam cum filio Iwano, quem unicè diligebat, in Album Lacum obvia ſupellectile collecta fugere volebat. Victoriarum & bellorum Stephani auxit gloriam hæc Moſchi ad Summum Pontificem Legatio, apud omnes nationes exteras. Quanto enim jam clarior erat ante & creverat ejus nomen, & potentia, ignaviâ noſtrâ, tantò Stephanus, qui ejus vires fregerat, ipſumque contuderat, erat omnibus admirabilior, tanto major omnium in eum favor, ita ut Rex Hiſpaniarum ſummo eum in honore haberet, & omnibus Chriſtianis Regibus anteferret. Dum Rex ad Wielikolukosz eſſet, moritur in Polonia Iacobus Vchanius Archiepiſcopus Regni Primas, qui jam etiam ſibi excluſo Czarnkovio, Staniſ-

Inde Panicus Moſcho terror oritur.

Stephano Regi major gloria.

Iacobi Vchanii Archiepiſcopi Gneſnenſis mors.

Staniſlaus Karnkovius ei in Archiepiſcopatu ſuccedit.

niſlaum Karnkovium Epiſcopum Vladiſlaviæ Coadjutorem Archiepiſcopatus aſciverat. Quæ tamen Coadjutoria Regi, & Capitulo rata, nondum à Summo Pontifice approbata fuerat. Quare certa morte Vchanii nunciata, renunciatur Karnkovius Archiepiſcopus, & onus Reipublicæ, quod hactenus pro Archiepiſcopo ſuſtinuit, pro ſeipſo gerere cœpit. Wielikolucis captis, Rex trium hebdomadarum ſpacio ea reficit, & ita quidem, ut ipſe à manè ad veſperam uſque ferè operi ſemper præfuerit, quorum munitionibus, ut tum temporis ferebat perfectis in illis, & in aliis arcibus, præſertim Nevella, Oſtrovia, & Zawolocia, præſidio relicto Vilnam, ac deinde Varſaviam, ad Comitia tertio indicta redit. Illic Contributione floreni ex laneo impetrata, decreto ad Pleſcoviam armis petendam bello, illuc proficiſcitur, & Ioannem Zamoiſcium Cancellarium, Exercituum Generalem Præfectum creat. Interea Frater Regis Chriſtophorus Bathoreus Palatinus Tranſſyl-

Zamoiſcius generalis Exercituam præfectus.

ſylvaniæ moritur, relicto Filio Sigiſmundo impubere. Rex Vilnæ fratri juſta perſolvit, & Nepoti Tutores inſtituit. Vivente autem Fratre Claudiopoli Collegium Societatis Ieſu inſtituerat: & Albæ Iuliæ Patribus iiſdem reſidentiam conceſſerat. Dum Rex ad Pleſcoviam eſſet, oppugnatio non ſatis proſperè ſuccedebat, nam & pulveres defecerunt, & falſa narratione exploratorum, miles per ſcalas non in eum quem oportuit locum ſcandendo, non ſine aliqua ſtrage repulſus eſt, & cum id ſecundo etiam tentaretur, ſimili infortunio laboratum fuit. Suiski Pleskoviæ præerat, qui cum Zamoiſcium ad ſingulare certamen provocaſſet, ac Zamoiſcius ſuſcepta conditione ad muros expectans Suiſcium obequitaret, inſidiis in eum ſtructis, quam aperto Marte maluit cum eo rem gerere Suiſcius. Itaque Zamoiſcius, & inſidias ejus evitavit, & redarguto Suiſcio, ad ſuos, cum laude incolumis reverſus eſt. Oſtromentius Artelariæ Magiſter Pruthenus Nobilis, uti qui-

Pleſcoviæ obſeſſio.

In qua Zamoiſcius à Suiſcio ad duellum provocatus.

Dolis provocantis vix non interceptus.

Dolum ergo ſtratagemate compenſavit.

quidem ferunt. Zamoiſcio arculam quandam artificioſa quædam tela cum igne intus condito continentem, in Arcem homine quodam captivo, qui eum ad hoſtem tranſiturum diceret immiſit, quæ in medio Arcis aperta cum eſſet, circumſtantes aliquot interfecit, Suiſcius incolumis evaſit. Quod factum etiam Suiſcius malignitati noſtrorum adſcribebat. Dum Pleſcovia oppugnatur, & in omnibus locis Moſchi vires debiliores indies fiunt, Rex Sueciæ Ioannes Tertius, Regis Socer, ad occupandam Narvam animum adjicit, & cùm debilius intus eſſet præſidium, quo cum ſuam Ruthenicam Narvam Moſchi etiam eodem tempore tueri vellent, diſtractis eorum viribus; Pontus de Guardia Gallus Regis Sueciæ militum Præfectus, tormentis admotis, & oppugnatione cœpta, ad deditionem Moſchos compulit, Narvamque portum præſtantem Regi Poloniæ intervertit. Quod etſi Regi Stephano moleſtum acciderat, tamen id alteri tempori reſervandum putabat. Sub

Narvam interea Sueci occupant.

id

id tempus, & aliquot Arces in Livonia in poteſtatem Regis venerunt. Moſchorum Dux, cum Regi Martis aleam favere, ſibi verò adverſari animadverteret, ferè præ furore in amentiam verſus, filium ſuum Iwanum, ſeu Ioannem natu majorem, cum ab eo de inconſulta belli cum Rege Stephano ratione reprehenderetur, adacto in caput & viſcera ejus ſcipione interfecit. Quem quia ob animi ferocis indicia, pluſquam Fedorum ſeu Theodorum minorem natu filium naturâ mitiorem diligebat, facti pœnitentia ductus, vix à ſe ipſe manus abſtinuit, & tum inediâ, tùm aliis modis, ac piis, ut illi videbatur operibus, miſſis quoque in Græciam orandi cauſa muneribus, culpam parricidii perpetrati expiabat. Interim etiam & largius ſeſe ingurgitando, & nova ſpectacula exhibendo, & uxore denuo ductâ domeſticum dolorem lenire cupiebat, & cum Rege Stephano tàm forti & fortunato bellatore amicitiam penitiorem expectabat, cui etiam Rex paulò pòſt pace confecta unà cum pretioſo

Moſchus fit parricida.

S

tioſo pilento, clavam, & munera quædam militaria per Oratores ad illius audiendum in conditiones pacis jusjurandum delegatos miſit. Iam verò hyems profunda ingruerat, & Zamoiſcius nihil de premenda obſidione Pleſcovia remittebat; proviſis etiam undique his rebus, quæ ad eam in aliquot menſes continuandam pertinebant. Moſcho igitur jam & bellorum ac detrimentorum pertæſo & Antonio Poſſevino, nomine Pontificis Maximi pacem apud Regem aſſiduè, ſcribendo & orando, urgente, & in aliquam miſerationem gentis afflictæ jam etiam Rege ipſo inclinato, ſeriò per omnes Commiſſarios, tàm Regios quàm Moſchicos, de pace vel perpetua vel temporanea agi, & tractari cœptum eſt. Mortui ſub id tempus, Ioannes Sieniavius Archiepiſcopus Leopolienſis, & Petrus Zborovius Palatinus Cracovienſis. Inchoatâ igitur pacis tractatione Rex Conſiliariis monentibus, Vilnam rediit, & ibi non multum moratus Rigam proficiſcitur, primis Quadrageſimæ diebus.

Pacis tractatus cum Moſchis.

Mors Sieniavii Archiepiſcopi Leopolienſis & Petri Zborovii Palatini Cracovienſis.

Quo

Quo ad eum perferuntur literæ de pace & tranſactione facta, quæ pax ut in decennium conſtituta eſſet, Stephano Regi tota Livonia cederet Moſchus, Moſcho verò omnia hoc bello triennali erepta, è veſtigio reſtituerentur. Advigilante igitur, & ſummam hyemem ſuſtinente Zamoiſcio cum exercitu, nè quo dolo Moſchi uterentur, uno & eodem tempore, utriſque ſua reddebantur, data facultate, ſua cuique cujus eſſent auferendi. Ipſe ſe inprimis Derpatum contulit & Templum præcipuum Religioni Catholicæ aſſignavit, in eoque Thomam Lamcovicium, Virum eruditum, Præpoſitum reliquit. Alterum Templum Confeſſioni Auguſtanæ incolarum ad Vrbem convocandorum cauſa relinquebatur. Loknicius Secretarius Regius loco Oeconomi; Sigiſmundus verò Rozen Arcem & Vrbem præſidio tenuit, quo mortuo, Reczayſcio Caſtellani Varſavienſi lc o Capitanei Derpatum committitur. Recuperatâ igitur, & receptâ Livoniâ, Zamoiſcius Rigam ad Regem venit, & rela-

Pacis conditiones cum Moſcho.

Derpati Catholiciſmus reſtitutus.

Rex Rigæ moratur.

relatione univerſæ rei geſtæ facta, intra paucos dies Kniſſium eſt profectus. Affuerunt tunc Regi Conſiliarii Lithvani complures, è Polonia pauci, ubi à Rege cives aream olim Archiepiſcopi Rigenſis intra mœnia Vrbis ſitam impetrant. Mœnia Vrbis, mœnibus Arcis adæquare pollicentur, portam ex Arce contiguam ſemper patentem offerunt intra Vrbem loco Eccleſiæ Cathedralis, & Parochianæ, ac reliquorum templorum, Eccleſias duas Sancti Iacobi & Sanctæ Mariæ Magdalenæ cum Monaſterio Monialium, quæ adhuc tres ſuperfuerant, unà cum contiguis ædibus antiquis Sacerdotum concedunt. Cenſus quoſdam ratione ædium Canonicalium ipſis relictarum, Patribus Societatis Ieſu, quos illic Rex relinquebat inſtitutos, Soluturos ſe etiam agri cellarii ratione ſuſceperunt. Controverſias quaſdam ibidem Rex judicio diremit, pacem edixit, Catholicam Religionem ad templa ſibi conceſſa Dominica die Palmarum introduxit, quod ipſum fuit jam Anno

CIↃ IↃ

CIↃ IↃ LXXXII, Commiſſiones quatuor ad recognoſcendum totam Livoniam iſtinc expediit. Et quoniam Epiſcopatum aliquem cum authoritate Summi Pontificis in Livonia, in qua ante tempore florente quatuor fuerunt, præter Archiepiſcopatum Rigenſem, Derpatenſis, Revalienſis, Oſilienſis, & Curlandiæ, poſt collectas reliquias Livoniæ, in tot partes diſcerptæ, fundare, & inſtituere voluit. Nicolao Firleio Caſtellano Biecenſe, qui tractum Rigenſem cum Ducis Curlandiæ Conſiliariis recognoſcebat, quibus etiam Rex Solikovium adjunxerat, bona & poſſeſſiones aliquas diſpiciendi & in uſum Epiſcopatus aſſignandi poteſtatem dedit. Egerat autem jam antea cum Solikovio Rex per Firleium, & Scargam, & tandem per ſe, ſi fortè non reſpueret conditionem Epiſcopatus novi in Livonia erigendi, quem ei non ineptum propter linguæ Germanicæ peritiam, & hominum favorem judicaret. Quos audiens Solikovius: quod Deo videretur & placeret, id ſe ſecuturum,

Commiſſiones Livonicæ 1582.

rum, reſpondit. Igitur cum Caſtellano Biecenſi non deteriorem partem fundorum ad fundationem Epiſcopatus deſignabat, neque mora Wolmariam, Burthnicum, Fricatum Arces notant, & deſcribunt & viginti quatuor domos Vendæ ad uſum Canonicorum & Cleri cum Templo Parochiali, in uſum Cathedralis Eccleſiæ, & domo Epiſcopi ea quæ tùm fuit in manu Mathiæ Debinski, Militum Præfecti, deſignant. Rumburgam etiam arcem, & reſidentiam Rigæ & Derpati deſignabat Solikovius, Rex interea Vilnam, tandem Grodnam pervenit, relicto Locumtenente ſuo Georgio Radzivilo Duce in Olyca, Epiſcopo Vilnenſe, poſt Cardinale in Arce Rigenſi, totius Livoniæ Gubernatore, & cum eo Solikovio, & Erneſto Vejero Pruteno, viro militari. Solikovio præterea adminiſtrationem Eccleſiarum cum facultate recuperandorum pagorum, qui à Monaſterio ablati ſuperioribus tumultibus fuerunt, nam tantùm unus Pagus, ex ſeptem erat Monialibus reſiduus, commiſit.

Vendenſis Epiſcopatus fundatio.

Georgius Radivilius Livoniæ gubernator.

Deſcriptione Epiſcopatus à Caſtellano, & Solikovio auditâ & intellectâ, Rex Grodnæ omnia comprobavit, exceptâ Rumburgâ, & fundationis Epiſcopatus Privilegium parari juſſit. Quod ut à Summo Pontifice confirmaretur, per Oratorem ſuum Petrum Doninum Volſcium Epiſcopum Plocenſem, moranti Paulo Vchanio ſubmiſſum, curavit. Paulò pòſt Solikovio Volmariam arcem cum oppido & pagis tradit, & reficiendam, emendandam, & incolis implendam jubet. Locumtenens Regius cum adjunctis aſſeſſoribus cauſas omnes civiles, & criminales judicabat. Nobiles & Cives à militum injuriis vindicabat: multas inter populum & Magiſtratum querelas complanabat, privatorum præſertim, pupillorum, & viduarum cauſas, quas ipſe poterat, determinabat, quas non poterat, præſertim cum de poſſeſſionibus repetundis agerent, ad Regem remittebat, & pro ejus benignitate, quam non vulgarem erga pauperes ſemper oſtendebat, gratiam querentibus ſuccurrebat.

Sic-

Sicque & Locumtenens, & Aſſeſſores multum authoritatis & benevolentiæ ſibi apud omnes homines conciliaverant. Toto anno illic ſimul manſerunt Solikovius & Vejerus. Cum in Septembre correctum calendarium ad eos à Legato Apoſtolico Alberto Bologneto Cardinali Vilna mittitur. Quod cum publicaſſent ab omnibus acceptum eſt, per Arces, templa, oppida à Villanis (Rigenſibus exceptis) qui in eo dilationem ad tempus commodum petebant. Qua in re cum illis, nihil eſt aſperius factum. Religio interea Catholica ſumpto à Venda, & Volmaria initio, operâ Solikovii in multas Livoniæ partes, per aliquot Sacerdotes è Pruſſia, à Martino Cromero Epiſcopo Varmienſi, & Stephano Rege ſubmiſſos, longè, latèque diſſeminata eſt. Præter Rigam, ubi Petrus Skarga, & Ioannes, cæterique Patres fuerunt, ac Derpatum, ubi Præpoſitus erat ab ipſo Rege fundatus, Thomas Lamcovicius: ita ut non integro anno in ſeptem diſtrictibus univerſa plebs Livonica Religionem Ca-

Rigenſes Calendarium Gregorianum non ſuſcipiunt.

Catholiciſmus in Livonia propagatus.

Catholicam ardentibus & devotis animis receperit. Tantùm verò plebis erga Solikovium erat benevolentiæ, & fiduciæ, ut ejus perſuaſionibus adducti homines Sacerdotibus Germanis, & Livonicæ linguæ ignaris per interpretes Litavos, ab eo ad hoc inſtitutos, peccata ſua confiteri non vererentur. Moſchus pactâ illâ pace, non diu lætatus eſt, nam eodem ferè anno, poſtquam intemperantius vixiſſet, & curas, mœroremque ſuum diluere mero conſueviſſet, Clero ſuo largas Eleemoſynas, ut pro ſe Deum precarentur partitus, Filiumque Theodorum, quem minus aptum regendo imperio, quod impos rationis eſſe videretur, cernebat & Principatum Procerum fidei, conſtantiæ, & concordiæ obnixius commendans, ex hac vita migravit. Tyrannorum etiam veterum crudelitatem ſupergreſſus noſtro quidem ſeculo immanitas tanta, quanta ejus fuit, nuſquam audita eſt. Indicuntur interea Comitia Regni Varſaviam hyeme proxima anno CIƆ IƆ LXXXIII circa Natalem Salvatoris

Moſchorum Dux moritur.

Comitia Varſavienſia anno 1583.

toris noſtri. Ad quæ cum ex aliis Provinciis, tum ex Livonia à Statibus Nuncii fuerunt ablegati, omnes bene ſperabant, poſt recuperatam bello & tranſactione Livoniam, eam in bono ſtatu collocatam iri, & bellorum præteritorum fructus fore amœniores, ſed multa ſecus evenerunt. Erat inter capita Propoſitionis Regiæ è receſſu ſuperiorum Comitiorum deſumptum caput unum de modo Electionis Regiæ, quod pendebat indeciſum. Illud igitur etſi neceſſarium, & ab omnibus ſcitum fuerat, tamen quod à Rege proponeretur in tantam ſuſpicionem homines adduxit, ut perſuaſi eſſent Regem pro bellis hiſce confectis loco præmii, eò ſua dirigere conſilia, quo vel Andreas Bathoreus Nepos ejus, qui ſub hoc tempus Cardinalis creatus fuit, vel Balthazar frater ejus aliquo modo Rex futurus deſignaretur. Auxit ejus rei ſuſpicionem, quod Rex ante Comitia Staniſlaum Karnkovium Archiepiſcopum Varſaviam ad ſe vocabat, & cum is venire ad Regem detrectaret, Rex ipſe

Caput de modo Electionis Regiæ.

ipſe cum Cancellario Zamoiſcio Lovicium venit, ubi liberaliter dies aliquot habitus eſt. Occupabat Znenam oppidum inſigne Archiepiſcopatus Gneznenſis Staniſlaus Sandivogius Czarnkovius ſibi nomine Coadjutoriæ Archiepiſcopatus ab Vchanio olim Archiepiſcopo datum. Eum ad Comitia illa Archiepiſcopus Karnkovius citaverat, quam Czarnkovius citationem cum Nunciis Terrarum exhibuiſſet, ea illi occaſione arrepta cum Czarnkovio Regem & Senatum adeunt, de iniqua, & à proceſſu Iuris uſitato aliena Citatione expoſtulantes. Et cum res in litem & judicia deducta eſſet, ita Comitia extracta ſunt, ut invidioſo illi de Electione Regis capiti tractando loci & temporis nihil ſupereſſet. E Comitiis igitur rebus omnibus infectis diſceſſum eſt, animis omnium ferè ad intima exacerbatis, & Rege non in minimam apud omnes invidiam adducto. Qui nihilominus, ut aliquem Ordinem in Livonia inſtitueret, ordinationem quandam privatim conſcripſit. Inter-

Turbat Comitia, Rebusque invidiam creat.

ea Ioannem Demetrium Solikovium in Livonia abſentem poſt mortem Ioannis Srenienii Archiepiſcopi Leopolienſis, Archiepiſcopum nominat: & Volmariam ac cæteram Eccleſiarum adminiſtrationem in Livonia Alexandro Milenſcio Abbati Trzewieſſenſi, tanquam Epiſcopo Vendenſi futuro jam à ſe nominato tradendam jubet. Livones è Comitiis reverſi triſtia omnia renunciant, & Solikovio aliò tranſlato minus contenti; jam autem & Erneſtus Vejerus in Pruſſiam receſſerat, præſentem ſuum ſtatum uti poterant prudentiores tuebantur, & Radivilio Locumtenenti obſecundabant, cum quibus is biennio pòſt manſit. Sed Rigenſis Civitas à quodam Giſio homine peregrino ad ſeditionem concitata in rebellionem recidit, cujus cauſa Locumtenens ex Arce Rigenſi Vendam ſe contulit. Patres Societatis præ tumultibus & violentia Civium, diu reluctante Magiſtratu, in Arcem commigrarunt. Aliquot viri præcipui Regii, Regique fideles, publicè à furioſa multitudine

Seditio Rigenſis, authore Giſio quodam.

ne capite plexi, inter quos fuerunt Nobiliores Gotardus Velingus Doctor, & Ioannes Taſtius, multi viri inſignes fuga ſibi conſuluerunt, & tota Gubernationis forma immutata eſt. Comitiis tàm infeliciter actis, Cracoviam ſe contulit Rex cum Regina, ibique Zamoïſcio Cancellario, Gryzeldem Bathoream Chriſtophori Palatini Tranſylvaniæ filiam nuptui tradit; & ſolennes nuptiæ aguntur, ad quas omnes Regni Senatores invitantur. His nuptiis multi Conſiliarii adfuerunt, & Epiſcopi tres, Petrus Myszkovius Cracovienſis, Albertus Baranovius Præmyſlienſis, poſt mortuum Ioannem Borukovium deſignatus, & Martinus Bialobrzeſcius Camenecenſis, Abbas Mogilæ, qui novam nuptam è Tranſylvania adduxerat & cum Cancellario copulaverat, ſpectacula multa & ſumptuoſa in illis nuptiis edita fuerunt. Zborovii, Ioannes, Andreas, & Chriſtophorus cùm adeſſent, & Chriſtophorus ex Germania reverſus per Cancellarium à Rege quatuor millium ſtipen-

Zamoïſcio Bathorea nuptui datur.

Origo odii Zboroviani contra Zamoiſcium.

dium, quod olim Spervaynus Prutenus in Aula Cæſaris à Rege habebat, peteret, ac illi ſaltem media pars deferretur, in gravia utrinque odia, & tandem in fatalia Reipublicæ pericula ea res ſucceſſu temporis erupit. Etenim Samuel Frater Zborovium, quem ob necem Andreæ Wapovii Caſtellani Præmyſlienſis Henricus Rex Sententia ſua exulem pronunciaverat, & hactenus Regis Stephani Salvi Conductus literas, quod in Tranſylvania ei ſtuduerit, & ipſius Cancellarii favore fovebatur, Rege in Lithvaniam profecto Zamoiſcii Cancellarii, & tùm Capitanei Cracovienſis juſſu, propè Proſoviam captus, & Cracoviam perductus, demum capite plexus eſt. Paulò verò ante à Samuele cum literis Chriſtophori ad Samuelem ejuſdem puer ſervus ſive ſua ſponte, ulturus ferociam Domini, ſive à quopiam perſuaſus ad Regem effugerat, Literæ conſpirationis vim habere videbantur. Quæ mors illius non ſolùm ipſius Fratribus, & familiæ luctuoſa, verùm etiam Regno pernicioſa fuit.

Samuel Zborovius captus & decollatus.

Etſi

Etſi enim Zamoiſcius ſe per officii ſui Capitanealis fidem & integritatem, aliud cum Exule, quem multoties per Fratres ejus, ne intra fines ſui Capitaneatus rogaretur præmonuerit, facere non potuiſſe, multis etiam cum obteſtationibus præ ſe tulerit, tamen ea omnia, quæ hoc Samuelis ſupplicium ſecuta fuerint mala abundè oſtendunt, minus opportuno Reipublicæ tempore id accidiſſe. Enimverò cum Zborovii jam ante celebres, & parentelis potentes, tàm triſte fratris ſui fatum, atque cum iis Stadnicii omnes, ac Staniſlaus Gorcanus Comes Palatinus Poznaniæ dolentiſſimis animis ferrent, loco ſanandi vulneris, aliud novum Zboroviis illatum eſt. Rex Senatores per literas Lublinum ad proximum menſem Auguſtum convocat, ubi aliis, quæ de Republica proponenda fuerunt in publico propoſitis, auditiſquè Senatorum Conſiliis, in ſecreto Conſilio deinceps, de Zboroviorum adverſum ſe, ſuamque dignitatem & ſalutem conſpirationibus, ad eos refert, ſibi in ma-

Convocatio Lublinenſis

Rex privatim de Zboroviorum conſpiratione queritur.

manibus eorum literas eſſe, à certo etiam, & magni nominis Viro periculum ſibi à Zboroviis imminens, ipſo nimirum Archiepiſcopo Gneznenſi denunciatum eſſe, monens unumquemque, & rogans, ut pro fide quiſque ſua, quæ in ſalutem ſuam ac totius Reipublicæ, imo ſuam ipſorum propriam cujuſque eſſent, quomodo malo huic abſque pernicie Reipublicæ occurrendum, & ſaluti communi, ac ſuæ Regiæ ſecuritati & dignitati conſulendum eſſet, Sententias dicerent. Rem atrocem multis verbis, ut erat facundus, à Rege propoſitam Sententiæ Senatorum exceperunt, quorum illa convocatio erat frequens. Condolêre omnes Regi, & facti immanitatem, ſi quidem tale eſſe certo conſtet, exaggerare; nihilominus quanto res gravior, & majoris momenti eſſet, tanto majore deliberatione & conſilii maturitate, in ea utendum eſſe cenſuerunt. Aberat ab ea convocatione Karnkovius Archiepiſcopus Gneznenſis, ſive adversâ valetudine domi detentus, quam literis ſuis

ſuis apud Regem excuſabat, ſive certo ſuo conſilio nixus, adfuturus tamen credebatur, ſi ſuum nomen in re tali à Rege editum iri ſciviſſet. Adfuerunt Solikovius Archiepiſcopus Leopolienſis, Petrus Myſzkovius Cracovienſis, Victorinus Wierzbicius Luceorienſis, Albertus Baranovius Præmyſlienſis, Adam Pilchovius Chelmenſis, Iacobus Voronecius Kijovienſis Epiſcopi. Comites Tenczynii Firleji, & cæteri non pauci Palatini, & Caſtellani, Cancellarius Zamoiſcius, & Opalinſcius Regni Marſchalcus; factionis Zborovianæ nemo, licet cognati quidam, qui ſe tamen immunes ab eorum factis profitebantur adeſſent, Nemo in Senatu erat, qui in Archiepiſcopi Gneznenſis nomine à Rege propalato, etiam ex iis qui minus Archiepiſcopo favebant, graviter offenderetur, Archiepiſcopi Leopolienſis mitiorem ſententiam omnibus Senatoribus ſecutis, & iis etiam, qui ſecus ſentiebant, ſuam tegentibus, & diſſimulantibus, in aliam ſeſſionem conſilium dilatum eſt.

Arcanum contra Zborovios conſilium.

V Rege

Rege omnes denuo adhortante, ut in rem tanti momenti, quanti vix ulla alia eſſet, paratas jam ac magis expeditas ſententias adferrent, remque uſque ad futurum Senatum ſecreto tenerent. Tertio die poſt (nam ſequenti Feſtum Sancti Bartholomæi Apoſtoli interceſſerat) denuo ad ſecretum conſilium itur. Illic Rex de propalato conſilii ſecreto (fortaſſe ut acriores ſtimulos Senatoribus, Conſilii explicandi, & animos retegendi adderet) obiter quæſtus, denuo Senatores dicere ſententias mandat. Archiepiſcopus Leopolienſis in eodem quo prius ſenſu perſiſtebat, *& ſe pro fide ſua aliter conſulere non poſſe, quàm ut Rex primum ſit memor ſe Regni Poloniæ Regem eſſe, quod non armis acquiſiverit, ſed divinitus libera Polonorum voluntate adeptus ſit. In quo Regno ſemper Reges fuerunt populis amabiles ac fide, & benevolentia eorum tuti, & muniti. Quibus etiam non tàm ut Reges, quàm ut clementes, & indulgentes Patres, non tàm juris ac legum rigore, quàm leni, juſto, & moderato imperio ex æquo & bono imperaverint, & pro ſua ſingulari*

Sententia Solikovii.

gra-

gratia, & paterno affectu, certam ſemper eorum fidem, benevolentiam, ac alacre obſequium experti fuerint. Hinc factum eſſe, ut nunquam in ea gente Rex aut Principes ejus ulla malignitate iniquo aliquo fato occubuerit. Deinde cum aliorum ſuperiorum Regum, tum Sigiſmundi primi, manſuetudinis, clementiæ, & pacientiæ exempla in ſimilibus, vel aliorum erroribus, vel exceſſibus commemoravit. Nec præteriit Sigiſmundum Auguſtum, Iulii etiam Cæſaris, & Caroli Quinti meminit, qui proditorum & hoſtium ſuorum literas à ſuis interceptas, ad ſe verò allatas ne introſpicere quidem ſuſtinuerunt, ſed vel iis à quibus, vel quibus erant miſſæ reddi & tradi curaverint vel ipſis mortuis ignibus corripuerint: Vnde ex falſis amicis multos veros, ex proditoribus ſervos fideles, ex hoſtibus facilè ſibi redderent amicos. Multa Regibus ferenda, multa diſſimulanda eſſe ob ſalutem eorum, qui ſuæ curæ & fidei commiſſi ſunt: factionum & odiorum ſemina extinguenda, non oleum igni, non dolores doloribus addendos, Davidem Regem Sanctum, & Deo dilectum inter multa, quibus angebatur à Deo nihil majore ſtudio, aut enixius contendiſſe, quàm ut à ſanguinibus libera-

 retur,

retur, quorum cauſa ſe ita minus gratum Deo ſentiebat, ut ideò ab ædificio Templi Sacri arceretur, & filio pacifico illud promiſſum eſſe videret. Poſtremò rogavit, ut ſi tanta primarum ſententiarum ſuarum authoritas eſſet, ſi bene fidem ſuam, in minoribus functionibus perſpectam haberet, pondus aliquod habere & ſententiam ſuam fidelem ſineret, non ad cujuſquè ſceleris patrocinium, ſed ad ipſius Regis dignitatem, & laudem, ad ſalutem Reipublicæ ſine dubio ceſſuram, ſi prius eos clementer ejus rei admoneret, aut ſaltem à Senatoribus admoneri pateretur antequam ad aſperiora remedia deveniendum ſibi putaret. His à Leopolienſi dictis, cæteris etiam non multùm diſcrepantibus qui poſtremò dixerant, procedendum eſſe in negotio diligentius. Illic tertiò rogati Sententiam, Leopolienſe perſtante, & clementer ab initio agendum ſuadente rogari cœptum, num accerſendi ac citandi eſſent? Leopolienſis accerſendos, Cracovienſis citandos, cæteri, ut quod cui in mentem veniebat proferebant. Ita Chriſtophorus & Andreas Zborovii ad futura Regni Comitia mandatis

Nihilominus non attenta iſta citantur ad Comitia Zborovii.

datis Criminalibus ad inſtantiam Inſtigatoris officii Regii citati ſunt, & Comitia ad futuram hyemem anno CIↃ IↃ LXXXV indicta, quæ fuerunt Regi Stephano ultima. Zborovii ingeminata domus ſuæ vulnera magis exulceratis animis ferentes, & nihil moderati paſſim præ ſe ferentes, collecta amicorum, familiarium, militumque non mediocri manu ad Comitia Regni ſeſe accingere, funus Fratris Samuelis decollati in mediam Ordinum coronam cum filiis parvulis, & pictura quadam ſerieque rei miſerationem moturæ adducere perhibebantur. Igitur Rex è Lithvania, ſeptus numeroſiore milite, & Cancellario cum non paucis copiis ei ante Varſaviam occurrente ad Comitia ingreſſus eſt. Archiepiſcopus Gneznenſis etſi ſe Lublini abſentem à Rege his litibus intricatum indignè ferebat, tamen in omnia paratus, quæ pro Reipublicæ ſalute ſibi, aut ferenda, aut præſtanda eſſent etiam advenit. Iam verò in omnibus ferè Regni locis, in quibus Comitia Terrarum præcedere ſolent gra-

viſſimè tumultuatum fuit. Præſertim in Ruſſiæ Conventu ad Viſniam habito, Proſoviciis, & in Palatinatu Siradienſi. Citati fuerunt ob turbatum Ruſſiæ Conventum Stadnicii, Zmigrodenſes ad Iudicium Regis, ſed Archiepiſcopo Leopolienſe deprecante, nè Rex utriuſque partis culpam, cujus is ſpectator eſſet, alteri impingeret, ab altera transferret (qua in re etiam Archiepiſcopum Gneznenſem ſedulum aſtipulatorem habebat) citationes illæ criminales quæ in Comitiis Regni jactabantur, Nunciis terreſtribus condonatæ fuerunt. Poſt Regis ad Comitia ingreſſum diebus aliquot interjectis Andreas, & Chriſtophorus Zborovii cum Staniſlao Comite Gorcano Palatino Poznanienſi venerunt, quos Ioannes Zborovius Caſtellanus Gneznenſis anteceſſerat, tùm ut Regis Fratribus offenſi gratiam quæreret, tùm ut Senatorum & Nunciorum animos ſibi devinctos redderet, & fratrum ſuorum infelici cauſæ fautores conciliaret. Inchoatis igitur Comitiis, &

pro-

propoſitione eorum quæ in conſilium venire debebant nomine Regio facta, dictiſque à Senatu Sententiis, & Nunciis Nobilitatis ad ſua tractanda remiſſis, causâ Zboroviorum valuis præfixa. Christophorus voce præconis de more, ter quaterque accerſitur. Inſtigator, Accuſatores, Cauſidici, Teſtes, munimenta, literæ comparantur. Arx tota armatis intus, & extra repletur, domus ipſa conſilii Regii à partibus omnibus Satellitibus, armis, bombardis circumſidetur. In Senatu ipſo Rex ſuis, Cancellarius, Marſchalcus, Palatinus Poznanienſis, quiſque ſuis à tergo vallabantur. Archiepiſcopus Gneznenſis Regni Primas ſalutis ſuæ & fratrum Epiſcoporum curam non deſerens, ſuos licèt inermes, aſtare voluit. Nova & hactenus inuſitata in Poloniæ Regno Iudicii forma, & facies apparebat. Nuncii Nobilitatis cum rem tanto conatu, & ſtudiis partium intendi, & de libertatibus ſuis, illo, Regis cum ſubditis in cauſa propria judicio, agi viderent, omnes illi tali judicio, præſen-

Armata Comitia & Iudicia.

ſentes adeſſe contendebant, quibus cum reſponderetur ad eos Iudicia capitalia non pertinere, tamen ut & ipſis æquitas judicii Regii plana eſſe, & conſtare poſſit, vel omnes, vel aliquos ab ipſis electos, qui judicio adeſſent, Rex admittendos cenſuit. Ita liberum fuit Nunciis Equeſtris, Ordinis, vel omnibus, vel qui vellent adeſſe. Non defuerunt ſibi Zborovii in cauſa, & caſu ſuo tàm gravi, & omnes Senatores quorum æquitati confidebant præſertim Archiepiſcopos confugiebant. Igitur Gneznenſis Archiepiſcopus Leopolienſi adhibito, ſæpius Regem conveniebat, & ut ſe ad clementiam daret, ab eo impetrare volebat. Neque Rex admodum difficilis fore videbatur quin ſi confeſſionem facti audiſſet, ac ejus pœnitudine reos duci animadvertiſſet, cum eis benignius, ſe proceſſurum reciperet. Ioannes etiam ipſe Zborovius Caſtellanus Gneznenſis judicio interveniens oratione demiſsâ Regem compellavit. *Vt miſertus familiæ, de ſuis anteceſſoribus Regibus totaque Republica*

Ioannis Zborovii Caſtellani Gneznenſis Oratio ad Regem.

in

benè, & fideliter meritæ. Cujus etiam in ſeipſo fidei aliquod argumentum ipſe perſpexiſſet, ejus reliquias opprimi, & peſſum ire ne pateretur. Si quod peccatum, aut aberratum eſſet à Fratribus ætati, & imprudentiæ, non autem malignitati tribueret. Nunquam Zboroviorum in Patriam incertam aut ſuſpectam fidem fuiſſe, nunquam id in gente Polona, fida & candida à ſeculo auditum eſſe, quod machinationis ullius in ſuos Principes, aut Rempublicam Nobilium quiſpiam accerſeretur. Si frater fratri privatas literas ſcribens dolorem aliqua ex re conceptum illi apparuerit non continuo vim conſpirationis verba doloris habere, non ſtatim perduelles habendum utrumque, non ſtatim reum agendum, aut peragendum. Ecce illos adeſſe, gratiam & miſericordiam illis quærere, favorem & patrocinium Senatus implorare, judicio cum Principe nolle contendere, ſatis jam pœnarum à familia ſua luitum eſſe, cum frater ſuus ſine capite jaceat, qui ſi quid diliquiſſet, quod ipſe non excuſaret, ad judicium tamen Regis & Senatus in Comitiis potius aſſervandum, & non privatim in illum animadvertendum fuiſſe. Sufficeret jam ſanguis unius, & ad hoc vulnus omnium non adde-

rentur plura. Iam cætera ſe patienter laturos, & Deo, ac iniquis ſuis fatis aut etiam peccatis acceptum laturos. Ad quæ verba Ioannis Zborovii obortæ ſunt, & Senatui univerſo & nunciis Terrarum lachrymæ, ita ut gemitus ferè multorum exaudirentur. Quâ tamen comploratione penè publica, non ſolùm nihil motus, ſed etiam ſuboffenſus Rex viſus erat. Perſtante igitur in Sententiâ Rege, cauſa in judicium introducta. Patroni etiam, amici, & Affines Zborovii in conſpectum prodierunt. Cum quibus erat Staniſlaus Sandivogius Czarnkovius & Iacobus Niemojovius vir facundus, & magnæ apud Nobilitatem authoritatis. Qui ut Inſtigatoris Rzeczycii accuſationem adverſus Chriſtophorum Zborovium attentâ aure excepit, præfatus ſe non ut advocatum, ſed amicum Citati in medium prodiiſſe, & ne ob id malam Regis gratiam iniret precatus. Omnia quæcunque ad cauſam Zborovii ſuſtinendam, & Regem aut placandum quod quidem unicè ſtudebat, aut reum judicio capitali eman-

Proceſſus Iudicialis contra Zborovios.

emancipandum pertinere judicabat de foro, delatore, Citatione, evaſione juratoria, & alia id genus Iuris remedia adhibebat. Duravit hoc judicium non paucis diebus; & quæ Niemojovius inducebat, Decretis Regiis, tanquam cauſa diffugii præcidebantur. Non deſiſtebat Archiepiſcopus Gneznenſis, & Leopolienſis Regem pro Zboroviis ſingulis ferè diebus adire, & precari. Sed & Nuncii Nobilitatis magna ex parte Zboroviorum cauſæ faventes per Kazimirſcium Privilegium Alexandri Poloniæ Regis, quo is actionem Regis cum Nobili certis terminis circumſcripſerat, in ſubſidium cauſæ Zborovianæ adductum urgere cœperunt. Contra afferebatur, illud jam obſoletum, & antiquatum eſſe. Et cum poſt multas, & varias diſceptationes de eo Senatus ferè omnis conſentiret. Nunciis etiam Regis, & Senatus nomine Archiepiſcopus Leopolienſis, Caſtellano Vilnenſi Palatinis duobus, & Caſtellano Podlachiæ ita ſatisfecit ut & Nuncii in ea declaratione acquieverint, &

concordes ad Senatum accedere eſſent parati, ſed in craſtinum à Rege ipſo dilato negotio non nihil poſtea variarunt. Poſt multas utrinque Iudicii ventilationes, & nullo jam ſubſidio Chriſtophoro Zborovio relicto, de Salvo conductu Ioannes Zborovius Regem & Senatum interpellat, quod etiam ab initio fecit quem Rex in ſcripto conceſſit, modo ut ſe ſiſteret judicio, integrum illi forè accedere, & recedere, uſque ad Sententiam definitivam. Salvus conductus ob Regis integritatem, ut verbis ita rebus validus, & nulla ex parte ſuſpectus videri poterat; Amicis tamen Chriſtophori ideo non ſatisfaciebat, quod plenam recedendi facultatem, non exprimebat, & ſententiam ita accelerari timebant, ut ei poſt unicum acceſſum, amplius vi literarum Salvi conductus recedendi facultas non eſſe poſſit. In his tractatibus quidam familiaris Chriſtophorum Zborovium adit, & tanquam rem certam cognoverit, etiamſi Salvum conductum Regis habuerit, eum in media

Chriſtophorus Zborovius mavult fugere quam judicatum pati.

Arce

Arce antequam ad Regem acceſſerit, obtruncatum iri aſſeverat. Id à Rege negotii aliquibus datum eſſe, quod falſum omninò,omnibus bonis viſum eſt. Quare Chriſtophorus nihil moratus, quale de ſe judicium fieret ſummo mane cum non vulgari ſuo & amicorum Comitatu animo ferociente diſceſſit, & ſe in Moraviam contulit. Quod Archiepiſcopos cum lateret ad Regem ingreſſis, & adhuc pro Chriſtophoro deprecantibus, & pœnitentiam ejus pollicientibus, ipſe Rex eum jam nec ſine declamationibus receſſiſſe, retulit. Et ſic in Senatu, cum in aliis aliorum, tùm in eadem cauſa, uti Ius dictabat, proceſſum eſt, teſtimonia producta, audita, juratum eſt, multa lecta, ingeſta etiam Hiſtoria Saluſtiana de Catilinaria conjuratione, magno auditorum tædio ex ſcripto recitata. Niemojovio jam patrocinium deponente, advocatis jam feſſis, Palatino Poznanienſe adhuc utcunque factum excuſante poſtea tamen abſente, & in hoſpicio ſe recludente, quod tamen Archiepiſcopus

Leopolienſis, pro ſua cum illo amicitia graviter in eo reprehendit. Res Chriſtophori deſperato loco eſſe cœperunt. Præcipua, quæ illi objiciebantur, fuerunt, conſpiratio in necem Regis, quæ tamen ex literis ipſis quæ publicè lectæ ſunt, non ſatis clarè conſtabat; quam tamen Samuelis Zborovii ipſemet ante necem omnis culpæ in Chriſtophorum rejectæ confeſſione Inſtigator confirmabat: Communicatio conſiliorum cum Moſchorum Duce in Vrbe Lubeca contra Regem & Regnum facta, & teſtimoniis quibuſdam comprobata, quin etiam puncta quædam à Moſchico Nuncio accepta, & alia quædam, inter quæ & inſultus ejus in Archiepiſcopum Leopolienſem cum Crotoſio, dum apud Imperatorem Nuncios Regni agerent commemoratus fuit. Quam mentionem Archiepiſcopus Leopolienſis non ſatis æquo animo tulit, quippe qui in ea cauſa, nec Actor, neque teſtis, neque ſocius adhiberi voluerit unquam, imo & Cancellarium aliquoties rogaverit, ut quæ inde

Capita accuſationis Zborovianæ.

inde ſecutura eſſent cautius introſpiceret, & omnia illis fere animo candido prædixerit, quæ poſtea eventus ipſe declaravit. Archiepiſcopum Gneznenſem etſi in convocatione Lublinenſi, tanquam delatorem Machinationum Zborovianarum propoſuerint, in hac tota actione, ne ſemel quidem hoc nomine compellarunt. Ipſe etiam cum ea de re expoſtulare cum Rege poſſet, maluit ſuperſedere, ut nè exulceratis utrarumque partium animis Reipublicæ jam non mediocriter malè affectæ ſua propria cauſa gravius faceret. Cancellarius ſe per Actionem Vniverſam ſermonibus ſuis excuſando, & interdum etiam ad ea, quæ de ſe dici audiret vehementius, & ardentius reſpondendo: quippe qui etiam Rege ipſo teſte, & multis amicis Zboroviorum, quin & Ioanne ipſo eorum Fratre, & Samuele ab exilii pœna liberandi, & Chriſtophori in re petita adjuvandi, & ſuſpiciones de iis factas extinguendi cauſa nihil non feciſſet, multis ſatisfaciebat. Nicolaus Mielecius Palatinus Podoliæ, licet

vetus

vetus quædam ſimultas inter eum & Zborovium eſſet, Regem ad Paternam, & clementem correctionem à ſeveriore animadverſione in omnibus ſuis ſententiis leniter avocare nitebatur. Cæteri Senatores, ut quiſque vel in Cancellarium vel in Zborovios erat affectus, ita ſententiam ſuam dicebant, plures tamen in Regis, & Cancellarii partibus erant, præſertim poſteaquàm Christophorus ſe è Comitiis ſubduxiſſet. Itaque ejus contumacia, ab Inſtigatore probata, convictus eorum quæ illi objiciebantur, honore mulctatus eſt: octo ferè Nunciis Nobilitatis decreto illi obnunciantibus, quod ante eum diem nunquam Decreto Regio factum eſt. Agebatur etiam in iis Comitiis, tum de compoſitione inter Status Spiritualem, & Secularem, tum de Confœderatione in cauſa Religionis, ſed utrumque indefinitum remanſit, & ad alia Comitia rejectum. In medium conſeſſum, *Albertus Bolognetus* Cardinalis Summi Pontificis Legatus fuit ingreſſus, & de juriſdictione, de decimis Sta-

Infamis Chriſtophorus Zborovius.

Bolognetus Cardinalis cauſam ſpiritualium in Comitiis defendit.

Status Eccleſiaſtici verba fecit; ſed neque hoc modo quicquam perfectum, aut obtentum eſt. Comitiis igitur nullo operæpretio, non tam rebus quàm tempore ipſo lege præſcripto finitis, homines exaſperatis animis domos quiſque ſuas repetierunt. Et Cardinalis Bolognetus, è Polonia Romam redire juſſus, Succeſſorem Nuncium accepit Hieronymum Bovium Epiſcopum Camerienſem. Cauſa Andreæ Zborovii Curiæ Marſchalci, nam & is citatus fuerat, ita in ſuſpenſo relicta fuit. Rex nè quid Zborovius exul ex Germania turbarum, antequam ſe in Lithvaniam reciperet, daret, Cracoviam, ad quam ſciebat Zboroviorum magnas parentelas eſſe, ſe contulit, & Ius Civibus dicebat, & negotia Tranſylvanica tractabat. Illic Nicolaus Mielecius Palatinus Podoliæ, Vir multorum opinione magnus, pietate, certè & prudentia, & rei bellicæ ſcientiâ nemini ſecundus, mortuus eſt, magno Eccleſiaſticorum, potiſſimum autem Solikovii Archiepiſcopi Leopolienſis, qui cum eo con-

Nicolai Mielecii mors.

vetus quædam ſimultas inter eum & Zborovium eſſet, Regem ad Paternam, & clementem correctionem à ſeveriore animadverſione in omnibus ſuis ſententiis leniter avocare nitebatur. Cæteri Senatores, ut quiſque vel in Cancellarium vel in Zborovios erat affectus, ita ſententiam ſuam dicebant, plures tamen in Regis, & Cancellarii partibus erant, præſertim poſteaquàm Chriſtophorus ſe è Comitiis ſubduxiſſet. Itaque ejus contumacia, ab Inſtigatore probata, convictus eorum quæ illi objiciebantur, honore mulctatus eſt: octo ferè Nunciis Nobilitatis decreto illi obnunciantibus, quod ante eum diem nunquam Decreto Regio factum eſt. Agebatur etiam in iis Comitiis, tum de compoſitione inter Status Spiritualem, & Secularem, tum de Confœderatione in cauſa Religionis, ſed utrumque indefinitum remanſit, & ad alia Comitia rejectum. In medium conſeſſum, *Albertus Bolognetus* Cardinalis Summi Pontificis Legatus fuit ingreſſus, & de juriſdictione, de decimis Sta-

Infamis Chriſtophorus Zborovius.

Bolognetus Cardinalis cauſam ſpiritualium in Comitiis defendit.

Status Eccleſiaſtici verba fecit; ſed neque hoc modo quicquam perfectum, aut obtentum eſt. Comitiis igitur nullo operæpretio, non tam rebus quàm tempore ipſo lege præſcripto finitis, homines exaſperatis animis domos quiſque ſuas repetierunt. Et Cardinalis Bolognetus, è Polonia Romam redire juſſus, Succeſſorem Nuncium accepit Hieronymum Bovium Epiſcopum Camerienſem. Cauſa Andreæ Zborovii Curiæ Marſchalci, nam & is citatus fuerat, ita in ſuſpenſo relicta fuit. Rex nè quid Zborovius exul ex Germania turbarum, antequam ſe in Lithvaniam reciperet, daret, Cracoviam, ad quam ſciebat Zboroviorum magnas parentelas eſſe, ſe contulit, & Ius Civibus dicebat, & negotia Tranſylvanica tractabat. Illic Nicolaus Mielecius Palatinus Podoliæ, Vir multorum opinione magnus, pietate, certè & prudentia, & rei bellicæ ſcientiâ nemini ſecundus, mortuus eſt, magno Eccleſiaſticorum, potiſſimum autem Solikovii Archiepiſcopi Leopolienſis, qui cum eo con- *Nicolai Mielecii mors.*

Gregorius XIII eodem anno obiit.

junctiſſimè vixit, dolore. Eodem anno & Gregorius XIII Summus Pontifex ex hac vita migravit: in cujus locum ſuffectus eſt Cardinalis Montaltus Felix, qui Sixtus V appellatus eſt. Ad eum Ioannes Demetrius Solikovius Archiepiſcopus Leopolienſis cum obedientiæ profeſſione nomine Regis & Regni Orator miſſus eſt. Cardinalis Bolognetus, ſive jam ante hac adverſa valetudine correptus, ſive nuncio mortis Gregorianæ perculſus, iter in Vrbem agens, & diuturniore febre debilitatus, ad Villacum vitam cum morte commutavit, Vir multis ingenii dotibus ac humanitate ſingulari cumulatiſſimus. Rex ſe Grodnam in Lithvaniam contulerat, & cum bellum Moſchicum mente agitaret, quod illic ſe non malas partes habere intelligeret, ſed implicatus ſuis in Polonia non mediocriter rebus hæreret, Andream Bathorium Nepotem ſuum Cardinalem Romam etiam deſignat, per quem de belli Moſchovitici rationibus cum Summo Pontifice communicat. Qui quanti Regem Stephanum

Vt & Cardinalis Bolognetus.

Rex Grodnæ meditans novum contra Moſchos bellum.

num faceret, cum aliis rebus in Oratorem ejus, tùm verò luculentiſſimo ſubſidio per Cardinalem illi ad exitum belli Moſchici promiſſo abundè declaravit. Fuit is jam annus CIↃ IↃ LXXXVI, quo & Rex ad futuri anni initium comitia Regni Varſaviam indixerat, & Archiepiſcopus Leopolienſis perfunctus ſua Legatione Romæ in Poloniam revertebatur, ubi adhuc morantem rumor Regiæ mortis invenerat; ſed is poſtea lætiore nuntio refutatus fuit. Comitia indicta in Regno & Regem viventem reperit, & ut Ruſſicis Conventibus adeſſet curavit, quod etiam ipſum facere Rex per literas volebat. Magnus erat quaſi converſis animis hominum ubique terrarum conſenſus ad ſubſidia belli Regi ferenda; Andream etiam, & Balthaſarum Regios nepotes pro Incolis Regni ſuſcipiendos, & voto ſuo potiturus Rex in Regni Comitiis fore videbatur; ſed, ut ſunt Res humanæ, Rex morbo correptus, ſub ipſos ferè Palatinatuum Conventus, quarto die poſtquam ægrotare cœperat è vita migra-

Annus 1586.

Mors Regis Stephani.

vit *die* XII *menſis Decembris*. Zamoiſcius Cancellarius triduo pòſt, Regis morte cognita, eam per literas, & Staniſlaum Zolkievium, filium Palatini Belzenſis, Archiepiſcopo Leopolienſi nunciat. Vacabant Palatinatus Ruſſiæ, & Podoliæ. Quorum ille jam antehac Staniſlao Zolkievio Patri Palatino Belzenſi à Rege miſſus fuerat, ſed is eum nondum receperat, neque tamen literas remiſerat. Igitur Regis morte ſubolefactâ, nec dum Archiepiſcopo Leopolienſi patefacta, ſe Palatinum Ruſſiæ profiteri cœpit, Archiepiſcopo Leopolienſi primo omnium ei hunc honorem habente, & apud Nobilitatem tuente. Staniſlaus Karnkovius Archiepiſcopus Gneznenſis pro munere ſuo Regis mortem literis ſuis Senatoribus denunciat, Convocationem de more Varſaviam ad illud idem tempus quo Comitia Regni, ſi Rex vixiſſet habenda fuerant, nempe ad proximam Quadrageſimam, indicit. Quam præceſſit Leopoli Convocatio à Palatino novo Ruſſiæ indicta. Cui cum Cancellarius, tum Conſiliarii,

Leopolienſis Convocatio.

&

& numeroſa nobilitas adfuit. In qua variè tùm de Palatinatu Zolkievii, tùm de potentia Cancellarii, & periculis Reipublicæ, Duce Nobilitatis, *Nicolao Iaſloviecio*, Capitaneo Sinatinenſi diſceptatum fuit. Poſtremò tamen, omnia moderante Archiepiſcopo Leopolienſe, Cancellarius à ſe omnem ſuſpicionem Hungaricarum practicarum amovit, & ipſe Zolkievius conſenſu & favore Nobilitatis in Palatinatu Ruſſiæ confirmatus eſt, & Tribunal Iudiciorum in Interregno inſtitutum fuit. Sed tamen ad Convocationem Varſavienſem ab Archiepiſcopo Gneznenſi indictam non pacatis animis itum eſt. Erant inter Opalinium Marſchalcum Regni, & Staniſlaum Gorcanum Palatinum Poznanienſem aliquot annorum inimicitiæ, eas in hoc ſtatu periculoſo Reipublicæ, tentabant aliquoties Senatores per Archiepiſcopum Leopolienſem, ac Epiſcopos Vladiſlavienſem, Plocenſem, & Camenecenſem, item per Palatinos Tenczynium, Cracovienſem, Szafranecium, Sendomirienſem, Mniſcium

Convocationem Varſavienſem privatorum diſſeſſiones turbant.

Caſtellanum Radomienſem tollere, ipſoſque reconciliare, præſertim cum Opalinius judicium & arbitrium amicorum admitteret. Sed cum Palatinus Poznanienſis duriorem ſe ad omnia & inexorabilem præberet, res ad optatum exitum perduci non potuit. In hac Convocatione Solikovius Archiepiſcopus Leopolienſis, *Roſam auream* à Summo Pontifice benedictam Dominicâ primâ Quadrageſimæ, in Templo auguſtiore Sancti Ioannis, in maxima hominum frequentia Reginæ Annæ ante majus Altare genua flectenti, ac præſenti Legato Apoſtolico Hieronymo Bovio, Epiſcopo Camerini, & Epiſcopis aliquot ſolenni ritu, & ceremonia tradidit, ac Reginæ, ejuſque familiæ benedixit. Quam Regina poſtea eidem Varſavienſi Eccleſiæ donavit. Propoſitio abſente ob valetudinem adverſam Archiepiſcopo, ex ſcripto nomine ipſius recitata eſt, omnes ad concordiam mutuam, & ſuccurrendum Patriæ Rege orbatæ, admoniti. Lithvani ab initio non aderant, & de brevitate temporis

Solikovius Auream Roſam nomine S. S. Pontificis offert Reginæ Annæ.

poris queſti decem dies ſe expectari voluerunt. Quibus cum & Sendomirienſes adſtipularentur, & moram hanc Opalinſcius Regni Marſchalcus impatientius ferret, audiens etiam Zborovios tempus adeſſe ratos, quò ſe de injuriis acceptis vindicarent, cum magnis irarum ſpiritibus adfuturos receſſit. Archiepiſcopus Primas identidem languidus Senatum accedebat. Andreas Zborovius Curiæ Marſchalcus in Senatum ingreſſus, memoriam dolorum paucis refricans, quæſivit à Senatu, cùm ſit paratus ad Citationem ſibi datam jure reſpondere, & innocentiam ſuam probare, annuente Gneznenſi & Leopolienſi Archiepiſcopis, cæteris ſilentibus, aſſedit, & bacillum è manu ſervi accepit. Vt igitur Marſchalcum Regni Opalinſcium diſceſſiſſe, Cancellarium Zamoiſcium abeſſe viderunt, & abfuturum credebant: Zborovii in hoc nervos ſuos intenderunt, ut quamplurimos fautores ſuæ adverſus Cancellarium cauſæ conciliarent, ipſumque apud omnes quàm maxima invidiâ one-

Zborovio-rum in hac Convoca-tione fa-ctiones.

onerarent. Vnde ſi quis Senatorum moderatius ſententiam dixiſſet, quâ vel Stephani Regis nomen & merita commemoraret, vel læſos ac injuriâ alios ab aliis affectos, ad condonandas hoc tàm periculoſo Reipublicæ ſtatu injurias, moneret, tanquam ea ſibi injuria diceretur ſiniſtrè interpretabantur, & conviciis, ac dicteriis, quaſi voces adulatorum petebant. Quod nihil moratus Archiepiſcopus Leopolienſis cum *Regis Stephani nomen, ob bellicas virtutes & animum ad gloriam natum, apud omnes Chriſtianos Principes, domum ipſam Auſtriacam celeberrimam, poſtremo & ipſum Summum Pontificem illuſtrem eſſe diceret, non obſcurè etiam ejus acta, ſtudia, & conſilia, tanquam Reipublicæ noſtræ, & nomini Polonico glorioſa comprobavit. Et cum legationem ipſam ſe Rege mortuo, jam referre non poſſe diceret, ipſis Ordinibus omnibus, qui Rempublicam noſtram totam repræſentarent, referens dixit, ſe cum obedientia Regis & Regni ad Summum Pontificem Ieſu Chriſti in terris Vicarium, & Petri Apoſtoli legitimum Succeſſorem profectum fuiſſe, ejus mirificam erga Regem & Regnum hoc bene-*

Solikovii Oratio in iſta Convocatione.

benevolentiam comperiſſe. Morte talis, & tanti Regis, orbitate hujus tàm nobilis Regni, quod Vallum eſſet ab hoſtibus totius Orbis Chriſtiani, ac totius Europæ maximè doliturum, & quod ſtudium in Stephanum Regem, ſi vixiſſet, declarare erat paratus, idem in Regnum ipſum, hoc tàm neceſſario Reipublicæ tempore, non dubitaret animo prompto & paterno eſſe declaraturum, modo ut ii concordiam mutuam ſervent, Reipublicæ ſaluti invigilent, de Sancta Apoſtolica Sede, quæ Mater & Magiſtra eſſet omnis Chriſtianæ profeſſionis, rectè & humaniter ſentiant. Et quoniam ſubolefecerat à multis ſe vulgò traduci, quaſi apud Summum Pontificem adverſus Hæreticos Poloniæ Regi ſubſidia conciliaret, & cum Regina divortium Regis procuraret, ad ea obiter reſpondit. Neque Regi ſapienti & conſiderato aliquid ejuſmodi in mentem veniſſe, neque ſibi quicquam hoc nomine mandatum fuiſſe, & ſi aliquâ imprudentiâ, vel malâ aliquâ ſuggeſtione, quid ejuſmodi ſibi injunctum fuiſſet; non ſe adeò ſervili animo eſſe, ut, quod ipſi non probaretur, procurandum ſuſciperet. Pontificem etiam ipſum abundè oſtendiſſe, miſſo munere ſacrato Reginæ, quod eam

Z potius

potius florere, quàm mærere, honoratam, quàm exauthoratam eſſe cuperet. De perſequendis vi Hæreticis nihil etiam actum eſſe, ſed vim totam hanc in docendo, perſuadendo, monendo, ac Deum pro illis orando ſitam eſſe, quæ ſi vis appellanda eſt, ipſi judicarent. His dictis conſuluit, ut in Dei nomine tempus, & locum Electionis Regis, concordibus ſuffragiis deſignent, & Primati indicenda permittant, pacem tàm publicam externam, quàm internam tueantur, & more majorum ſuorum, ſecundum antiquas conſiderationes manuteneant. A privatis injuriis, vel judicandis, vel inferendis, cùm nullus Rex ſit, cùm omnes æquali jure ſe gaudere exiſtiment, cùm facilè anſæ maximo Reipublicæ malo, vel ex levi initio dari poſſint, abſtineant, condolendum potius, & compatiendum eſſe bonis filiis poſitæ in doloribus matri. Zboroviorum fautores non ſatis æquis animis, & hanc, & ſimiles aliorum Senatorum Sententias accipiebant, & in favorem Cancellarii, cui ut Samuelis mortem, ita infamiam Chriſtophori, & univerſam calamitatem domus ſuæ imputabant, fieri interpretabantur. Vnde plerumque obſtrepere, & cla-

Acta Convocationis Varſavienſis.

clamoribus interrumpere tales ſententias ſolebant. Et cùm Statum Spiritualem moderatiorum conſiliorum ſuaſorem eſſe viderent, hoc tota illa convocatione laboratum eſt, ut & cauſæ Spiritualium deteriorem conditionem efficerent, & Cancellarii potentiam, quam ſibi infeſtam videbant, in arctum redigerent. Igitur non pauca, quibus tota Senatus authoritas ſubruebatur, conſcripſerant, quibus & confœderationem de Religione acriorem, & pacis publicæ conditiones tales inſeruerunt, ut ipſis quidem liceret omnia in adverſarium, illi autem contra eos nihil. Multa interim aliis de publico largiebantur, & ſibi uſurpabant; quæ ut quis Senatorum ſubſcribere renuebat, magnis vocibus & impetu in eum inſurgebant. Summâ ferè poteſtate in omnibus rebus uti voluerunt. Scriptum etiam quoddam ab iis, qui mediatores ſeſe inter Cancellarium & Zborovios authoritate Senatus fecerant, confectum, cum utrique parti æquo jure ſervire potuiſſet, ſi Cancellarius

adfuiſſet, detortis quibuſdam in ſuam partem verbis, quibus Cancellarium capi poſſe putabant, ſubſcribendum Archiepiſcopis & Epiſcopis, ac reliquis offerebant. Quod dum illi, nè cauſam Cancellarii inauditi iniquiorem redderent, facere recuſarent, magnis Zboroviorum querelis, & populari invidiæ exponebant. Vrgentibus igitur illis Archiepiſcopus Leopolienſis, ſe quod Archiepiſcopum Primatem, & quidem jam ut crederet ſatis invitum, & debilem in lecto ſubſcripſiſſe videret, etiam ſubſcripturum eſſe, dixit. Sed memores eos eſſe juſſit, illud nec apud Cancellarium, neque apud homines alios, quicquid abſente parte conſtituatur, quicquam roboris habiturum eſſe. Ita ſubſcripſit, & alii poſt eum omnes. Eodem modo & ordinationes quaſdam violentas, approbandas propoſuerunt. Interea Archiepiſcopus Gneznenſis in dies majore morbo conflictabatur, & jam etiam propè de ejus vita deſperabatur. Et Plocenſis ac Præmyſlienſis Epiſcopi, adverſam valetudinem

dinem cauſati, Senatum amplius ingredi noluerunt. Vladiſlavienſis, impetus laxioris linguæ hominum non ferens, relicta convocatione domum eſt profectus. Archiepiſcopus Leopolienſis cum Epiſcopo Camenecenſi erant reſidui, quibus concilium illud non ſatis ſobrium inſtabat, ut ſcriptum illud convocationis, quod receſſum appellabant, cui & confœderatio religionis inerat, ſubſcriberent. Quibus ipſi reſpondebant, convocationem iſtarum rerum cauſa non eſſe indictam, ſed tantummodò ut pace generali procurata locus & tempus eligendi Regis deſignaretur. Interea per Bernardum Maciejovium jam ex aulæ Vexillifero ſeculari Sacerdotem factum, & qui tandem etiam amborum Archiepiſcoporum favore poſt mortem Victorini Wierzbicii Epiſcopi Luceorienſis paulò pòſt Epiſcopus fuit deſignatus, ad Archiepiſcopum Gneznenſem mittunt, & obtinent, quod Archiepiſcopus Primas Regni, tumultuante, & omnia innovante convocatione, electionis futuri Regis

Receſſus Convocationis Senatores ſpirituales cum ſecularibus committis.

diem, & locum edixit, Varſaviæ ad diem XIX menſis Auguſti. Quod ubi concilium illud audivit tanto vehementius Archiepiſcopo Leopolienſi, & Epiſcopo Camenecenſi inſtare cœpit; ut receſſui extremam apponeret manum. Certamine illo totus fuit extractus dies, & ita vehementer actum in illo fuit, ut ſeculares illis minitarentur, eos convocationis diſſipatæ fore reos, niſi ſubſcriberent. Archiepiſcopus Leopolienſis contra, poſt multas à ſe datas reſponſiones, poſtremò caputium è collo ſuo abreptum abjecerit, & pectus nudatum oſtenderit, ſe priùs & Archiepiſcopatu, & vitâ ipsâ ceſſurum, quàm his talibus conſtitutionibus, contra Deum, leges Patriæ honeſtas, utiles, & ſalutares, ac rerum ordinem Reipublicæ intervertendum, eſſe ſubſcripturum. Idem poſt eum Epiſcopus Camenecenſis dixit. Illi dum ſuos conatus in caſſum abire cernerent, rem cum illis moderatius agere incipiunt, & quandam verbis tegentem virus formulam illis præſcribunt: quâ lectâ, cum

Quem Spirituales ſubſcribere nolunt.

ſe

ſe de ea deliberaturos reſpondiſſent, reliquorum tractatione dies abſumptus. Die ſequenti Archiepiſcopus Gneznenſis, jam uti videbatur omnibus corporis deſtitutus viribus, Varſavia evectus eſt. Et Leopolienſis cum tantis certandum ſibi non ratus amplius, etiam idem ſecundo die fecit, commendans omnia Deo. Re intellecta coactus eſt Senatus etiam die feſto, & de diſceſſu Leopolienſis Archiepoſcopi variæ querelæ habitæ, & Kaſimirſcius publicè, quod literas receſſus ei in hoſpitio ſuo ſubſcribendas non exhibuerit, objurgatus. Et cùm jam de Camenecenſi Epiſcopo plus ſibi pollicerentur, is etiam, ſe cibo ſumpto ad eos affuturum præ ſe ferens, ſubitò exceſſit, & ad pagum ſuum Decanonium ſe contulit. Decreta ferè poſt Leopolienſem fuit miſſio, cum literis receſſus, ut ſubſcriberet; ſed unus tandem rem diſuaſit, commemorans ejus duram in Senatu conſtantiam, & vehementiam. Gneznenſem non putarunt hoc nomine compellandum, quod vel mortuum in

Ideo relicta Convocatione domum eunt.

in via crederent, vel ita languidum, ut nihil agi cum eo poſſet. Ad Camenecenſem igitur mittunt, & rogant, ut miſertus Patriæ periclitantis redeat, & ſaltem aliquo conſilio ei rei ſuccurrat, ne Convocatio, ne Electio denique ipſa, apprimè Reipublicæ neceſſaria, hoc diſceſſu Epiſcoporum in dubium, ac in incertum recidat, & Reſpublica in mediis tempeſtatibus relinquatur. Spargebatur jam rumor, Archiepiſcopum Gneznenſem eſſe mortuum. Anxius Camenecenſis utrum eligendum ſit, vicit ſeipſum, & ad illos reverſus tanquam Pater Patriæ ſalutatus, ægrè quidem primò, poſtea tamen Receſſui ſubſcripſit, adjectâ conditione, propter bonum pacis. Quam rem poſtea in Electione & Archiepiſcopus Gneznenſis, & reliqui omnes Epiſcopi in eo graviſſimè reprehendebant, ſolo Leopolienſe Archiepiſcopo eum ut ſuum Epiſcopum, & qui jam unus ferè omnium, cum ſe ſolo omnem adverſariorum impetum, abſentibus cæteris ſuſtinuit, excuſante, & in meliorem par-

Subſcripſit tandem, ſed ægrè Epiſcopus Camenecenſis.

partem interpretante. Talem, & tàm bellum finem illa Convocatio habuit, indubitata ſpecies Electionis futuræ. Iam tum Regina Nepotem ſuum ex Sorore Sigiſmundum Sueciæ Regis filium Ioannis Tertii, omnibus ferè Senatoribus commendare cœperat, verita nè ab aliis externis Principibus Regni ambitu præveniretur. Inde accingere ſe omnes ad Electionem Regis, & Ruſſia tota fuit pro Regis Sueciæ filio, Archiepiſcopus Leopolienſis, quod Ruſſiæ præcipuas familias inimicitias gerere videbat, multos reconciliabat. Vt ante Sienienium cum Mielecio Palatino, Sieniavium cum Leſnioviis: ita tunc Ioannem Herburtum Vexilliferum Leopolienſem cum Zolkievio. Et quoniam turbulentam fore Electionem omnes pronunciabant, niſi Zamoiſcius Cancellarius cum Zboroviis reconciliaretur, aut ſaltem ad aliquos moderationis terminos reduceretur, Staniſlaus Szafranecius Palatinus Sendomirienſis cum Nicolao Firleio Caſtellano Biecenſi cum ſcripto illo, quod

Regina Anna Sigiſmundum Sueciæ Principem Senatui commendat.

Reconciliatio inter Zamoiſcium & Zborovios tentata; ſed fruſtra.

in Convocatione authoritate & nomine Senatus confectum fuit, Cancellarium adierunt, rogantes ut illi ſubſcriberet; ſed ille renuit, quòd videret in eo ſpeciem magnam inæqualitatis contineri. Diu & multum inter utraſque partes laboratum eſt, neque tamen quicquam profectum. Duobus milliaribus à loco Electionis partes ambæ abeſſe, & ad Concilium niſi tum cum vocatæ fuiſſent adeſſe debuerunt. Electionem etiam ipſam abſque eorum præſentia non debuiſſe fieri illis promittebatur. Sed ut duæ factiones fuerunt, ita ex omnibus Regni partibus diverſis cum animis homines ad Electionem confluebant. Electionis tempus Zamoiſcius Cancellarius aliquot diebus prævenit, & adducta ſecum non contemnenda militum manu, non procul à loco Concilii caſtra poſuit, valloque ſe circumſepſit & munivit. Convenit & Senatus utriuſque Status, & frequens Nobilitas, venit & Staniſlaus Gorcanus Palatinus Poznanienſis, cum Zboroviis; quin & Chriſtophorus Zborovius qui

qui ab Electione, ſi ratio illa mutuæ pacis conſervandæ conſtituiſſet, abeſſe debuerat, adductis peditibus Italis, Germanis, & Bohemis. Adfuerunt Oratores externorum Principum, Cæſaris, omnium Principum Auſtriæ, Magni Ducis Moſchoviæ. Adfuit & Summi Pontificis Sixti V Legatus *Annibal de Capua* Archiepiſcopus Neapolitanus, Domui Auſtriacæ addictiſſimus. Hoc egit Senatus, cum ambas partes adeſſe in Comitiis videret, ut ne ad Concilium & Senatum accederent, niſi alternis vicibus; quod aliquandiu ab eis, idque ægrè admodum, præſertim à Palatino Poznanienſi, nam Cancellarius ſeſe in poteſtate Senatus eſſe profitebatur, impetratum fuit. Modum inchoandi à pace publica edicenda Senatus ſumere volebat. Sed Nobilitas in partes duas diviſa; altera è præſcripto ordinationis in Convocatione factæ, id fieri debere contendebat; altera contra, perperam multa in Convocatione facta cauſans, aliam rationem, eamque hactenus uſitatam urgebat. In hac diviſione *Acta novæ Electionis.*

Sententiarum ſucceſſit & alia major, nam cum tumultuantes ferri non poſſent à manſuetioribus, quorum ii Cancellario non obſcurè favebant; illi contra Zboroviis: pars moderatior ſeceſſit in aliam partem, & ſeparatum conſeſſum ſibi fecerunt. Quod cùm vehementiores viderent, & dicteriis eos inceſſebant, & illis *Nigri Concilii* nomen, ſibi verò *Generalis* titulum impoſuerunt. In quo Generali conceſſu carpebatur Cancellarius, & hoſtis ferè Patriæ, ac bonorum omnium declarabatur. In illo quod Nigrum vocitabant, in quo erant Officiales, Dignitarii, & Capitanei plures, & licet paucior numero Nobilitas, tamen omnes moderatoria ſequentes conſilia, & majore etiam erga Senatum in omnibus ſermonibus ſuis utentes reverentiâ, defendebatur, & patrocinium ejus fiebat. Multi in ea Electione ex populo ſtudebant Moſcho, & Archiepiſcopus idem diu præferebat, ſi de Religione Catholica ſuſcipienda aliquod indicium daret. Fruſtratus tandem opinione ejus, poſtea cogitatio-

Concilium Nigrum & Generale.

tionem idem depoſuit. Senatus altercationis, & diſceptationis aſſiduæ de Convocationis authoritate, quam alii ſummam, alii nullam, alii aliquam eſſe volebant, pertæſus: tùm quòd Lithvani ad Concilium, ratione nullâ adduci poterant, etſi nullo ferè die ad Concilium non conveniebant, tamen aliâ ſibi viâ ad removenda Electionis impedimenta progrediendum eſſe putavit. Igitur & major ejus pars, & cujus integritati fidebatur, à Marſchalco Regni Opalinſcio ad Karnkovium Archiepiſcopum Primatem convocabatur: ubi penitiore & ſecretiore conſilio uſi, cum per tumultus ad ordiendam & proſequendam Electionem accedi non poſſit, de perſona in Regem nominanda propemodum inter omnes convenit. Zboroviorum factio, ut id animadvertit, & Nobilitas Concilii illius Generalis, uti ſe appellabat, diem certum eidem Campeſtri, quod *Rokoſz* dicebant, inſtituerunt, ad quod quemque è Senatu, ut in medio eorum adeſſet, evocabant. Qui ſatis animi habebant, adfuturos *Rokoſz.*

ſe non ſolùm Concilio Senatus,& Nobilitatis univerſæ lubenter, & quod è ſalute & uſu Reipublicæ ſentirent, liberè ſe, uti in loco libero,dicturos reſpondebant; ſed ſe hanc tam impotentem & ſine ratione Oſtraciſmi inſtitutionem, quam toti Reipublicæ exitioſam viderent, probare non poſſe. Igitur etiam ad hunc conſenſum privatim de Rege vel Erneſto Auſtriæ Archiduce, vel Sigiſmundo Sueciæ Regis filio faciendo, ita Opalinſcio Duce animati fuerunt Senatores, ut cum apparatu armorum die proximo Lunæ à Nobilitate deſignato ad Senatum adeſſent, & rei eventum expectarent. Mittebat etiam Senatus ad Lithvanos, ut ad ſe accederent, & ſe in hoc periculo Reipublicæ ab eis non ſegregarent, ſed ii res ſuas agebant, & poſt principia ſtare malebant. Attulerant Zborovii jam animis deſignatum Maximilianum Archiducem Auſtriæ. Sed eum Moſcho tectum fovebant, nullam Maximiliani, frequentem verò Moſchi mentionem facientes, quâ re multi inter eos decepti,

cepti, uti finis poſtea declaravit, fuerunt. Die *Rokoſi* ſeu Oſtraciſmi adſunt frequentes in Senatu, adſunt etiam Nigrum, & Generale, (ut jam eo nomine ea vocemus) Concilium; tractantur alia, quæ tantùm ad rem præſentem pertinebant; præſertim obſequium Cancellarii per Ioannem Dulſcium Theſaurarium Regni erga Senatum declaratur; eum ſilere, cùm ſciat adverſarios ſuos in Senatu adfuturos, ſi mandet Senatus, vel adfuturum, vel abfuturum, & omnia ſua inſtituta ad tranquillitatem Reipublicæ accommodaturum. Nondum eo finiente ſermonem apparuerunt copiæ Zboroviorum cum Gorcano, bellica tormenta in campo verſus Senatum diſpoſita. Monente Ioanne Solikovio Leopolienſe Archiepiſcopo, ferè publicè jam ſuos premi: Opalinſcius aſſurgit, & equum inclamat. Idem Archiepiſcopus Gneznenſis, & reliquus Senatus facit. Vix equos ut quiſque poterat in re ſubita ac tumultuaria ſcandunt. Senatorum autem Equites in ſuis ordinibus ſtabant, qui neutram

par-

partem reſpiciebant, aſcenderant. Cancellarii etiam Exercitus è caſtris egreſſus appropinquare cœpit. Iam & Ducis Oſtrogiæ, Palatini Kijovienſis, ac filiorum ejus copiæ ab occidente in ordine ſtabant, & Opalinſcii milites; ab eadem parte Palatinus Sendomirienſis Staniſlaus Safraniecius cum Nobilitate Sendomirienſi etiam medium tenebant. Quos inter Archiepiſcopus Gneznenſis, tùm per ſubmiſſos, tùm per ſe obequitans conſiſtere jubet, rogans & cum lachrymis obteſtans, nè Rempublicam in diſcrimen adducant. Multis igitur impetum tàm Zboroviorum, quàm Zamoiſcii mitigantibus, & nè ſe ſpectaculo orbi univerſo exhibeant, adnitentibus; occidente ſole, infeſtæ acies morâ interjectâ tepefactæ, ad ſuas ſtationes redierunt. Et hoc modo Rokoſſium illud furientis Nobilitatis ſeu Generalis Concilii in nihilum recidit. In hoc diei illius tumultu Brzezinius Vladiſlavienſis Canonicus Epiſcopi Cancellarius interfectus, dedit occaſionem ut Archiepiſcopus Gneznenſis

Quod in ſumum abiit.

nenſis noctu ſubmiſſis quibuſdam ſuorum facibus admotis illud tectum Concilii exuri juſſerit; Et alium deinde locum, tanquam feliciorem conſiliis continuandis, delegerit; qui tamen poſtea fuit mutatus. Nam Staniſlaus Czarnkovius, Caſimirſcius, & alii quidam ita moleſti Senatui fuere, ut Archiepiſcopus cum aliis Senatoribus ad Lithvanos, qui jam propius caſtra admoverant, ac in eodem campo conſtiterant, conciliandæ ſententiæ cauſa Beati Laurentii ſacro die acceſſerit, ac ſi res illic maturiores inveniſſet, in eorum caſtris Regem edere in animo habuerit. In tanto enim furore ac tumultu populari, ubi nec initium, nec finem invenire licebat, quâcunque tamen unitatis ſervandæ arte utendum ſibi putabat. Sed, cum nequè tum id ſucceſſerat, & in Zboroviorum partibus nulla etiam ſpes rerum tranquilliorum apparebat, qui etiam nec Reginæ precibus, nec Senatus authoritate movebantur, Archiepiſcopus Gneznenſis, cùm in caſtra Cancellarii, aut ſaltem eum

locum qui Concilio habendo delectus fuit, majorem Nobilitatis partem confluxiſſe, & implorata gratia Spiritus Sancti jam præfato honore Erneſti Archiducis, quem ob ſtudium popularitatis à Sigiſmundo Regis Sueciæ filio, Nepote Iagiellonum erga domeſticum Regem affectæ, hac in parte ſententiarum pluralitate vinci conſtabat, in Sigiſmundum dici ſententias intelligeret, ſequenti die mane eò profectus *Sigiſmundum Tertium Regem Poloniæ* in Dei nomine renunciavit, & in Vrbem ad Deo laudes cantandas ſeſe recepit. Re intellectâ Zborovii frendere, & ad locum illum, quem ſecundùm Archiepiſcopus inſederat, Concilio ſuorum convocato, quem etiam non ſolùm Archiepiſcopi deſignatione ſacrum, ſed etiam exterorum Principum Legationibus auditis, validum, & à Republica approbatum eſſe cenſebant, Lithvanis nonnullis, præſertim Cardinali Radziwilo, ac fratribus ejus in ſuam ſententiam pertractis per Iacobum Voroniecium nominatum Epiſcopum Kijovienſem, Maxi-

Sigiſmundus III Rex Poloniæ renunciatus.

ximilianum Archiducem, Regem etiam Poloniæ, & Magnum Ducem Lithvaniæ renunciant, & cum clauſam Civitatem reperiſſent, quod veſperi eſſet, apud Patres Bernardinos laudes Deo ferunt; Et Regem electum per Zborovium Marſchalcum, & voce etiam præconis proclamant. Sueci in Arce cum Oratoribus Sueciæ Regis: Maximilianiſtæ in Suburbio cum Oratoribus Auſtriacis res ſuas componunt. Et præmiſſo Martino Leſniovolio, qui jam etiam in Interregno in Sueciam à Regina fuerat miſſus ad Regem, ſeu ad ducendum, ſeu ad littus maris excipiendum. Oratores deſignantur Hieronymus Rozdrazovius Vladiſlaviæ, Albertus Baranovius Præmyſlienſis, Laurentius Goſlicius Camenecenſis Epiſcopi, cum aliis ſecularibus Senatoribus. Cancellarius rebus omnibus proviſis, quas præſenti negotio ſubſervire intelligebat, Cracoviam ſeſe confert, ubi ſe includit ac munit. Viſliciam Conventus dictus, ubi Electione Sigiſmundi approbata, omnes ad arma ſu-

At Zboroviana factio Maximilianum renunciat.

Viſlicienſis Conventus.

menda, ſub pœnis de expeditione bellica, excitati fuerunt. Maximilianiſtæ decretâ etiam ad ſuum Candidatum legatione eum in Regnum advocant. Erant inter eos non pauci, qui hoc eorum facto, quaſi ab ſe celato offenſi, eorum ſocietati renunciabant: & ſe ibidem in eodem loco, in quo Archidux renunciatus erat, *Neutrales* ſunt profeſſi. Quorum caput erat *Ioannes Herburtus* Vexillifer Leopolienſis, qui cum utramque hanc Electionem, tanquam nec ſuo modo, nec bono jure factam improbarent, & hoc contrario ſcripto ſuo confirmantes, & inter homines variarum Provinciarum Regni dimiſſo, poſtea & Iutroſſovienſi Conventui in Majori Polonia, & Pinczovienſi in Minore, & Wiſnienſi, Rzeſſovienſi, Leopolienſi Conventibus in Ruſſia occaſionem dederant. Iam autem octiduo ante Leopolienſis Archiepiſcopus ab illa Electione tum in Erneſtum Archiducem, ſi is eligi poſſet, quem magnis laudibus efferebat, & in Sigiſmundo poſtremò ſententia dicta receſſerat, & ipſe hac

Neutrales.

tam

tam diſſona, & ſuæ præſertim Ruſſiæ exitioſa Regum nominatione, non mediocriter exacerbatus. Nicolaus Iaſlowiecius Capitaneus Sniatinenſis, etſi prius pro partibus Sigiſmundi, antequam Rex renunciaretur, in gratiam Reginæ ſtetiſſet, tamen poſtea ob ſuas cum Cancellario ſimultates ſe Maximiliano dedidit, & milites in ejus uſum conſcripſit. Lithvani in incerto relicti domos quiſque ſuas animis perturbatis abierunt. Per Poloniam & Pruſſiam totam de Candidatis & Regibus Electis ubique hominum digladiationibus omnia plena fuerunt. Iam Maximilianus Archidux adventare, & caſtra ſua ante clauſas Cracoviæ Vrbis portas ponere, velitationes facere. Zborovios ac eorum fautores confluere, qui jam ante & Staniſlaum Comitem Tarnovienſem Caſtellanum Sendomirienſem Brzeznicìæ cœperant, & Viſliciam occupaverant, & multas Nobilium domos diſpoliaverant, paſſim clara fama loquebatur. Quin & ſub idem ferè tempus ſub Gaſparo Maciejovio abſente, Arcem

Lubowlam Scepuſienſem Spytek Iordani, qui prius in Electione caſtris Cancellarii militabat, & poſthac quadam re offenſus ad hoſtes ipſius Zborovios defecerat, intercepit, eamque nomine Maximiliani occupavit. De Sigiſmundo omnia incerta, & obſcura fuerunt. Non defuit quoque ſibi Maximilianus per Iaſloviecium, cujus magna erat apud ſuos authoritas, & per Staniſlaum Pſtrokonſcium per Ruſſiam univerſam, ita ut brevi omnem ejus nobilitatem ſibi devinxerit. Quæ cum ſtatutis Viſlicienſibus quibus è domo evocabantur, & pro Sigiſmundo contra Maximilianum ſub pœnis bellicis bellum movere juberentur, vehementer offenderetur, quod barbaris vicinis uxores ac liberos, ac domos ſuas expoſitum iri, ſe aliò evocatis, judicabant. Wiſniam primò, deinde ad Rzeſoviam, unà cum Archiepiſcopo Leopolienſe, & Dignitariis Ruſſiæ frequentes admodum, poſtremò ad Leopolim Comitiis habitis neutram Electionem approbarunt. Etſi ejus qui prius permiſſione Dei pec-

Ruſſia propter Statuta Viſlicienſia fit neutralis.

peccata populi punientis Diadema Regium acceperit, agnoſcendum eſſet imperium, non prius id fieret, quàm ut pœnæ Viſlicienſes relaxarentur, & alia gravamina ſua conſtitutione publicâ tollerentur: offenderat autem eos, & Regalium ante tempus Maximiliano à ſuis Electoribus facta attributio: hâc ſanè re in utriuſque partis offenſione incurrerant, nam & Suetici in gratiam Archiducis, & Archiducales in gratiam Suecii, hoc Ruſſos medium amplexos eſſe arbitrabantur, & neutri ullas eorum rationes admittebant. Venit tandem Sigiſmundus electus Gedanum, per mare, navibus, cum Sorore Virgine, & juratis in manu Hieronymi Rozdrazevii Epiſcopi Vladiſlavienſis pactis, Cracoviam ire pergebat. Exceptus ab Archiepiſcopo Gneznenſi Lenciciæ deducebatur. Maximiliano adhuc ad Monaſterium S. Tumbæ hærente, & ſuis in Vrbem irruptionem tentantibus, qui etiam, ſemel tentatâ irruptione, cum ſua clade repulſi, ac tormenta eorum ablata Cracoviam ad Can-

Sigiſmundus Rex Gedanum venit.

Ac porrò Cracoviam pergit.

Cancellarium deducta fuerunt. Præcedebant Regem milites Opalinſcii, & aliorum, quibus Chriſtophorus Zborovius cum Staniſlao Stadnicio ad Prædiboriam occurrens conſertis manibus in eis magnam ſtragem ediderunt. cujus rei ad Regem nuncio allato Petricovia Ravam cum ſuis receſſerat. Tandem tamen converſis rebus, & apud Zborovios, & Stadnicios fama omnia de Rege majora faciente, & ipſi ad Maximilianum Archiducem reverſi ſunt, & Maximilianus ipſe ſuâ ſponte à clara Tumba, cum militibus ſuis morbo confectis, Czeſtochoviam verſus, cum Rex jam in nova Civitate Corcini eſſet, receſſit. Miſſi erant à Rzeſovienſi Conventu Nuncii ad utroſque Electos Principes: ii qui ad Suecum fuerunt deſtinati eum jam Cracoviæ invenerunt; qui ad Archiducem Czeſtochoviam uſque, ſed præter mentem ſuorum, pervenerunt. Redierunt autem utrique Leopolim ad Conventum ſub id tempus deſignatum, quod edicto Maximiliani omnibus coram ſe ſiſten-

A Zborovianis in itinere præpeditur.

Leopolienſis Conventus.

ſiſtendi ad claram Tumbam, & obedientiam profitendi, ſub pœnis capitalibus præſtitutum fuit. A Sigiſmundo electo, omnia plana & pacata, bonæque ſpei plena allata ſunt. A Maximiliano ſplendidiora multo, & magis ſpecioſiora propoſita. Advenerunt etiam à Sigiſmundo Procopius Sieniavius, & Ioannes Plaza de Mſticzow ad Conventum illum cum literis ab Electo, quem tamen jam corona Regia redimitum aſſeverabant: Sed cum ab iis, quæ apud Ordines Ruſſiæ agenda, aut dicenda erant imparati eſſent, à Leopolienſi Archiepiſcopo informatione habita, in medium ingreſſi, omnia ſunt nomine Regis jam coronati polliciti quæ in rem eorum eſſent. Protulerunt etiam Nuncii Ruſſici, Senatorum, qui ad latus Regis erant, ſcriptum, quo cavebatur rebus eorum, neutiquam verò acquieſcentibus Ruſſis, nam & Iaſloviecius potenti manu advenerat, cauſamque Maximiliani fortiter tuebatur, & Archiepiſcopi conatum ad concordiam tendentis ſubruebat, quin

Ad quem Regis Sigiſmundi Legati miſſi.

At pergit nihilominus turbare Iaſloviecius.

& intercipiendis Leopolis agitare conſilia videbatur, nam & tormenta bellica ſecum adduxerat, quæ contra Portam Halicienſem diſpoſuerat, & militem denuo conſcribebat, & Niſovios milites, qui è præliis Moldavicis evaſerant, ad ſe evocabat. Et Leopolis hac de cauſa non parvo tempore ſemper clauſa, & cuſtodiis ac vigiliis, diurnis, ac nocturnis, ſuſcepto etiam præſidio Equeſtri, tùm à Magiſtratu, tùm à loci Capitaneo manebat. In quo periculo poſitum ſe & Vrbem Archiepiſcopus videns, duo hæc fecit, præſertim cum Iaſloviecium in partes Regis coronati traducere non poſſet. Alterum quod ex Vrbe ad Concilii locum, qui ante Vrbem erat, miſit, & ex ejus medio aliquos ad ſe mitti poſtulavit, nam tum ægrotabat, qui cum ad eum quindecim veniſſent, ſententiam ſuam illis aperuit, quâ eorum omnia acta hucuſque collaudavit. Verum cum jam controverſiæ finem factum eſſe, & Deus quem regnare voluit, abundè oſtenderit, altero jam à Regno abeunte, altero Diade-

Archiepiſcopi tamen prudentia Ruſſi in partes Regis tracti.

demate Regio inſignito, modo pœnæ Viſlicienſes, & alia eorum gravamina tollantur, jam illos ad agnoſcendum Regem illum, & pacem cœlitus oblatam adhortatus eſt. Quam ſententiam Archiepiſcopi cum aliqui collaudaſſent, aliqui in ſua neutralitate temerè perſiſtere velle viderentur, die ſequenti in eorum conſeſſum per Fratrem ſuum Sigiſmundum Solikovium, & alios familiares in ſcripto ultimam ſententiam ſuam miſit. Quâ miſſâ amplius quid illis conſilii dare debeat, ſe non invenire ſignificavit. Ita & Ioannes Herburtus Vexillifer Leopolienſis, qui Conventus illius erat director ſanè moderatus, cum Capitaneo Leopolienſi Nicolao Herburto, Caſtellano Halicienſi Andrea Sienienio aliam ſententiam ſequente, qui & ipſe cum his duobus Rzeſſoviæ, Senior ejus Neutraliſtarum partis fuit inſtitutus, ſcripto ultimo cum Archiepiſcopo caventes rebus Ruſſiæ apud Regem Coronatum, finem negotio fecerunt. Alterum, quod Niſovios milites cum Herburto *Et Niſovii milites.*

Leopolienſi Capitaneo, & Conſtantino Duce Oſtrogio, ad quos ſolicitandos in partem Maximiliani Iaſloviecius erat profectus, ad ſe ſic etiam innuente Rege pertraxerunt, & poſtea pannis, ac ſericis, inter eos partitis, eos in fide Regis coronati retinuerunt. Lithvani prius variis conventibus ſuis variè actis, & inter electos Reges, utri ſe adjungerent hærentes, diutius Cracoviæ expectabantur, tandem tamen ſuos Oratores Cracoviam mittunt, & de induciis cum Moſcho xv annorum, quas illi pacti erant, deque Livonia cum Polonis medium partienda, ſcriptum quoddam à Rege conſequuntur. Trahebantur Comitia Coronationis Cracoviæ, & cum Maximilianus intra fines Regni ſubſiſtens in omnes adhuc partes, quas fortuna monſtraſſet, circumſpiceret, Zamoiſcius Cancellarius, & Dux belli, ad eum amovendum à Rege, & Senatu mittitur. Quem is jam ultra fines Regni, Cæſaris ditiones aliquot milliaribus, in Sileſiam ingreſſum ad Byczynam Oppidum conſerta cum eo manu

Denique & Lithvani ad Regem accedunt.

Maximilianus à Zamoiſcio captus.

manu profligavit, atque ex Oppido in quod ſe è profligata acie receperat ſponte ſuæ ſalutis, & dignitatis cauſa, cum Oppidi immineret direptio, exire juſſum, captivum accepit, & præter Regis & Senatus voluntatem in Ruſſiam duxit, & in Arce Craſnoſtavienſi liberali cuſtodiæ commendavit. Capto Maximiliano, Ruſſiæ illi motus facilè conquieverunt, & ut primum Regiæ literæ cum Conſtitutionibus Coronationis, quibus etiam Ruſſiæ incolis cautum abundè fuit, ad officia Capitaneorum, atque præcipuè Leopolim venerunt, & ſubſellia Iudiciorum aperta & promulgata ſunt, & Officiales Terrarum jurejurando fidem ſuam Regi obſtringebant, non paucis erubeſcentibus, quod ante tempus Archiepiſcopi ſui monitis non obtemperaverint. Acriter erat in Coronatione contra adverſæ partis homines, tanquam contra perduelles, decretum, iis etiam certa ratio præſcripta, qui neutri ſe parti addixerant. Sed neutrum deinceps è ſcripto legis aſperius urgebatur. Czauſius

Czauſius Turcicus ad Regem Sigiſmundum.

è Turcia interea in Poloniam miſſus apud Petrum Moldaviæ Palatinum ſubſtitit, ambigens ad quam ſe partem conferret, adhuc enim Maximilianus in Regno erat, Archiepiſcopum Leopolienſem Palatinus, miſſa ad eum ſecreta legatione, conſuluit, quorſum ſibi Czauſius dirigendus eſſet, ſe ejus conſilio pariturum. Archiepiſcopus rectà eum Cracoviam ire ſuaſit, ubi jam electus Rex adeſſet, & ſine dubio coronatus; ubi Senatus ferè omnis, tribus vel quatuor exceptis. Ita Czauſius à Cæſare Turcarum Cracoviam, necquicquam ſibi paratis periculis, pervenit, & Regi Sigiſmundo Regnum gratulatus, amicitiam ſui Principis ei detulit. Iaſloviecius etiam Archiepiſcopum Leopolienſem, ut ſuæ fortunæ rationem habeat, orat. Poſtquam itaque Reſpublica ad portum jam qualemcunque appuliſſe viſa eſſet, Archiepiſcopus Gneznenſis poſt diſceſſum Cancellarii ad Maximilianum, confectis ferè omnibus, quæ in Coronatione fieri oportebat, domum ſe contulit. Sepulturæ etiam Stephani

phani Regis mortui dies dicta, & Leopolienſis Archiepiſcopus Cracoviam ad Regem Sigiſmundum venit, apud quem, etſi à multis ſe tanquam factionum iſtarum per Ruſſiam authorem traduci intellexiſſet, tamen ſine ulla juſtificatione obſequium ſuum Regi detulit, Ruſſiæ Senatores, Clerum, ordinem Equeſtrem, & populum univerſum, ac ipſam Vrbem Leopolim commendavit. Si quâ fide hactenus in obſequiis Regum, ac Reipublicæ, quâ integritate verſatus ſit, deinceps etiam erga Regem Sigiſmundum eſſe futurum, & dicturum & facturum omnia, quæ Regi & Regno expedire judicaverit. Iuſtis igitur Regi Stephano perſolutis, & in Senatu atque Iudiciis, quæ paulò acrius inſtitui videbat, ad maximam moderationem Rege & Iudicibus admonitis, quibuſdam etiam liberatis diſceſſit, iterum non paucis in Ruſſia dolentibus, quod eum Cracoviam euntem concomitati non fuerint. Qui non ſolùm illic honorificè acceptus fuit, ſed etiam Iaſloviecii in gratiam Regis

Archiepiſcopi Leopolienſis ad Regem adventus.

re-

recipiendi, non vulgaria fundamenta jecit: imo & apud ipſum Cancellarium multi ſunt ex adverſa parte in gratiam Regis recepti, multò autem plures ad Comitia Regni rejecti. Et quoniam incertus adhuc Status Reipublicæ videbatur, Archiduce Maximiliano negligentius ſui liberationem procurante, imò per illam indulgentiorem captivitatem, multos Polonorum ſibi in dies in publico verſando concilante. Ejus rei admonitus Summus Pontifex miſit Cardinalem Aldobrandinum ad Imperatorem Rudolphum Maximiliani fratrem, & ad Regem Sigiſmundum, ut inter eos de Maximiliani liberatione ageret. Loco igitur & tempore certo ad Bendzinum utriuſque partis Commiſſarii conveniunt. Vbi mediatore Cardinali pax conſtituitur, tempora jurisjurandi à Rege & Imperatore præſtandi, Conſiliariorum utriuſque Principis pronunciandi, Lubloviæ reſtituendi, dimittendi Maximiliani, ejuſque Iurisjurandi & viſendi à Rege Sigiſmundo Maximiliani deſignantur. Interea

Cardinalis Aldobrandinus mediator inter Sigiſmundum Regem & Maximilianum.

Co-

Comitia Regni indicuntur, atque Polonici Commiſſarii à Bendzino revertuntur: *Comitia anno* 1589. Hieronymus Rozdrazevius Epiſcopus Wladiſlaviæ cum aliis, mediis Comitiis advenit, & ipſe Cancellarius magna cum pompa: cui omnes Senatores & Aula tota Regis obviam effuſi ſunt, exceptis Archiepiſcopis. Pacata ad illud tempus Comitia fuerunt, & in eventu tranſactionis Bendzinenſis vel non finitæ, vel finitæ in effectum deducendæ, concordibus Ordinum ſuffragiis Regi vectigal conceſſum, & oblatum fuit. Tandem verò poſt actas publicè cum aliis Commiſſariis, qui hanc tranſactionem tractabant, tùm verò maximè & quidem peculiari quodam modo, ipſi Cancellario gratias, & deſignatis etiam è Senatu ad conficienda ea quæ ex hac tranſactione reſtabant; ad Cæſarem deſignati, Cardinalis Georgius Radivilus, & Nicolaus Firleius Palatinus Cracovienſis: ad deducendum è Regno Maximilianum Laurentius Goſlicius Epiſcopus Camenecenſis, nominatus Chelmenſis, Pa-

Dd lati-

latinus Cracovienſis, Sandomirienſis: Cum Rege ituro Lublinum alii. Archiepiſcopus Gneznenſis domi remanſit. Ad negotium novi Regis eligendi deſcenſum eſt. Iterumque ad alia negotia cum Lithvanis, Livonibus, Pruſſis. De adhærentibus Maximiliani lex prolata nonnihil aſpera. Item executio Henricani Decreti contra Samuelem Zborovium approbata. Multorum cauſæ quæ Cracoviæ ad Comitia rejectæ fuerunt, in Iudicium introductæ: cum quibus ut Rex mitius ageret, Senatus, ac præcipuè Eccleſiaſtici interceſſerunt, non paucos ipſe Cancellarius commendavit. Ita Iaſloviecius Capitaneus Sniatinenſis, Samuel Stadnicius, Staniſlaus Ciolek, Spytek Iordan, Marſſevius, & alii multi in gratiam Regis recepti ſunt. De modo Electionis Regis tractantibus, Regem Catholicum, ſive caſu, ſive de induſtria excluſum eſſe cum Archiepiſcopus, & Epiſcopi, ac reliqui Senatores & Nuntii Catholici vidiſſent, & Cancellarius privatâ ſua ſententia in medio Senatu

præ-

præſente Rege, tanquam id nullo Catholicorum periculo fieret, ad concordiam ambas, tàm Catholicorum quàm Hæreticorum latiſſime deductis rationibus partes adducere conaretur. Et duce Archiepiſcopo Gneznenſe cæteri Epiſcopi graviſſimæ ſententiæ illius reſtiterunt. Eo tandem litigando, & rixando incalefactis animis deſcenſum eſt, ut Cancellarius dixerit: Eia ſi exprimendus ſit Catholicus, & hoc exprimendum eſſe, ut domus Auſtriaca in ſempiternum ab Electione Polonica excludatur. Quod Archiepiſcopus Gneznenſis, nulli bono, & commodo Reipublicæ fore oſtendit, & probavit. Et jam patere apertè, eum hac ſuâ ſententia ſibi cavere, & non Reipublicæ cauſam agere. Plura erat dicturus Archiepiſcopus, ſed ab Epiſcopis rogatus, reliquum ſermonem abrupit. Ita exacerbatis utrinque animis, Comitia in profundam noctem extracta, & ſub ipſam ferè auroram finita, Regiquè, & Nunciis Nobilitatis valedictum eſt. Petierat à Senatu Rex Sueciæ, ut cum

Congreſſus Sigiſmundi Regis cum Patre Iohanne.

Rege Poloniæ filio ſuo in Livonia ſibi per eum congredi liceret, quod id utriuſque Regis & Regni res expoſcere viderentur: igitur & hoc Regi fuit permiſſum. Vectigal verò antea conceſſum, tandem in Palatinatibus relictum, neque de eo quicquam Regi numeratum fuit. Iterum Nuncius inde ad Imperatorem miſſus Ioannes Oſtrorog, & ab Imperatore alius advenit, Rexque juravit in conditiones pacis. Profectus deinde eſt Rex Lublinum, ubi Archiducem Maximilianum ſalutavit, eumque convivio excepit, ſolus etiam eo peracto cum ſolo privatim colloquutus eſt. Ad Imperatorem Cardinalis Radivilus, & Firleius Palatinus Cracovienſis abierunt. Rex etiam in Livoniam cum Rege Sueciæ Patre ſuo Revaliæ congreſſurus, cum aliquibus Senatoribus, & ſplendido Aulæ comitatu per Lithvaniam profectus eſt menſe Iulio. Menſis Auguſti die XVIII Tartari Crimenſes, Præcopienſes, & Nahayſcenſes in Podoliam & Ruſſiam magno exercitu incurſione facta, eam

Tartari Podoliam & Ruſſiam populantur.

longè

longè lateque populati, tantùm quatuor miliaribus à Leopoli reverſi ſunt, pluribus ſimul locis ad Buſcum, Dunajovium, Haliciam cæſi, & multi eorum capti Archiepiſcopo Leopolienſi, & Cancellario adducti fuerunt. Non fidebant homines Cancellarii Summi exercituum Præfecti præmonitionibus, itaque ex improviſo oppreſſi fuerunt. Multi Nobiles cæſi, multò plures abducti. Ad Bavorovium Caſtellum cohortes quædam ſtipendiariæ, Struſſis & Podlodoviis Ducibus accurrerant, & cum Tartaris congreſſi ſtrenuè pugnarunt. Iacobus Strus in confertum agmen equo invectus obtruncatus periit, cæteri autem cæſi, aut capti. Frater Czari Crimenſis, & Duces belli, quos Murzas vocant, ibidem complures perierunt, & ſtatim ex loco illo receſſerunt. Fuerunt & alibi à Niſoviis cæſi. Advocarat ad ſe Leopolienſis Archiepiſcopus Nobilitatem, tandem & à Zamoiſcio Cancellario Exercitus Regni Præfecto, nè Reipublicæ deeſſet petiit, quod quidem poſt factum,

factum videbatur. Adfuit & Nicolaus Herburtus Palatinus Ruſſiæ jam ante hac aliarum rerum cauſa in urbe, cujus Bucikovum unà cum Kozlovio Archiepiſcopi, & Narajovo Sieniaviæ Heduigis Palatinæ Ruſſiæ Oppidis, & aliorum Nobilium multis, jam exuſta fuerunt. Sed major vis Ruſſiæ, Podoliæ, & Pokuciæ imminebat. Nam Heder Baſſa Biglerbegus Europæ Turcarum Imperatoris cum magnis copiis Danubio trajecto Tartarum denuo revocabat, Moldaviæ & Valachiæ Principes, mandatis Turcarum Imperatoris, ad arma contra Polonos ſumenda excitabat. Abundè conſtabat ut Tartarorum irruptionem, mandato Imperatoris fuiſſe factam, ita & Beglerbegum miſſum ad ulciſcendas injurias, & damna à Niſoviis, jam denuo poſt Comitia, ut jam taceatur Tehinia, Oczakob devaſtatæ, & Bialogrodum toties infeſtatum ſuis ſubditis bis tervè cum aliàs, tum Kozlovii illata. Et Beglerbegum hunc ægrè tuliſſe, quod Tartari ejus adventum non expectarint.

Biglerbegus Ruſſiæ imminet.

Eo

Eo enim modo ſe imparatos majoribus damnis ſe afficere potuiſſe ſibi perſuadebat. Rex Vilnæ jam erat, cum illi de Tartarorum irruptione nuncius perferretur, doluit, & literas ad Senatores, & Nobilitatem dedit. Sed ipſe à ſuſcepto ad Patrem itinere, quod jam Patrem ſuum mare trajeciſſe intellexerit, non deſtitit. Qua ex re magnâ ſe apud omnes homines oneravit invidiâ. Zamoſcius præfectus Exercituum accurrens Leopolim cum Senatoribus Ruſſiæ Archiepiſcopo, Palatino, & Caſtellanis Præmiſlienſe, & Halicienſe, conſilio communicato, Cameneciam Nicolao Iaſloviecio Capitaneo, cujus Capitaneatus jam non paucis annis Nicolaus Brzeſcius adverſâ valetudine laborabat, commendat, illique tormentis, pulveribus, peditibus fert ſuppetias. Leopolim etiam Vrbem, ob eminentem ex alto ſeparatim Arcem, opere ſubitaneo Arcem cum Vrbe aggere conjungendo munit, & ſe Vrbi includere velle præ ſe fert. Milites tum ſecum nullos habebat, nam ſub id ferè

Zamoiſcius Leopolim munit.

ferè tempus Maximilianum è Polonia abeuntem concomitabantur. Archiepiſcopus intentionis quidem Cancellarii ignarus, tamen cum id quod appareret, minus illi probaretur, eum hortatur, nè ſe intra muros includeret, ſed convocatis ad arma omnibus in campum exiret, & contra hoſtem progrederetur, & ſubſidia potius in alio loco, quàm Leopoli expectaret, maximum deſperationis fore indicium Leopolim nunc muniri, ac Summum Præfectum in ea includi. Cui cum quadam vehementia reſpondit Præfectus, ut omnia, ſic bella juxta vires paranda eſſe; ſi ſe igitur in campum egredi, & Beglerbego occurrere Archiepiſcopus vellet, daret ſibi XL millia Equitum, & XX millia Peditum, & ſi adhuc Beglerbego impar futurus eſſet, tamen cum his Dei fultum præſidio non ſolum Trebouliam, ſed & Cameneciam ipſam ſeſe profecturum; imò & ulterius ad Danubium ipſum uſque cum barbaris fortunam tentaturum eſſe. Reſponſo Summi Præfecti excepto Archiepiſco-

piſcopus, dixit, futuros eſſe homines, modo ut voluntas adſit. Convocetur ad arma Nobilitas Ruſſiæ. Pecunia quartæ partis quotacunque tandem in Curia habeatur, militi diſtribuatur; aliam, unde haberi poſſit Theſaurarius Regni provideat. Georgium etiam Mniſcium, Palatinum Sendomirienſem cum non contemnendo equitatu adventurum, Stadnicios & aliam Nobilitatem in dies in horas ſua nomina ad defenſionem Patriæ profiteri. Cum Archiepiſcopum ſerio rem agere videt, reſpondit, modò adſint, qui militiæ ſe addicant, ſe propriam pecuniam eſſe daturum. Quam, utprimum Archiepiſcopus cum aliis Senatoribus certificationem de ea à Republica reddenda ſubſcripſit, ſtatim adferri, & numerari mandavit. Iam igitur omnia expeditiora eſſe cœperunt, & quoniam ſi ſemel cum Turca Martis alea experiendum ſit, de continuando bello, & majoribus ſubſidiis comparandis, maturè & celeriter providendum eſſe nemo non videbat. Omnes Archiepiſcopum in pub-

Archiepiſcopi Leopolienſis in his Reipubl. periculis animoſitas.

 lico

lico conſilio, cui multa Nobilitas adfuit, rogarunt, ut is in Majorem Poloniam ad Ordines Regni profectus, de acceptis jam damnis ab hoſte, & de imminente majore adhuc Reipublicæ periculo omnes admoneret, authoritate ſua apud illos efficiens, promptis & paratis ſubſidiis non tantum Ruſſiæ laboranti, ſed univerſæ etiam Reipublicæ periclitanti ab eis ſuccurri. Non dubitabatur, id & ipſum Summum Præfectum candidè ab Archiepiſcopo petere. Archiepiſcopus igitur Leopolienſis alacriter petitioni ſuorum annuens, & ut illi ſe abſente, quæ ſuarum partium eſſent, unà cum Summo Præfecto ſtrenuè facerent, omnes adhortatus. Ad Primatem Regni Karnkovium Archiepiſcopum Gneznenſem ſuum Veredarium cum literis præmiſit, ſe adventare ſcribens; Reipublicæ ſalutem in hoc verti. Vt primo quoque tempore Senatores & Nobilitas in unum locum convocentur XI diem Septembris inſtare, quo in Palatinatibus omnibus Iudices Tribunalis eligendi ſunt, in ea loca

mit-

mitteret, & Conventum commodo loco, & ut ipſe adeſſe poſſit, ſimili tempore indiceret. Archiepiſcopus Gneznenſis, in omnes Reipublicæ caſus ſemper intentus, acceptis Archiepiſcopi Leopolienſis literis, ejus conſilium, & petitionem amplexus, miſſis ad Conventus Palatinatuum ſuis, & Archiepiſcopi Leopolienſis literis, Lenciciam ad diem xx Ordines Majoris Poloniæ convocat. Pervenerat jam antea peropportunè ad Palatinatus Sendomirienſis Conventum Opatovium Archiepiſcopus Leopolienſis, ibique non vulgare ſubſidium obtinuit. Ad Conventus iſtos omnes Terrarum, Rex, cum nihil de contributione publica in manu haberet, nihil adhuc etiam de Tartaris & Turcis cognitum habens, Nuncios ſuos miſerat, rogans ſibi de ea contributione aliquam partem donari. Sed cùm eſſet promiſſio pacis à Turcis & Tartaris, alia quàm res ipſa oſtenderet, Nunciis etiam Regis prout quiſque prudentia valebat, nonnulla diſſimulantibus, nonnulla præfationibus ad-

 hi-

hibitis moderantibus, è nullo ferè Conventu quicquam Regi depenſum eſt. imò à non paucis Regi, quòd in periculo Reipublicæ ei adeſſe noluerit, & revera jam non potuerit, improperatum fuit. Lanciciam frequentes admodum tàm Senatores, quàm Nuncii omnium Palatinatuum convenêre, & audito Leopolienſe Archiepiſcopo, quantis partes illæ detrimentis & jam affectæ ſint, & quàm multò triſtiora & acerbiora illis adhuc immineant, niſi ſubitò & potenti totius Regni occurſu Turcarum copiis cum Beglerbego appropinquantibus obviam itum fuerit: Archiepiſcopus Gneznenſis Regni Primas omnes ad opem fratribus, & toti Reipublicæ ferendam vehementi, & gravi oratione cohortatus eſt, & modum etiam, quomodo id ex uſu Reipublicæ fieri debeat ac poſſit propoſuit. Aderat præter alios Senatores illi Conventui Albertus Laſcius Siradienſis Palatinus, qui explicatis dolis & artibus Turcarum, ſibi jam pridem notis, quibus in occupandis utuntur Regnis, turpitudine,

Conventus Lancicienſis, ejuſque Acta.

dine, fœdaque ſervitute, quâ occupatos premunt, non magnum eorum vires infringendi negotium, modò ut ne animus & conſtantia deſit, vires & fortunam non defuturam magnos ſtimulos Nobilitati addidit. Adfuit & Andreas Opalinius Regni Supremus Marſchalcus, qui manum operi ita appoſuit, ut jam non verbis ſed rebus ipſis opus eſſe quiſque intellexerit. Idem quotquot aderant & alii conſiliarii animo alacri & ſuaſerunt, & prompta ſtudia & operas ſuas obtulerunt. Igitur tali dato initio, non diverſus ſequutus eſt eventus: nam poſtea Nobilitas, cum ad ſuas partes receſſiſſet, non longa mora interjecta, ita concordibus & unitis animis acceſſit, ut gratiis actis ab omnibus & ſingulis Terris, Archiepiſcopo Gneznenſi de tanta vigilantia in periculis Reipublicæ, collaudatoque Archiepiſcopi Leopolienſis ſtudio, & aliorum qui convenerant Senatorum, in legem Agrariam plenis animis convenerint, ita ut ſi jam viribus omnibus tàm potenti hoſti reſiſtendum

 ſit,

ſit, ex decimo quoque agri manſo ſinguli armati equites; ex Civitatibuſque & Oppidis certo numero pedites expedirentur, & ſtatim ad occurrendum hoſti milites in quolibet Palatinatu, & terra, è prompta jam & parata vectigalibus decretis pecunia conſcripti, ocius ad Summum exercitus Præfectum mitterentur. Et ut inpoſterum ſemper certa ratio belli contra Turcam, ac expedita conſtare poſſit, ne quis inæqualitate oneris gravari ſe conqueri jure poſſet, etiam agrorum commenſurationem in proximè futuris Comitiis ſe procuraturos eſſe omnes alacribus ſtudiis ſpoponderunt, & ſcripto publico firmaverunt. Qua re tota ſcriptis Sigillis firmata, atque actis & codicibus Iudicialibus Arcis Lencicienſis inſerta, Archiepiſcopus Leopolienſis omnibus gratias egit, & ſcriptum ejus rei authenticum non ſolùm in Ruſſiam ad Supremum Præfectum Exercitus, & Senatores Collegas ſuos, ſed etiam ad Palatinatus Cracovienſem & Sendomirienſem miſit. Re feliciter & ex animi ſen-

ten-

tentia, imo etiam præter multorum opinionem confecta, cum alii minoris Poloniæ dicti Palatinatus læti, tum maximè Provincia tota Ruſſiæ vehementer exhilarata, ac præcipuè Dux Exercitus majore animo de reprimendo Beglerbego omnem curam & ſollicitudinem cum Ruſſiæ Nobilitate, & militibus quos jam habebat, egit. Interea Maximilianus Archidux è Regno egreſſus vel abſentia Regis, quem multus rumor erat amplius non reverſurum eſſe, permotus, vel alia de cauſa; fretus etiam ſuorum, qui illi occurrerant viribus, & noſtrorum paucitate animadverſâ, & fortaſſe etiam noſtrorum quorundam, quos ſibi benevolos reddiderat, inſtinctu, injuratus diſceſſit. Neque multo poſt Acangibegus juſſu Beglerbegi propius cum ſuis velitibus accedens Sniatinum exuſſit, incolas mercandi gratia magno numero in Oppido verſantes captivos abduxit, neque ſubditis Palatini Moldaviæ pepercit. Quos omnes Beglerbegus in Turciam non habito delectu remiſit. Et hoc

Sniatinum à Turcis exuſtum.

Beglerbegus retrocedit.

hoc facto, certior à Palatino factus, magnas Polonorum inſtare copias ad Zamoiſcium Cancellarium & Ducem belli Czauſium Baſſam miſit cum literis, quibus cauſam adventus ſui deſcripſit, monens ut Orator Regni ocius ad portam Turcicam ſe conferret, ſpem pacis faciens, ſi Niſſovii exterminati, & arces finitimæ dejectæ fuerint, & ipſe vix expectato ſui Czauſii reditu, Danubium verſus reverti cœpit; eoque tumultuariè trajecto, in Syliſtriam ſeſe recepit.

EIVS-

EIVSDEM

IOANNIS DEMETRII SOLIKOVII
Archiepiſcopi Leopolienſis

TESTAMENTVM.

Quorum non debeo, nec volo obliviſci in morte.

PRopriæ ſalutis & perſeverantiæ in Fide, Spe, I.
Charitate.

Deprecationis offenſarum omnium, quamvis ne- II.
minem puto me læſiſſe, niſi ex zelo. Deus tamen
omnia novit.

Remiſſionis perfectæ iis, qui me offenderunt, & III.
ad cordis amaritudinem adduxerunt, puto cum
merito meo nullo. Fuerunt autem tales ex omnibus
Statibus. Parcat illis Deus qui nobis omnibus
pepercit.

Regis mei poſtremi, cujus tempore morior bene- IV.
dicat illi Dominus, mortuo requiem, vivo longin-
quam felicitatem opto. Sigiſmundo Auguſto, Annæ,
Henrico, Stephano, Sigiſmundo tertio ſervitum eſt
fideliter à non moleſto exactore.

Regni, & Patriæ cariſſimæ, ſervet te diu ſoſpi- V.

tem, claram, & liberam Dominus. O Patria chara, multoties, & in multis à ſcopo aberraſti, & te turpiter geſſiſti, & ad ſervitutem fores aperuiſti, quia cultum veri Dei in multis locis deſeruiſti, & conſilia recta contempſiſti.

VI. *Coepiſcoporum meorum. Deus vobis, ô fratres honorandiſſimi, det vigilantiam ſuper vos & ſuper greges veſtros, ratio ſtricta imminet. Orate Dominum Deum, & pro meis culpis plus aliis præſtare, debui, minus vobis omnibus præſtiti, juvate Fratrem veſtrum mortuum qui vivus ſemper vobis ſatisfacere volui.*

VII. *Capituli mei, Cleri mei, & Ovium Chriſti Domini mihi commiſſarum. Multis non placui, nec tam placere, quàm prodeſſe volui, amarior interdum ſed amans veſtri fui. Nunquam cuiquam niſi ejus moribus offenſior. Imperfecti quærite viam perfectionis. Mediocres proficere ſatagite. Perfecti Philautiam cavete, humilitatem retinete, ſupercilium deprimite. Societas Nominis Ieſu ora pro me, & da veniam zelo meo, cui facultas defuit. Fratres Roſarii, Sanctæ Annæ, Corporis Domini, Sancti Ioannis Baptiſtæ, Miſericordiæ, Cordigerorum oro, me Deo commendate, ut defectus meos remittat.*

Col-

Collegarum Senatorum. O ſenes Patriæ, Patriam antiquo modo colite, moribus, & virtutibus antiquis conſervate. Rebus propria nomina date. Concordiam ſervate, Æquitatem diligite, Æqualitatem cuſtodite, Ambitioni occurrite. Iuſtitiæ ſemper fautores eſtote. VIII.

IX. *Matris Academiæ Cracovienſis. Debeo tibi quidquid fui, Polonus Poloniæ, tua tantum ubera lambens, tibi me & nunc commendo, moriens & mortuus, plus debui quam præſtiti, Sarciat imperfectum meum Sancta Anna Mater Matris Dei, & Sanctus Florianus.*

X. *Fratrum Conſanguineorum, & Familiæ. Parcite ſi vos juvare non potui, feci quod potui, facite vos quod poteſtis in alios pari ſide. Nemo veſtrum fame mortuus, & nec morietur ſidens Deo. Patriæ nè deeſtote. Præmia non expectate, niſi ſempiterna, virtuti ea non deerunt, vel toto mundo reluctante.*

XI. *Familiarium & Domeſticorum. Parcite, quia & ego peperci, ſi nocui admonendo, ecce jam taceo. Si retinui præmium, vos ipſi teſtes. ſi quis, me inſcio in ſe injurius, ſibi det veniam, ad clavum ne impingat, caveat.*

XII. *Pauperum & Scholarum. Tenuem diſpenſa-*

 torem,

torem, ſed veſtri boni cupidum habuiſtis, ſit gratum orare pro me, unum Ave Maria. Nemo pauper niſi animo. Fortuna nulli injuriam facit, cui Deum ſequi lubet.

XIII. *Funeris proprii. Sepelite ut vultis, ego mortuus non ſuperbio, eſca vermium, qui vivus inter Reges, & Principes me terram ſemper memini.*

Gratitudinis erga Deum Optimum. Quia hominem alicujus loci eſſe voluit, Chriſtianum fecit, Sacerdotio ornavit. Paſtorem ſui populi conſtituit, gubernavit, defendit in variis caſibus, miſericorditer ſublevavit.

Gratias etiam ago.

I. *Parentibus pro diligenti educatione.*

II. *Præceptoribus. Adamo Laſcenſi, Ioanni VVirzeyski, Lucæ Cieſzkovio, Benedicto Kotarski, Iacobo Gorſcio, Obrebio, Bodzencinio, Szatkovio, Alberto Novicampanio pro benevolentia & amore ſingulari.*

III. *Dominis meis, Iacobo Vchanski Archiepiſcopo Gneznenſi, Valentino Dembinski Regni Cancellario, Ioanni Chodkievvicz Caſtellano Vilnenſi, pro primordiis exercitiorum in Republica.*

Pa-

Patronis. Staniſlao Hoſio Cardinali, Martino IV.
Cromero, Varmienſis Eccleſiæ Epiſcopis, Staniſlao Karnkovio Archiepiſcopo Gneznenſi, Hieronymo Rozrazenski Cujavienſi, Petro VVolski Plocenſi, Laurentio Goſlicki Poznanienſi cum quo in ſtudiis Cracoviæ crevi. Petro Koſtka Culmenſi, Valeriano Vilnenſi Epiſcopis, pro declarata in multis gratia, benevolentia, ac beneficentia.

Amicis. Ioanni Koſtka Palatino Sendomirien- V.
ſi, Nicolao Mieleczi Palatino Podoliæ ac Tenczyniis Fratribus, Senatoribus; Staniſlao Zolkienski Caſtellano Leopolienſi, Nicolao Herburt, Caſtellano Præmiſlienſi, Capitaneo Leopolienſi, Ioanni Leſniovvski Pocilatori Leopolienſi, Staniſlao Kraſinski Archidiacono Cracovienſi. Pro omni ſtudio, & interdum pro inſignibus officiis. Mielecio verò pro inſigni Eleemoſyna in pios uſus Eccleſiæ, & Pauperum Leopolienſium.

Conſanguineis & Fratribus. Staniſlao Golo- VI.
minski Epiſcopo Luceorienſi, Alberto Laski Palatino Siradienſi, Ioanni Oſtrorog Caſtellano Poznanienſi, viro digno Maximo loco Reipublicæ, Iacobo Pretvvicz Caſtellano Camenecenſi, Fredro Boniecki, Sienicki, Trasko, Oxo, pro multis ſignis

 amo-

amoris & benevolentiæ. Retribuat ea omnibus miſericors & juſtus Deus gratiâ ſuâ vivis, & mortuis gloriâ ſempiterna.

Rogo Vos.

I. *Magni in Republica viri, Petre Tylicki Epiſcope Varmienſis, & Regni ViceCancellarie, Nicolae Zebrzydovvski Palatine Cracovienſis, Ioannes Zamoyski Cancellarie, & Regni exercituum Dux, voſque alii Patriæ Principes. Servate hanc Rempublicam ab interitu. Agitur cauſa Dei, conſcientiæ, honoris noſtri, & præmii ſempiterni. Præſtate vos viros, cum honor Dei id requirit. Non eſtis imbelles, ornavit & armavit vos rebus omnibus hæc Patria, omnia illi debetis. Nepotes meos habete etiam veſtræ gratiæ commendatos, ſi boni erunt. Et te Georgi Mniſſek Palatine Sendomirienſis, benefactor meus, minor licet ætas diſpares habebat, nunc unus pietatis junxit, & adhuc junget amor.*

II. *Bernarde Maciejovvski Epiſcope Cracovienſis amabilis! Tu meo funeri, & ego tuo adeſſe promiſimus, ſi poteris, ſpero facies, & me in meis Nepotibus amabis. Noſti quo ſemper fuerim in te animo, & Deus melius.*

Si-

Sigiſmunde Rex, rogo te per Dei miſericordiam, III.
ut talem huic loco Paſtorem provideas, qui laborem ſuſtinere poſſit, in omnes partes vigilet, & zelum Dei habeat. Fratrem etiam meum Albertum tuæ Maieſtati commendo. Fecit omnia quæ potuit tui cauſa; Et alter Staniſlaus tibi ſerviens mortuus eſt, filiis eorum, rogo, ſis clemens Pater & Dominus.

Alberte Frater, ſerviviſti mihi uti bonum Fra- IV.
trem decuit, rependat tibi Dominus Deus quod ego non potui. Valete omnes & mori mementote.

F I N I S.

ALEXANDER BATOWSKI

INSTYTUT OSSOLIŃSKIEGO.

[illegible]

1257.